

UNIWERSYTET ŁÓDŹSKI

ACTA UNIVERSITATIS ŁÓDZIENSIS

FOLIA LINGUISTICA

9

Kazimierz Mielodowski

DYSTRYBUCJA POLSKICH RZECZOWNIKOWYCH
FORMANTÓW PRZYROSTKOWYCH

ŁÓDŹ 1984

UNIwersytet Łódzki

ACTA
UNIVERSITATIS ŁODZIENSIS

FOLIA LINGUISTICA

9

Kazimierz Michalewski

DYSTRYBUCJA POLSKICH RZECZOWNIKOWYCH
FORMANTÓW PRZYROSTKOWYCH

ŁÓDŹ 1984

Wzrost 119382

REDAKCJA NACZELNA
WYDAWNICTW UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO
Bohdan Baranowski (redaktor naczelny)
Krystyna Urbanowicz, Andrzej Panasiak
Tadeusz Jaskuła

REDAKCJA WYDAWNICTW
"FOLIA LINGUISTICA"
Witold Śmiech, Sławomira Tomaszewska

RECENZENT
Nieczysław Szymczak

REDAKTOR WYDAWNICTWA
Teresa Majdzińska

REDAKTOR TECHNICZNY
Grażyna Kaniewska

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ
Wiesław Czapski

Podr.

P 23421/9

A 305/A

U n i w e r s y t e t ł ó d z k i
1984

Wydanie I. Nakład 255+85 egz. Ark. wyd. 7,9.
Ark. druk. 12,625. Papier kl. V, 70 g, 70x100.
Zam. 124/1124/84. Cena zł 95,-

Druk wykonano w Pracowni Poligraficznej
Uniwersytetu Łódzkiego

ISSN 0208-6077

WSTĘP

Praca niniejsza jest próbą usystematyzowania fonetycznych warunkowań funkcjonowania przyrostkowych formantów rzeczownikowych we współczesnej polszczyźnie. Jej istotnym elementem jest zestawienie dystrybucyjnych metryk poszczególnych sufiksów.

Charakterystyki afiksalnych formantów, podawane w polskich¹ i innosłowiańskich² opracowaniach z zakresu słowotwórstwa opisowego, zawierają często opis ich otoczenia brzmieniowego, co się wiąże z przyjmowaną definicją formantu³. Niekompletność i niesystematyczność takiego opisu może się tłumaczyć przeświadczeniem autorów, że możliwe jest generalne ujęcie zjawisk morfonologicznych tak, by powtarzanie ogólnych reguł nie było w odniesieniu do poszczególnych afiksów potrzebne. Oczywiście możliwość systematyzowania wielu zjawisk morfonologicznych potwierdza się, jednak konstatacja licznych, różnymi względami powodowanych odstępstw⁵ skłania do sporadycznego przynajmniej zajmowania się dystrybucją pojedynczych afiksów. Dzieje się tak zapewne i dlatego, że autonomicznie traktowana morfonologia uwzględnia część

¹ Por. np.: R. Grzegorzczakowa, J. Puzynina, *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1979.

² Por. np.: F. Daneš, M. Dokulil, J. Kuchař, *Tvoření slov v češtině*, 2. *Odvozování podstatných jmen*, Praha 1967; J. Horáček, *Slovenská lexikologia*, 1. *Tvorenie slov*, Bratislava 1971; E. A. Ziemskaja, *Sowremennyj russkij jazyk. Slovoobrazovanie*, Moskwa 1973.

³ Powszechnie przyjmowana jest definicja M. Dokulila, uznająca za formant ogół cech formalnych, różniących słowo derywowane od podstawowego, zatem także m. in. alternacje głoskowe. Por.: M. Dokulil, *Tvoření slov v češtině*, 1. *Teorie odvozování slov*, Praha 1962, s. 71.

⁴ Zespół reguł rządzących alternacjami spółgłoskowymi i samogłoskowymi w polszczyźnie przedstawił R. Laszkowski w pracy: *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego*, Wrocław 1975, s. 127-128.

⁵ Por. np.: "Różnice właściwości morfonologicznych takich morfemów, stanowiących składnik morfologicznie złożonych struktur, mają charakter wyraźnie nieregularny: nie jest możliwe sformułowanie dla nich jakiegś bardziej ogól-

tylko zjawisk ujawnianych w trakcie badań słowotwórstwa, a różnorodność metod zastosowanych w badaniach wycinkowych dodatkowo utrudnia uogólnienie.

Systematyczne opracowanie dystrybucji afiksów wymaga jednolitego potraktowania całego materiału, zmusza więc do wybrania postawy badawczej, która przecież w zasadniczy sposób wpływa na interpretację zjawisk morfonologicznych⁶. Podjęty tu opis dystrybucji rzeczownikowych formantów przyrostkowych daje możliwość sprawdzenia przydatności koncepcji przyjmowanych dla badań wycinkowych, poczynienia obserwacji istotnych dla ewentualnego kompleksowego opracowania, zatem choćby stwierdzenia, które ze zjawisk wymykają się uogólnieniom i powinny stanowić część indywidualnych metryk poszczególnych formantów, metryk pełnych, informujących nie tylko o znaczeniowych uwarunkowaniach zastosowania⁷ wszystkich właściwych współczesnej polszczyźnie afiksów. Przedsięwzięcie takie wymaga uwzględnienia, a właściwie sporządzenia pełnego rejestru afiksów, ponieważ dotąd takim nie dysponujemy. Drobiazgowa, konieczna dla opracowania dystrybucji przyrostków analiza materiału słownikowego ułatwia zestawienie takiego rejestru.

Podejmowane przeze mnie wcześniej próby opracowania, a zwłaszcza zestawiania dystrybucyjnych metryk przyrostków polskich z metrykami ich odpowiedników w innych językach⁸, pozwoliły mi na

reguły determinującej warunki, w jakich dany morfem nabiera cech wyjątku podstawowych reguł morfonologicznych (równie bezsilne są tu ewentualne specjalne reguły morfonologiczne, jak i »reguły uporządkowania«)". Łaskowski, op. cit., s. 130.

⁶ Od przyjętej postawy badawczej uzależnia na przykład D. S. Worth, *Morfologija sławianskiego słowobrazowania*, American contributions to seventh International Congress of Slavists, v. I, preprint, s. 389. Na konsekwencje przyjęcia "relacyjnej" lub "operacyjnej" koncepcji morfonologii dla morfonologicznej segmentacji tekstu zwraca uwagę R. Łaskowski w artykule: *Kakuju morfonołogiju vybrat'?* [w:] *Bałkanskoje i sławianskoje jazykoznanije. Problemy morfonołogii*, Moskwa 1981, s. 7. Przegląd zmian postaw badawczych wpływających na interpretację zjawisk słowotwórczych przedstawiła M. Honońska (*Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięcioleciu 1967-1977)*, Wrocław 1979).

⁷ W wielu opracowaniach slawistycznych z zakresu słowotwórstwa eksponowane, zresztą nie bez racji, są funkcje znaczeniowe sufiksów, niestety, często z pominięciem brzmieniowych uwarunkowań ich stosowania.

⁸ Dystrybucji afiksów poświęciłem artykuły: *Dystrybucja formantu -ak w języku ogólnopolskim*, "Prace Filologiczne" 1978, s. 27-44; *Dystrybucja sufiksu -ak w języku polskim i języku rosyjskim*, [w:] *Gramatyka konfrontatywna języka polskiego i rosyjskiego. Materiały konferencji naukowej*, Łódź 1976, s.

zgrupowanie dających się tu wyzyskać doświadczeń. Także niniejszą pracę wykonywałem z myślą o jej przydatności do wykorzystania w nauczaniu języka polskiego jako obcego, do ewentualnych badań konfrontatywnych.

Materiał zebrałem na podstawie *Słownika języka polskiego* pod redakcją W. Doroszewskiego, a uzupełniłem rzeczownikami wybranymi ze *Słownika języka polskiego* pod redakcją M. Szymczaka i wyjątkowo zupełnie znanymi mi ze współczesnej polszczyzny, a nie notowanymi w żadnym z tych słowników.

Rejestr sufiksów sporządziłem uwzględniając wszystkie rzeczowniki motywowane, więc także rzeczowniki obcego pochodzenia, jeśli spełniały ten warunek⁹. Nie zajmując się z założenia funkcjami semantycznymi przyrostków, za odrębne formanty uznawałem jednak takie, które występowały w odrębnych modelach słotwórczych, czego potwierdzeniem powinno być znaczenie strukturalne wymienionych przykładowo formacji. Zakładam, że znaczenie to jest oczywiste, a także daje się łatwo ustalić na podstawie wspomnianych słowników. Oddzielnie zatem omawiam nie tylko przyrostki łączące się z podstawami czasownikowymi, przymiotnikowymi i rzeczownikowymi, ale niekiedy i łączące się z pewnymi klasami w obrębie tych kategorii, jeśli mimo nawet identycznego brzmienia przyrostki mają w tych połączeniach inną wartość. Tak różni się m. in. przyrostek -ka łączony z rzeczownikami rodzaju żeńskiego (por. *szafka* : *szafa*) od -ka łączonego z podstawami wyodrębnianymi z rzeczowników rodzaju męskiego (por. *grubaska* : *grubas*). Jako warianty traktuję takie postaci formantu, których wybór motywowany jest jedynie względami formalnymi, nie znaczeniowymi¹⁰. Omawiam je odrębnie tylko wtedy, gdy występują w znacznej liczbie formacji i mają właściwą sobie dystrybucję. Przyrostki występujące przygodnie w kilku formacjach wymieniam tylko wraz z zawierającymi je wyrazami.

Prezentowane opracowanie zawiera, jak wspomniałem, metryki dystrybucyjne przyrostków w podstawowej części pierwszej, zaś w dru-

94-104; *Dystrybucja w opracowaniach konfrontatywnych*, "Acta Universitatis Lodziensis" 1981, Folia Linguistica 1, s. 49-63.

⁹ Wyrazy obcego pochodzenia zostały z tego powodu włączone także np. do opracowania czeskiego. Por. przypis 2.

¹⁰ Por.: J. H o r e c k ý, *Sústava substantívnych slovo tvorných prípon*, [w:] *Jazykovedne štúdie*, I. Spisovný jazyk, Bratislava 1956, s. 45.

giej ogólne omówienie zjawisk warunkujących dystrybucję wszystkich uwzględnionych w części pierwszej sufiksów.

Przyrostki i przykładowo podawane formacje zapisane są ortograficznie, co ułatwia dokonywanie porównań ze słownikami czy indeksami a tergo, natomiast zjawiska morfonologiczne są zapisane fonetycznie, bo ten sposób wierniej oddaje brzmieniowe uwarunkowania występowania sufiksów w derywatach. / Zapis fonetyczny jest ze względów praktycznych uproszczony, nie uwzględnia więc upodobnień fakultatywnych, wymowy n tylnojęzykowego na granicy morfologicznej przed k i g, krtoniowego h, zachowania dźwięcznego y po bezdźwięcznych ani asynchronicznej wymowy spółgłosek wargowych zmiękczonej. Utrzymuje znak ł z dopuszczeniem interpretowania go także jako u.

Opisywane zjawiska wynikają z porównania brzmieniowych postaci słownikowych wyrazów podstawowych i derywatów (wyrazów motywujących i motywowanych). Jedynie derywaty występujące wyłącznie w liczbie mnogiej są zestawiane z odpowiednimi podstawami tej samej liczby. Formy brzmieniowe podstaw związanych są abstrahowane z kilku czasem wyrazów współmotywujących rozpatrywany jako derywat.

Uwzględniając zjawiska uznawane za pojawiające się automatycznie¹¹, wychodziłem z założenia, że słuszniej uznać je za oczywiste po przejrzeniu całości materiału. Za wstępnie oczywiste przyjąłem więc w zasadzie tylko uszczuplanie podstawowych czasowników o bezpolicznikowe -ć i podstaw imiennych o końcówki fleksyjne, decydując się na odnotowanie co najwyżej ewentualnych odstępstw.

Opinie w sprawie innych zjawisk przedstawiam w części im poświęconej, po przeglądzie metryk przyrostków.

¹¹ Termin "oboczności automatyczne" bywa stosowany w odniesieniu do oboczności fonetycznych. Por. np.: "Alternacja k-k', g-g' zachodzi również wewnątrz morfemu przed e alternującym z ó; alternacja ta jest niemal automatyczna, pozbawiona funkcji morfologicznej". L a s k o w s k i, *Studia nad morfonologią...*, s. 91.

METRYKI PRZYROSTKÓW

Metryki dystrybucyjne poszczególnych przyrostków wyglądają podobnie jak we wcześniejszych moich opracowaniach¹² i podawane są w następującym porządku zagadnień:

I właściwości podstaw słotwórczych:

- 1) zakończenia podstaw,
- 2) oboczności na granicy podstawy z sufiksem,
- 3) oboczności wewnątrz podstaw,
- 4) rozszerzenia podstaw,
- 5) uszczuplenia podstaw,
- 6) interferencja podstaw i sufiksów;

II fleksja derywatów;

III zmiany w sufiksie pod wpływem końcówek fleksyjnych.

W dalszym ciągu posługuję się już tylko numerami, nie powtarzając objaśnień każdorazowo przy kolejnych przyrostkach.

Za zakończenia podstaw uznaję oczywiście przede wszystkim głoski występujące w formacjach bezpośrednio przed sufiksami, zatem także pojawiające się w derywatach w miejsce odpowiednich głosek tematu podstawowego i takie, których w temacie podstawowym w ogóle nie ma, a w derywatach stanowią rozszerzenia podstaw. Gdy element rozszerzający, interfiks, występuje w licznych formacjach uwzględniam też poprzedzające go głoski w nawiasach, w metrykach głównych i db w punkcie 1 metryk wariantów. Za zakończenia podstaw skontaminowanych z sufiksem w rezultacie interferencji uznaję głoski kończące taki segment formacji, który występuje w temacie wyrazu podstawowego, choć jest jednocześnie fragmentem odpowiedniego wariantu przyrostka. Dodatkowo uwzględniam głoski poprzedzające powstały w rezultacie interferencji wariant przyrostka, a więc np. wśród zakończeń podstaw łączonych z sufiksem

¹² Por. przypis 8.

-stwo wyróżniam m. in. zakończenia: -c- (-a- *czwaniactwo*, -e- *ku-
piectwo* itd.), -s- (-a- *zielactwo*, -e- *papiestwo* itd.).

Oboczności na granicy z sufiksem ustalają przez porównanie zakończenia uwzględnionego w podstawie fragmentu wyrazu motywującego z głoską występującą przed przyrostkiem lub na początku sufiksu skontaminowanego z podstawą w rezultacie interferencji.

Oboczności wewnątrz podstaw ustalają na podobnych zasadach. Za rozszerzenia podstaw, interfiksy, uznają te elementy brzmieniowe znajdujące się w formacjach między podstawami i przyrostkami, które nie wpływają na znaczenie derywatów. Rozszerzenia modyfikujące funkcje znaczeniowe przyrostków traktują jako część odrębnych formantów. Uwzględniam zdarzające się przypadki przekształcenia interfiksu w element odrębnego, rozszerzonego przyrostka, podając przykładowo te same formacje wśród właściwych obu formantów, jeśli je można uznać za wspólne obu modelom słowotwórczym.

Uszczuplenia podstaw słowotwórczych, a właściwie tematów wyrazów podstawowych odróżniam od alternacji głosek z g wywołanych uchwytnymi względami fonetycznymi, więc np. wynikających z uproszczeń grup spółgłoskowych. Biorę pod uwagę odrzucanie morfemów, grup głosek i głosek pojedynczych tematów podstawowych z powodów morfologicznych, znaczeniowych, czasem nawet trudnych do określenia, ale nie tłumaczących się alternacjami fonetycznymi.

Interferencją podstaw i sufiksów w formacjach dostrzegam nie tylko wtedy, gdy wstępna zgodność wygłosu podstawy i nagłosu sufiksu prowadzi do zatarcia granicy morfologicznej (por. *kaowiec* : *k.o.*; *starostwo* : *starosta*), ale i wtedy, gdy dochodzi do niego w efekcie dostosowania obu elementów już w derywacie, po odpowiednich alternacjach w wygłosie podstawy i nagłosie sufiksu (por. np. *biłocko* : *biłoto*; *łajdactwo* : *łajdak*). Uznają zatem zjawisko określone w słowotwórstwie diachronicznym jako węzeł morfologiczny za szczególny przypadek interferencji.

Informacja o fleksji derywatów sprowadza się do wskazania rodzaju gramatycznego i typu fleksyjnego właściwego formacjom z określonym przyrostkiem. Ewentualne końcówki oboczne i wahania fleksyjne uwzględniane są w punkcie III, jeśli pociągają za sobą odmienne niż zasadniczy paradygmat zmiany brzmieniowe sufiksu. Typy fleksyjne ustalone są na podstawie tabel fleksyjnych zawartych w *Słowniku języka polskiego* pod redakcją M. Szymczaka,

przy czym ich numeracja jest ciągła, bez zachowania podziału na rodzaje, zatem I typ rodzaju żeńskiego w słowniku jest typem VI w moim opracowaniu itd. Pozwala to, jak sądzę, uprościć podawanie informacji o fleksji. Formuła m TVI znaczy tu np., że rzeczownik rodzaju męskiego odmieniany jest według drugiego (słownikowego) wzorca deklinacji żeńskiej, z uwzględnieniem oczekiwanych różnic w NGA liczby mnogiej. Zmodyfikowaną tabelę typów deklinacyjnych załączam.

Przykładów w punktach II i III nie podaję, jeśli to nie jest ze szczególnych względów konieczne.

W metrykach dystrybucyjnych nie wyodrębniłem zjawiska derywacji wymiennej¹³. Nie pomijam go jednak, bo niejednokrotnie podaję przykłady formacji, w których dokonała się wymiana sufiksów, choć ich wyraźnie nie wskazuję wśród derywatów z uszczupleniem podstawy słowotwórczej. Porównanie poszczególnych punktów metryki pozwala zresztą i na odtworzenie innych informacji, np. co do zakończeń tematów podstawowych czy procesu powstawania konkretnych formacji.

Metryki przedstawiam uwzględniając kolejność sufiksów w porządku alfabetycznym a tergo. Warianty sufiksów traktowane odrębnie opatruję nawiasami kwadratowymi. W nawiasach zwykłych podaję przykłady, których ogólnopolski charakter nie jest dość pewny. Przykładami takimi posługuję się wyjątkowo. Towarzyszący innym rzeczownikom znak zapytania sygnalizuje możliwość różnych interpretacji ich budowy.

Jak wspomniałem, oddzielnie charakteryzuję przyrostki występujące z podstawami odczasownikowymi, odprzymiotnikowymi (tj. także odliczebnikowymi, odzaimkowymi, odmiesłowowymi) i odrzeczownikowymi. Zrezygnowałem z oddzielnego rozpatrywania rzeczowników tworzonych od wyrażen syntaktycznych, ponieważ dystrybucja przyrostków przedstawia się w nich zasadniczo podobnie jak w rzeczownikach tworzonych od odpowiednich podstaw jednowyrazowych (por. np.: *odśnieżka* i *śnieżka*; *pierwszoklasista* i *basista*; *zakorzak* i *skórszak*; *pobojowisko* i *rojowisko* itp.). Zwracam na nie uwagę jedynie wtedy, gdy dystrybucja przyrostka wykazuje pewne osobliwości (por. -ek w formacjach odrzeczownikowych). Sufiksalne formacje odwyrażeniowe zdarzają się zresztą stosunkowo rzadko.

¹³ Por.: B. K r e j a, *Pojęcie derywacji wymiennej*, "Z Polskich Studiów Sławistycznych" 1963, seria 2/1, s. 133-140.

Bezsufiksalne derywatywy wsteczne i paradygmatyczne pozostają poza podjętym przeze mnie tematem. Część objawiających się i w nich zjawisk morfonologicznych (np. oboczności w tematach wywoływane oddziaływaniem końcówek fleksyjnych) uwzględniam w niniejszym opracowaniu, pozostałe zamierzam opracować w przyszłości.

SUFIKSY WYSTĘPUJĄCE W POŁĄCZENIU Z PODSTAWAMI
ODCZASOWNIKOWYMI

-ba

I:

- 1: -i- siedziba, -v- pławba, -ł- liczba, -ż- wróżba, -l- palba, -ź- plećba, -ź- groźba, -ń- gońba, -j- chwiejba
- 2: ó/v pławba, ć/ź liczba, ś/ź plećba, ś/ż prośba, l'/l palba
- 3: a/e siejba
- 4: -i- siedziba, -j- chwiejba
- 5: -i- prośba, -y- liczba, -e- siedziba
- 6: -

II: ż TIX

III: b/b' DLsg

-oba

przyg. choroba

-ca

I:

- 1: -p- pochlebca, -m- kłanca, -f- dawca, -t- władca, -c- osadzca, -s- znalazca, -ś- ciemiężca, -r- biorca, -l- chwalca, -ń- obrońca, -j- zabójca, -ć- uchodźca, -ś- nośca
- 2: b/p pochlebca, v/f dawca, d/t władca, 3/c osadzca, ż/s ciemiężca, ź/ś ciemiężca, ś/s znalazca, ź/ć uchodźca, ź/ż zdrajca, g/s krzywoprzysięzca, l'/l chwalca, b', p'/p pochlebca, odstępcza, v'/f oprawca
- 3: o/e odstępcza, e/a znalazca, φ/e najemca, φ/'o biorca, l/u zabójca, yv/af wykonawca
- 4: -l- opilca, -j- zabójca, -f- nadawca

5: -a- władca, -i/y- chwalca, ciemiężca

6: -

II: m TVII

III: -

-ica

przyg. dławica

-nica

I:

1: -p- zasypnica, -v- przodownica, -m- oddymnica, -d- wyglądnica,
-t- łaskotnica, -c- omacnica, -č- przyłącznica, -ž- sprężnica,
-l- zapalnica, -r- wspornica, -j- chwiejnica, -ś- gaśnica, -ź-
mańnica, -g- dźwignica, -k- odzysknica

2: ʒ/d wyglądnica, ʒ/d szkodnica, ć/t pżatnica, c/t obietnica, z/ż
mańnica, č/t przepustnica, ž/r odmiernica

3: e/o wspornica, a/e chwiejnica, a/o wywrotnica, š/s przepustnica

4: -l- spawalnica, -j- chwiejnica, -v- siewnica

5: -i- kapryśnica, -a- dźwignica, -yv- przekopnica, -ov- garbnica

6: -

II: ż TVII (woźnica - m TVII)

III: -

-wica

I:

1: -a- po: -p- chlupawica, -t- latawica, -s- płasawica, -g- śli-
zgawica, -k- błyskawica, -x- dychawica

2: -

3: -

4: -j- dujawica

5: -

6: -

II: ż TVII

III: -

-da

przyg. bajda, bujda, srajda

-ęda

przyg. bajęda

-ada

I:

1: -p- galopada, -n- promenada, -ł- rozpada, -r- rejterada, -l- defilada, -k- blokada

2: -

3: ó/e błazenada

4: -

5: -owa- blokada

6: -

II: ż TIX

III: d/ż DLsg

-anda

przyg. propaganda

-aga

przyg. łanaga

-ęga

I:

1: -d- mordęga, -z- łazęga, -ć- włośćęga

2: i/z łazęga

3: -

4: -

5: -ova mordęga, -y- włośćęga, się włośćęga

6: -

II: ż TVIII i m TVIII

III: g/g Gsg Npl, g/ż DLsg i NVpl m-os.

-iga/-yga

przyg. gwar. czepiga, kusztęga

-uga

przyg. pleciuga

-acha

ind. wiejacha

-echa

przyg. warzecha

-ęcha

przyg. warzęcha

-icha

przyg. oblepicha, rozwalicha

-ocha

przyg. popijocha, pieszczocha

-ucha

I:

1: -t- polatucha, -ż- warzucha, -l- grzebielucha, -j- śmierdziucha,
-ć- pleciucha

2: ś/ć pleciucha

3: -

4: -a- grzebielucha, -e- śmierdziucha, -y- prażucha, -yva- polatu-
cha

5: -el- grzebielucha

6: -

II: z TVIII

III: x/ś DLa9

-nia

I:

1: -b- rębnia, -p- czerpnia, -v- nastawnia, -d- przekładnia, -t-
kłótnia, -ć- skocznia, -ż- bieżnia, -r- wytwórnia, -l- roz-
dzielnia, -j- myjnia, -ń- zamiennia, -ź- rzeźnia, -g- lęgnia2: j/d jezdnia, ż/d zajezdnia, c/t rzutnia, ć/t kłótnia, z/ź
rzeźnia, g/ż bieżnia, k/ć skocznia, ż/r wytwórnia, ć/c młoca-
rnia

3: o/e rębnia, a/u przetwórnia, a/o lotnia, i/o odbojnia

4: -al- rozmotalnia, -el- żarzelnia, -ar- młocarnia, -ov- krojow-
nia5: -a- bieżnia, -i- kłótnia, -noń- lęgnia, -y- żarzelnia, -yva-
rozmotalnia, się kłótnia

6: -n- -ń- lęgnia

II: 2 TVI

III: -

-alnia

I:

1: -b- skubalnia, -b'- zarabialnia, -p- drapalnia, -p- topialnia,
 -v- spawalnia, -v- wislnia, -d- jadalnia, -t- motalnia, -n-
 wspinalnia, -z- utwardzalnia, -c- skręcalnia, -z- zamarzalnia,
 -s- czesalnia, -j- ujeżdżalnia, -č- czyszczalnia, -ž- naparzal-
 nia, -š- mieszalnia, -r- obieralnia, -j- krajalnia, -g- osty-
 galnia, -k- tkalnia, -x- dmuchalnia

2: ś/z przędzalnia

3: o/e rębialnia, a/e wiejalnia

4: -ov- odmotowalnia, -j- wiejalnia

5: -yv- odmotowalnia, -y- smaźalnia, o- czyszczalnia, -e- leżal-
 nia

6: -a- -a- czesalnia

II: 2 TVI

III: -

-elnia

I:

1: -t- czytelnia, -č- uczelnia, -ž- warzelnia

2: -

3: -

4: -

5: -a- czytelnia, -y- uczelnia

6: -

II: 2 TVI

III: -

-arnia

I:

1: -b- skubarnia, -p- draparnia, -v- konserwarnia, -v- cowiarnia,
 -t- giętarńia, -z- wędzarnia, -c- młocarnia, -z- fryzarnia, -j-
 miazdżarnia, -č- czyszczarnia, -ž- żarzarnia, -š- kiszarnia, -l-
 międlarnia, -j- lejarnia, -č- gięciarnia, -g- ciągarnia, -k-
 porządkarnia

- 2: $\frac{3}{3}$ wędzarnia, \acute{c}/c młocarnia, \acute{c}/t giętarńia, \acute{c}/\acute{s} czyszczarnia,
 \acute{s}/\acute{s} kiszarnia, l'/l bielarnia
 3: o/e gięciarnia, u/o młocarnia, a/e lejarnia, \acute{s}/\acute{s} czyszczarnia
 4: -j- lejarnia
 5: -ova- porządkarnia
 6: -a- -a- draparnia

II: \acute{z} TVI

III: -

-ernia

I:

- 1: -b'- probiernia, -m- formiernia, -v- szkliwiernia, -f'- szli-
 fiernia, -z- galwanizernia, -s- trasernia, -l- cyzelernia, -j-
 emaliernia, -k'- lakiernia
 2: b/b' probiernia, m/m' formiernia, f/f' szlifiernia
 3: -
 4: -
 5: -ova- cyzelernia
 6: -er- -er- lakiernia

II: \acute{z} TVI

III: -

-atornia

I:

- 1: -v- konserwatornia, -l- modelatornia, -r- dekoratornia
 2: -
 3: -
 4: -
 5: -ova konserwatornia
 6: -

II: \acute{z} TVI

III: -

-ownia

przyg. krojownia

-aja

przyg. masaja, stupaja, zgraja

-cja

I:

- 1: -a- kreacja, -o- promocja, -u- dystrybucja, -y- propozycja, -p- konsumpcja, -n- ignorancja, -r- dezercja, -k- reakcja,
 2: b/p absorpcja, g/k reakcja, x/k abstrakcja, h/n interwencja
 3: y/e percepcja
 4: -p- konsumpcja, -an- tolerancja, -en- ingerencja, -zy- propozycja, -a- ewakuacja, -y- inwestycja
 5: -ova abstrakcja, -nova- dyspozycja, -terova dezercja
 6: -t- -c- gwarancja

II: ż TVI

III: -

[-acja]

I:

- 1: -e- kreacja, -u- ewakuacja, -b- inkubacja, -p- okupacja, -p- ekspiacja, -m- deklamacja, -v- deprawacja, -v- dewiacja, -d- degradacja, -t- agitacja, -n- profanacja, -z- archaisacja, -s- kasacja, -ż- aranżacja, -r- emigracja, -l- izolacja, -j- asocjacja, -g- propagacja, -k- prowokacja
 2: -
 3: -
 4: -
 5: -ova- afiliacja, -onova- deprecjacja
 6: -

II: ż TVI

III: -

[-ancja]

przyg. obserwancja, tolerancja

[-zycja]

przyg. propozycja

-eja

przyg. zawieja

-ka

I:

- 1: -p- nalepka, -m- drzemka, -f- cofka, -n- przecinka, -t- nakrętka, -c- macka, -s- opaska, -i- podpałka, -č- sieczka -š- przymieszka, -r- orka, -l- bumelka, -j- plujka
- 2: b/p obróbka, ó/i przystawka, d/t nakładka, z/c zasadzka, z/s podwiązka, 3/č przejażdżka, 3/š zasmazka, b'/p ozdóbka, p/p przylepka, l/i odchyłka, 3/t nieródka, c/t obrzutka, c/t nakrętka, c/č sieczka, n/n nagonka
- 3: o/u obróbka, e/a przejażdżka, ó/u ściółka, a/e grzejka, e/u zbiórka
- 4: -j- zalowajka, -al- bawialka, -i- świstałka, -an- macanka
- 5: -a- drzemka, -i- obrzutka, -ova- bumelka, się zasadzka
- 6: -

II: 2 TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ó/e Gpl

-aka

przyg. zabijaka

-unka

przyg. biegunka, świstunka

-arka

I:

- 1: -b- skrobarka, -b'- obrabiarka, -p- draparka, -p'- skrapiarka, -m- łamarka, -v- spawarka, -v'- barwiarka, -n- obcinarka, -d- układarka, -t- zgniatarka, -z- gładzarka, -c- obracarka, -z- wiązarka, -s- czesarka, -3- miażdżarka, -č- znaczkarka, -ž- zamrażarka, -š- mieszarka, -l- opalarka, -j- krajarka, -n'- rozdrabniarka, -3- gładziarka, -c- gięciarka, -s- odmięsiarka, -g- ciągnarka, -k- sciskarka, -x- dmucharka
- 2: 3/3 gładzarka, c/t wiertarka, c/c kręcarka, s/z gryzarka, l'/l międlarka, n/n wyrówniarka, (c/č czyszczarka)
- 3: o/e gięciarka, s/š czyszczarka
- 4: -c- gięciarka, -t- gięciarka
- 5: -i- gładziarka, -y- ostrzarka, -ov- marceryzarka, -yv- wyrówniarka (o- czyszczarka)
- 6: -a- obrabiarka

II: ż TVIII

III: k/k Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

[-tka]

przyg. *czerpatka, bitka, wypitka, pachnotka*

-awka

I:

1: -d- przygadawka, -z- gryzawka, -s- przyssawka, -c- rzucawka,
-č- pryszczawka, -ž- mżawka, -j- pijawka, -g- ściągawka, -k-
kłąskawka, -x- tchawka

2: ś/z gryzawka

3: d/t, y/ø tchawka

4: -j- pijawka

5: -y- pryszczawka, -yva- przygadawka, od- tchawka, się przyssawka

6: -a- -a- świstawka

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-ówka

I:

1: -d- nasiadówka, -t- pętówka, -z- wskazówka

2: -

3: -

4: -

5: -a- pętówka, się pętówka, -yva- wskazówka

6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-tyka

przyg. *bijatyka, pijatyka*

-aczka

I:

1: -b- skrobaczka, -p- trzepaczka, -m- wyzmaczka, -v- polewaczka,
-b'- zarabiaczka, -p- zatapiaczka, -v- cewiaczka, -m- podkarmiacz-
ka, -d- padaczka, -t- sprzętaczka, -z- wiązaczka, -ž- zwiliaczka,

-r- wycieraczka, -ń- zeniaczka, -j- obijaczka, -g- ściągaczka,
 -k- szczekaczka, -x- szturchaczka

2: -

3: -

4: -

5: -i- cewiaczka

6: -a- -a- przewijaczka

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLIsq, ø/e Gpl

-ączka

I:

1: -b'- świerzbiączka, -p- śpiączka, -v- krwawiaczka, -ż- drzącza,
 -l- bolączka, -ń- rżniączka

2: p/p' śpiączka, n/ń rżniączka, l'/l palączka, z/ż rzeżączka

3: -

4: -

5: -a- rzeżączka, -e- drzącza, -i- palączka, -oń- rżniączka

6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLIsq, ø/e Gpl

[-aszka]

przyg. igraszka

-uszka

przyg. pogaduszka, pokpiwuszka

-la

I:

1: -b- ziębla, -v- budowla, -t- pętla

2: b'/b ziębla

3: o/e przerębla

4: -

5: -a- hodowla, -i- ziębla

6: -

II: ż TVI (cieśla m TVI)

III: l/l' Gsg Gpl

-ula

przyg. gaduła

-ła

I:

1: -a- zob, -ała, -a- ciosała, -t- miotła

2: ś/t miotła

3: e/o miotła

4: -

5: -a- ciosała

6: -

II: ż TIX

III: ł/l DLsg, ø/e Gpl

-ała

I:

1: -b- grzebała, -p- rypała, -č- piszczala, -r- bazgrała, -j- po-
pijała, -g- gęgała, -k- jąkała

2: -

3: -

4: -

5: -e- piszczala

6: -a- -a- grzebała

II: ż i m TIX

III: ł/l DLsg

-oła

przyg. rzepoła, pierdoła

-uła

I:

1: -d- gaduła, -t- świstuła, -k- szczekuła

2: -

3: -

4: -

5: -a- gaduła

6: -

II: ż i m TIX

III: 2/1 DLsg

-ina

I:

1: -b'- zeskrobina, -v- peklowina, -č- wypłuczyna, -ž- odleżyna, -l'-
wydzielina2: b/b' zeskrobina, v/v' peklowina, c/č stłuczyna, k/č wypłuczyna, l/l'
wydzielina

3: -

4: -

5: -a- peklowina, -e- odleżyna

6: -i- -i- wydzielina

II: 2 TIX

III: n/n' DLsg

-lina

I:

1: -a- kopalina, -d- oszczędlina, -k- ocieklina, -ś- roślinina

2: 3/d oszczędlina, 3/d wędlina, s/ś roślinina?

3: -

4: -

5: -a- ocieklina, -i- wędlina, -noń- roślinina?

6: -

II: 2 TIX

III: n/n' DLsg

-anina

I:

1: -b- dżubanina, -p- szarpanina, -m- łamanina, -v- kotłowanina, -f-
gmatwanina, -d- gadanina, -t- łatanina, -z- mazanina, -s- pisa-
nina, -c- macanina, -ž- leżanina, -š- mieszanina, -r- zebranina,
-l- strzelanina, -j- dzianina, -j- bujanina, -g- bieganina, -k-
siekanina

2: -

3: -

4: -

5: -e- leżanina

6: -a- -a- paplanina

II: ź TIX

III: n/ń DLsg

-eninaprzyc. *skwarzenina, smażenina*-iznaprzyc. *spuścizna, darowizna, leizna*-araprzyc. *rozrabiaara, plotkara*-eraprzyc. *siekiera*-oraprzyc. *sikora*-uraprzyc. *bzdura*-sa

I:

1: -k- *siksa*2: Ć/k *beksa*

3: -

4: -

5: -e- *beksa*, -a- *piaksa*

6: -

II: ź TIX

III: s/ś DLsg

-ata

I:

1: -b- *aprobata*, -t- *cytata*, -n- *marynata*, -s- *kompensata*, -r- *pre-*
numerata, -g- *prolongata*, -k- *konfiskata*

2: -

3: -

4: -

5: -ova- *konfiskata*

6: -

II: ǰ TIX

III: t/ć DLag

-anta

I:

1: -m- formanta, -n- dominanta

2: -

3: -

4: -

5: -ova- dominanta

6: -

II: ǰ TIX

III: t/ć DLsg

-ota

I:

1: -b- robota, -p- skrzypota, -m- drzemota, -v- ziewota, -z- zgryzota, -s- kwasota, -n- błasnota, -č- pieszczota, -r- bazgrotą -g- ciągota, -k- spiekota

2: b'/b robota, p'/p skrzypota, v'/v dziwota, s'/z zgryzota, c'/č pieszczota, k'/s kwasota, c/k spiekota?

3: s'/s pieszczota

4: -

5: -i- robota, -e- skrzypota, -a- drzemota, -noń- ciągota, -ova- błasnota

6: -o- -o- błasnota

II: ǰ TIX

III: t/ć DLsg, inc. o/u - robota Gpl

B.U.L.

-wa

przyg. krakwa

zob. -awa, -twa

-awa

I:

1: -f- pokrwawa, -t- huśtawa, -s- ssawa, -ż- dzierzawa, -ń- sinia-
wa; -j- popijawa, -g- gęgawa, -x- dmuchawa

2: -

3: -

4: -

5: -e- siniawa, -i- pokrwawa, -y- kurzawa

6: -av- -av- pokrwawa

II: ź TIX

III: v/v̄ DLsg

-twa

I:

1: -n- kłątwa, -i- gonitwa

2: -

3: -

4: -

5: się modlitwa

6: -

II: ź TIX

III: v/v̄ DLsg

-ec

I:

1: -b'- wabiec, -p- przylepiec, -v- dławiec, -č- łuszczec, -z- tęzec, -s- kruszec, -l- strzelec, -j- brodziec, -ś- krztusiec, -ń- goniec, -j- wyjec

2: -

3: -

4: -j- wyjec, -ań- mieszkaniiec, -eń- smrodzieniec, -el- topielec, -ul- hamulec?

5: -a- strzelec, -ova- krępulec, -i- wabiec, -y- łuszczec

6: -e- -e- tęzec

II: m TII

III: e/ø poza Nsg i Asg nieżyw., c/č Vsg żyw.

-elec

I:

1: -p- topielec, -ś- wisielec, -z- pogorzelec

2: -

3: -

4: -

5: -i- topielec

6: -e- -e- wisielec

II: m TII

III: e/ó poza Nsg, ew. c/č Vsg

-ulec

I:

1: -p- krępulec, -m- hamulec, -d- budulec, -z- sadzulec, -c- maculec, -ż- krzyżulec

2: ʒ/ʒ sadzulec

3: -

4: -

5: -ova- hamulec

6: -

II: m TI

III: e/ó poza Nsg i Asg nieżyw.

-ic

przyg. rodzic

-ce

przyg. klejce, szczypce

-cie

I:

1: -i- gnicie, -y- rycie, -u- kłucie, -r- żarcie, -ń- cięcie, -ś- wyjście

2: ʒ/r darcie, ʒ/r parcie

3: o/a otwarcie, o/e gięcie, ó/a oparcie, e/ó rozwarcie, b/p obtarcie, v/f wtarcie, d/t odparcie, z/s starcie

4: -e- roztarcie, -y- otwarcie

5: -

6: ew. -ć- -ć- i -t- -ć- bicie (por. bić i bity)

II: n TXII

III: -

[-nie]

zob. -anie, -enie

-anie

I:

- 1: -b- rąbanie, -b'- schlebianie, -p- kapanie, -p'- skrapianie, -m- łamanie, -m'- odkarmianie, -v- udawanie, -v'- sptawianie, -f- cofanie, -f'- trafianie, -d- badanie, -t- ugniatanie, -z- dogadzanie, -c- opłacanie, -z- obrzezanie, -s- przygasanie, -n- gnanie, -i- wołanie, -j- ujeżdżanie, -č- zbaczanie, -ž- zdąwanie, -š- zapraszanie, -r- nacieranie, -l- ocalenie, -j- bajanie, -ń- ganie, -j- zapodzianie, -č- pacianie, -i- odzelaianie, -š- dosianie, -g- zmaganie, -k- skakanie, -x- wachanie

2: -

3: -

4: -

5: się zmaganie

6: -a- -a- sianie

II: n TXII

III: -

-enie

I:

- 1: -b'- osłabienie, -p'- ustąpienie, -m'- mamienie, -v'- bawienie, -f'- trafienie, -z- kadzenie, -c- gniecienie, -s- pasenie, -j- brudzenie, -č- paczenie, -ž- drzenie, -š- gaszenie, -l- ocalenie, -j- tajenie, -ń- ganie, -č- zniewieścienie, -ž- wiezienie, -š- odpasienie
- 2: ž/ž kadzenie, č/c bogacenie, i/i wojenie, j/j jeżdżenie, š/s-pasenie, š/s gaszenie, š/c gniecienie, š/j przędzenie, l'/l ocalenie, c/č pieczenie
- 3: o/en przędzenie, j/j brudzenie
- 4: -
- 5: -i- bogacenie, -y- niszczenie, -oń- żaknienie
- 6: -e- -e- szarzenie

II: n TXII

III: -

-iszcze

I:

- 1: -p- lepiszcze, -v- dziłowiszcze

- 2: v/v̄ dziwowiszcze
 3: -
 4: -
 5: -a- dziwowiszcze
 6: -i- -i- lepiszcze

II: n TXII

III: -

-och

I:

- 1: -p- śpioch, -č- pieszczoch
 2: p/p̄ śpioch, č/č̄ pieszczoch
 3: s/s̄ śpioch, š/š̄ pieszczoch
 4: -
 5: -a- śpioch, -i- pieszczoch
 6: -

II: m TIII

III: -

-uch

I:

- 1: -z- lizuch, -č- szczuch, -ž- skarzuch, -r- wycieruch, -l- smo-
 luch, -ž- śmierdziuch, -ć- pleciuch
 2: ś/ś̄ pleciuch, l'/l̄ smoluch
 3: -
 4: -
 5: -a- szczuch, -e- śmierdziuch, -i- smoluch, -y- skarzuch, u-
 gnieciuch, o- kopciuch?
 6: -

II: m TIII

III: -

-aj

I:

- 1: -t- rozstaj, -z- urodzaj, -č- zwyczaj, -ž- sprzężaj, -š- za-
 mieszaj, -r- mamraj
 2: ž/z̄ urodzaj, g/ž̄ sprzężaj, k/č̄ zwyczaj

3: -

4: -

5: -a- sprzążaj, -i- urodzaj, -nq- zwyczaj, -va- rozstaj

6: -a- -a- rozstaj

II: m TI

III: -

-ki (por. -ak, -ek, -ka)

I:

1: -a- rwaki, -p- wykopki, -f- wymiewki, -t- żaskotki, -n- wypominki, -ż- nosiłki, -č- klęczki, -ś- siuski

2: b/p sgrabki, v/f przelewki, ź/t wysłodki

3: -

4: -ż- nosiłki

5: -a- przelewki, -e- klęczki, -i- wysłodki, -yva- wykopki

6: -

II: m TIII, ź TVIII

III: k'/k poza NAV

-ak

I:

1: -b- dtubak, -b'- pogłębiak, wp- czerpak, -p- czeplak, -m- trzy-
mak, -y- obrywak, -f- trafak, -d- jadak, -t- deptak, -j- cedzak,
-c- macak, -z- mazak, -s- czesak, -n- scinak, -ł- charkak, -č-
czyszczak, -ż- dzierzak, -š- wieszak, -r- docierak, -l- wyoblak,
-j- myjak, -ń- kopniak, -ś- siusiak, -x- popychak2: p/p szczepak, f'/f trafak, ź/d chodak, ć/t krętak, c/t rozwier-
tak, ś/B trzęsak, n/ń kopniak, x/š wydyszak

3: q/ę trzęsak, a/o stojak

4: -j- myjak

5: o- czyszczak, od- cedzak, -i- szczepak, -y- dzierzak, -ov- kłu-
sak, -yv- odmotak, -oń- kopniak

6: -a- -a- czesak

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl, także k/č NVpl os.

-ek

I:

1: -b- wykrobek, -p- szeptek, -m- załamek, -v- schowak, -f- zadufek, -d- wypędek, -t- zmiotek, -c- młoczek, -z- zawiązek, -s- obciossek, -n- przystanek, -ł- opałek, -č- buczek, -r- odzierak, -j- grajek

2: b'/b urobek, p'/p szeptek, m'/m nieumek, v'/v spławek, d'/d wypędek, c'/c młoczek, c'/č tłućczek, z'/z szarzek, s'/s naniosek, s'/t zmiotek, n'/n przyczynek, l'/ł opałek

3: e/o zmiotek, e/a wynalazek, u/o młoczek

4: -j- grajek, -t- wrostek

5: -a- dżubek, -i- opałek, -o/i- przystanek

6: -e- -e- buczek

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl

-unek

I:

1: -b- garbunek, -p- ekwipunek, -v- sprawunek, -f- szafunek, -d- ładunek, -t- ratunek, -c- filcunek, -s- rysunek, -ł- pocałunek, -r- podarunek, -c- karczunek, -i- malunek, -k- pakunek, -x- rachunek

2: -

3: -

4: -

5: -ova- ładunek

6: -

II: m TIII

III: e/ø poza NASg, k/k' Isg NAVpl

-ik

I:

1: -b'- wabik, -p- topik, -m- tłumik, -v- dławik, -j- gładzik, -z- żasik, -s- gasik

2: -

3: -

4: -

5: -

6: -i- -i- topik

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl

-nik

I:

- 1: -b- wylębnik, -p- rozłupnik, -m- odjemnik, -v- pracownik, -d- wykładnik, -t- czytelnik, -r- miernik, -č- przełącznik, -ž- mnożnik, -š- przyspiesznik, -l- zapalnik, -j- pojnik, -ź- wskaźnik, -ś- paśnik, -g- ciągnik, -k- wykrzyknik
- 2: 3/d wykładnik, č/t zagęstnik, c/ž bieźnik, ž/r miernik, l'/l zapalnik, z/ź wskaźnik, s/ś odbłyśnik, ś/t gniotownik
- 3: ø/e odjemnik, a/e grzejnik, ž/s zagęstnik, e/o zwornik
- 4: -al- odprowadzalnik, -el- oparzelnik, -ov- krążownik, -j- nadajnik, -ent- cierpiętnik
- 5: -a- czytelnik, -i- pojnik, -y- miernik, -ova- parnik, -ava- nadajnik, -ori- ciągnik
- 6: -n- -ń- ciągnik

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl, k/c NAVpl os.

-ownik

przyg. gniotownik, krążownik

-elnik

przyg. czytelnik, oparzelnik

-al

przyg. kowal, piszczał

-el

I:

- 1: -b- przerębel, -p- strzępel, -p- kąpiel, -f'- butwiel, -t- pętel, -ž- krązel, -j- śmierdziel, -č- szpeciel, -ś- kisiel, -g- ciągiel
- 2: p/p kąpiel, p/p strzępel, g/g ciągiel
- 3: o/e przerębel
- 4: -t- rytel
- 5: -a- kąpiel, -e- gorzel, -i- szpeciel, -y- drązel
- 6: -e- -e- butwiel

II: m TI i TVI

III: 1/1' Gpl mż i GDŁag ż

-iciel/-yciel

I: -

1: -b'- grabiciel, -p- tępiciel, -m- tłumiciel, -v- przedstawiciel,
-č- dręczyciel, -ž- założyciel, -š- jątrzyciel, -j- wyswobodziciel,
-c- mąciciel, -z- okaziciel, -s- nosiciel, -n- zatrudniciel, -l'-
myśliciel, -j- stroiciel

2: z/i okaziciel, 1/1' myśliciel

3: -

4: -c- truciiciel

5: -a-, -yva- okaziciel, -e- myśliciel

6: -i- -i- tłumiciel

II: m TI

III: 1/1' Gpl

-yl

przyg. szczył

-un

I:

1: -t- zwiastun, -j- wijun, -g- biegun, -k- krzykun

2: c/g biegun?, č/k krzykun

3: š/s wrzaskun, e/a wrzaskun

4: -j- wijun

5: -a- biegun, -ova- zwiastun, -e- krzykun

6: -

II: m TIV (NVpl niekiedy -owie)

III: n/n Lsg

-eń

I:

1: -p- łupień, -č- tłuczeń, -ž- lezeń, -š- kruszeń, -l- boleń, -j-
przechodzień, -c- plecień, -z- więzień, -j- klejeń

2: c/č tłuczeń, s/č plecień

3: -

4: -c- trucień

5: -a- łupień, -i- więzień, -y- ostrzeń

6: -e- -e- lezeń

II: m T1, ż TV

III: ew. e/ø poza NASg

-oń

przyg. gryzoń

-uń

przyg. lizuń

-isko/-ysko

I:

1: -b'- wyrębisko, -p- klepisko, -m- karmisko, -v- zlewisko, -č- wypłuczysko, -ž- wyleżysko, -l'- grzebalisko, -j- stoisko, -z- opadźisko, -c- nęcisko, -z- zżasisko

2: b/b' wyrębisko, p/p' klepisko, v/v' zlewisko, c/ž wyleżysko, c/g łęgowisko, k/č wypłuczysko, r/ž wyorzysko, d/ż opadźisko, l/l' ścielisko, ś/s pastwisko

3: o/e wyrębisko, a/o stoisko, p/e, p/c ścielisko, ś/s trzęsawisko, č/k rykowisko

4: -j- stoisko, -l'- wykopalisko, -el'- oparzelisko, -ań- kopanisko, -av- trzęsawisko, -ov- urągowisko, -av- poźmiewisko, -tf'- pastwisko

5: -a- zlewisko, -e- rykowisko

6: -i- -i- karmisko, -y- -y- złożysko

II: n TXIII

III: k/k' Iag

-ątko

I:

1: -ž- stworzątko, -ń- zawiniątko, -j- żyjątko

2: n/ń zawiniątko

3: -

4: -j- żyjątko

5: -y- stworzątko, -oń- zawiniątko

6: -

II: n TXIII

III: k/k' Isg, ø/e Gpl

-to

I:

- 1: -d- padto, -t- pokręto, -b- maszo, -r- tarzo, -g- sprzęto, -k-
piekto
2: ś/d padto, c/t pokręto, z/s maszo, š/r tarzo, c/k piekto
3: ø/a tarzo, ø/e cięto
4: -
5: -a- sprzęto, -e- tarzo, -noŃ- cięto
6: -l'- -ł- żądto

II: n TXIV

III: ł/l Lsg, ø/e Gpl

-adto

I:

- 1: -p- czerpadto, -m- trzymadto, -v- snowadto, -t- chwyadto, -z-
wiązadto, -n- zarzynadto, -r- czochradto, -č- wytaczadto, -š-
mieszadto, -j- widziadto, -j- nawijadto, -g- ciągadto, -k- brzę-
kadto, -x- popychadto
2: u/ov kowadto, c/g strzygadto
3: -
4: -ir- skąpiradto
5: -e- widziadto
6: -a- -a- czerpadto

II: n TXIV

III: ł/l Lsg; ø/e Gpl

-idto/-ydto

I:

- 1: -b'- bidto, -p- kropidto, -m- mydto, -ń- mamidto, -v- smarowi-
dto, -č- licydto, -ž- parzydto, -š- straszzydto, -l'- bielidto,
-j- cedzidto, -č- świecidto, -ž- mazidto, -š- gasidto, -ń- pa-
chnidto
2: v/ú smarowidto, z/ż mazidto
3: -
4: -
5: -a- mazidto, -e- pachnidto

6: -i- -i- kropidło, -y- -y- mydło

II: n TXIV

III: 1/1 Lsg, ø/e Gpl

-ajło

I:

1: -b- rębajło, -p- rzępańło, -x- popychajło

2: -

3: ø/e rębajło

4: -

5: -oli- rzępańło

6: -a- -a- popychajło

II: n TXIV

III: 1/1 Lsg

-mo

przyg. pismo

-no

przyg. ścięno

-iwo/-ywo

I:

1: -b'- robiwo, -p- piwo, -č- pieczywo, -ž- tworzywo, -š- kruszywo,
-j- chłodziwo, -ć- czyściwo, -ź- łąziwo, -ś- gasiwo, -l'- pa-
liwo, -ń- ścierniwo

2: ś/ź przędziwo, c/č pieczywo, s/ś krzesiwo, l/l' mieliwo

3: ø/en przędziwo, ø/e mieliwo

4: -ń- ścierniwo

5: -a- krzesiwo, -e- mieliwo, u- -ńa- szczeliwo

6: -i- -i- piwo

II: n TXIV

III: v/v' Lsg

-ar

I:

1: -z- więzar, -š- wieszar, -g- dźwigar

2: ś/ź wiszar, ž/g legar

3: φ/ϵ wiezar (ale i wiązar)

4: -

5: -e- wiszar

6: -a- -a- wiązar

II: m TIV

III: r/ż Lsg

-er

I:

1: -b- absorber, -p- stoper, -p̄- pompier, -n- rafiner, -d- deko-
der, -t- eksporter, -c- szprycer, -z- galwanizer, -s- mikser, -ż-
aranter, -h̄- retuszer, -l- sufier, -j- emalier, -ń- uciekinier,
-g- blagier, -k'- cmokier

2: p/p̄ pompier, g/ḡ blagier, k/k' cmokier

3: d/d' bombardier, t/t' repetier, s/s̄ balansjer

4: -iń- uciekinier, -j- repetier

5: -ova- selekcjoner, -a- uciekinier

6: -

II: m TIV

III: r/ż Lsg i Npl os.

-or

I:

1: -p̄- szczypior, -s- kondensor, -g- wisior, -x̄- znachor

2: p/p̄ szczypior

3: -

4: -x̄- znachor, -at- stabilizator, -t- reduktor

5: -va- kondensor, -a- szczypior, -e- wisior

6: -o- -o- kondensor

II: m TIV

III: r/ż Lsg i NVpl os.

-tor

I:

1: -y- kompozytor, -o- promotor, -u- dystrybutor, -p- perceptor, -s-
inwestor, -k- reduktor

2: b/p subskryptor, g/k protektor

3: y/e perceptor

4: -zy- kompozytor, -k- konstruktor, -a- deklamator

5: -va- promotor, -nova- dyspozytor, -ova- deklamator

6: -

II: m TIV

III: r/ż Lsg i NVpl os.

[-ator]

I:

1: -e- kreator, -u- kontynuator, -p- usurpator, -p- ekspiator, -m- deklamator, -v- deprawator, -v- dewiator, -f- triumfator, -n- trepanator, -d- likwidator, -t- recytator, -z- stabilizator, -s- kondensator, -r- vibrator, -l- instalator, -j- mediator, -g- plagiator, -g- propagator, -k- kwalifikator

2: -

3: -

4: -

5: -ova- inicjator

6: -

II: m TIV

III: r/ż Lsg i NVpl os.

-as

I:

1: -b- wygibas, -v- wyrwas, -t- zakrętas, -l- manias, -j- wywijas, -k- bekas

2: c/t zakrętas, ċ/k bekas

3: -

4: -

5: -

6: -a- -a- wywijas

II: m TIV

III: s/ś Lsg i Vsg os.

-us

I:

1: -p- ochlapus, -v- zgrywus, -z- lizus, -l- cażus, -r- wycierus, -l- bolus, -j- pijus, -g- biegun, -x- śmiechus

2: l'/l *chylus*

3: a/e *śmiechus*

4: -j- *pijus*, -x- *śmiechus*

5: -a- *lizus*, -ova- *całus*, -e- *bolus*, -i- *chylus*, się *chylus*

6: -

II: m TIV

III: s/ś Lsg i Vsg os.

-niś

przyg. *żartowniś*

-uś

I:

1: -b- *rabuś*, -c- *picuś*, -l- *trajluś*, -ś- *psipsiuś*, -g- *umizguś*

2: -

3: -

4: -

5: -a- *umizguś*, -ova- *rabuś*, się *umizguś*

6: -

II: m TI

III: -

-at

I:

1: -b- *adsorbat*, -m- *sublimat*, -v- *derywat*, -n- *nominat*, -d- *kan-
dydat*, -t- *dyktat*, -z- *wulkanizat*, -s- *kondensat*, -r- *preparat*,
-l- *asymilat*, -j- *wariat*, -g'- *plagiat*, -g- *delegat*, -k- *wakat*

2: -

3: -

4: -

5: -ova- *preparat*

6: -

II: m TIV

III: t/ć Lsg i Vsg NVpl os.

-et

przyg. *nobilitet*, *immunitet*

-ant

I:

- 1: -u- owakuant, -b- probant, -p- okupant, -m- reklamant, -v- konserwant, -f- strofant, -n- alternant, -d- sekundant, -t- reflektant, -s- malwersant, -r- emigrant, -l- apelant, -j- repatriant, -g- intrygant

2: -

3: -

4: -

5: -ova- okupant

6: -

II: m TIV

III: t/ć Lsg i Vsg NVpl os.

-ent

I:

- 1: -b- subskrybent, -p- koncypient, -m- konsument, -v- absolwent, -n- abonent, -d- rewident, -t- repetent, -c- producent, -z- recenzent, -s- inkasent, -r- referent, -l- kondolent, -j- konwojent, -g- reagent

2: p/p koncypient, k/c reducent

3: -

4: -

5: -ova- konsument

6: -eń- -en- interwent

II: m TIV

III: t/ć Lsg i Vsg NVpl os.

-ot

I:

- 1: -b- skrzybot, -p- chlupot, -m- grzmot, -v- żywot, -r- mamrot, -g- gęgot, -k- siekot, -x- charchot

2: m/m grzmot

3: -

4: -v- żywot

5: -a- chlupot, -e- grzmot

6: -

II: m TIV

III: t/ć LVsg

-acz

I:

1: -b- rębacz, -b'- osłabiacz, -p- kopacz, -p- wytapiacz, -m- tłu-
macz, -m- poskramiacz, -v- podawacz, -v- wyławiacz, -d- posiadacz,
-t- zgniatacz, -n- zginacz, -z- utwardzacz, -c- skręcacz, -z-
pełzacz, -s- kęsacz, -i- działać, -z- ujeżdżacz, -č- zmiękczać,
-ž- odkażacz, -š- wnoszacz, -r- gracz, -l- ustalacz, -j- uzwa-
jacz, -ń- naganiałcz, -ž- rozgałęziacz, -g- rozciągacz, -k- siekacz
-x- wahacz

2: b'/b trębacz, ć/t wiertacz, l'/l palacz, ź/z wozacz, ś/š wno-
szacz, ğ/g posługacz, c/t wykrętać, š/r tracz, č/k krzykacz š/x
płochacz, u/v plwacz, y/f szwacz, u/ov snowacz

3: o/e trębacz, ø/a żartacz

4: -i- żartacz

5: -ova- pyskacz, -iva- posługacz, -e- tracz, -i- palacz, -y-
płochacz

6: -a- -a- kopacz

II: m TII

III: -

-ewicz

przyg. podskakiewicz

-owicz

I:

1: -b- potrzebowicz, -p- występowicz, -k- majsterkowicz

2: -

3: -

4: -

5: -a-

6: -ov- -ov- potrzebowicz

II: m TII

III: -

-arz

I:

1: -b- garbarz, -b'- rzeźbiarz, -p- kpiarz, -m- dymarz, -v- skrawarz, -t- giętarz, -z- wędzarsz, -c- młocarsz, -z- żazarsz, -s- pisarsz, -č- zataczarsz, -š- suszarsz, -l- opylarsz, -j- oklejarsz, -ž- paskudziarsz, -ć- czyściarsz, -š- kosiarsz, -ń- pielęgniarz, -g- tragarz, -k- piukarz

2: ć/t giętarz, ž/ž wędzarsz, ć/c młocarsz, ž/z żazarsz, n/ń pielęgniarz, č/k tokarz, l'/l golarz

3: o/e giętarz, a/e lejarsz, ó/e mielarsz, u/o młocarsz

4: -j- lejarsz

5: -ova- pielęgniarz, -i- kpiarz, -y- tokarz

6: -a- -a- żgarz

II: m TII

III: -

-erz

I:

1: -b'- probierz, -m- formierz, -f'- szlifiarz, -c- tancerz, -š- fałszersz, -l- szmuglerz

2: b/b' probierz, m/m formierz, f/f' szlifiarz, č/c tancerz

3: n/n tancerz, ó/e mielersz

4: -

5: -ova- formierz, -y- tancerz

6: -e- -e- mielersz

II: m TII

III: -

-isz

przyg. stulisz, stroisz, okpisz

-aż

I:

1: -u- tatuaż, -p- ekwipaż, -m- blamaż, -d- sprzedaż, -t- montaż, -s- masaż, -n- drenaż, -l- kamuflaż

2: -

3: -

4: -kt- instruktaż

- 5: - ova- drenaż
 6: -a- -a- podaż
 II: m TII, ż TXI (sprzedaż)
 III: -

-aż

- I:
 1: -b'- grabież, -p- żupież, -ż- kradzież
 2: ś/ż kradzież
 3: -
 4: -
 5: -a- odzież, -i- grabież
 6: -
 II: ż TXI
 III: -

SUFIKSY WYSTĘPUJĄCE W POŁĄCZENIU Z PODSTAWAMI
 ODPRZYMIOTNIKOWYMI

-ca

- I:
 1: -m- żakomca, -l- opilca, -r- świętojurca, -ń- barbarzyńca
 2: ż/l opilca
 3: -
 4: -
 5: -sk- barbarzyńca
 6: -
 II: m TVII
 III: -

-ica/-yca

- I:
 1: -p- ślepica, -m- poziomica, -v- surowica, -f'- martwica, -ć- gorczyca, -ż- dżużyca, -ż- twardzica, -ć- zwarcica, -ń- ciemnica, -l'- bielica
 2: p/p ślepica, m/m poziomica, v/v surowica, f/f' martwica, d/ż twar-

dzica, t/ć zwarcica, n/ń ciemnica, g/ż dżużyca, k/č gorczyca, k/l' bielica

3: a/e bielica, o/u spódnica, o/e ulubianica, ó/e piestrzenica, s/ś chrześnica, ʃ/ś piestrzenica

4: -l'- żóttlica, -ń- żóttnica, -eń- piestrzenica

5: -k- króćica, -at- popielica, -n- szkarćica

6: -

II: ż TVIII

III: -

-uga

I:

1: -t- płaštuga, -ł- bieługa, -r- szaruga

2: k'/t płaštuga

3: a/e bieługa

4: -

5: -

6: -

II: ż TVIII

III: g/g Gsg NAVpl, g/z DLsg

-acha

I:

1: -ń- przeciętniacha

2: n/ń równiacha

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TVIII

III: x/ś DLsg

-ocha

I:

1: -m- darmocho, -t- złotoch, -ć- czyściocho, -ń- tanioch

2: t/ć czyściocho

3: s/ś tłuściocho

4: -

5: - ov- darmocha

6: -

II: \dot{z} TVIII

III: \dot{x}/\dot{s} DLsg

-ucha

I:

1: -p- ślepucha, -v- siwucha, -n- czarnucha, -r- starucha, -ć- pro-
ściucha, -ł- wesołucha

2: t/ć prościucha

3: s/ś prościucha

4: -

5: -

6: -

II: \dot{z} TVIII

III: \dot{x}/\dot{s} DLsg

-nia

I:

1: -b- osobnia, -m- stromnia, -v- równia, -t- samotnia, -č- poprze-
cznia, -ž- podłużnia, -š- piesznia, -l- pochylnia, -j- tajnia -ś-
jaśnia, -k- gorzknia, -x- powszechnia

2: \dot{z}/\dot{l} pochylnia, s/ś płaśnia

3: s/ś jaśnia

4: -

5: -k- płaśnia

6: -n- -ń- ciemnia

II: \dot{z} TX

III: -

-ynia

przyg. świątynia, pustynia

-isia

przyg. strojnisia

-ka

I:

1: -p- arabka, -m- damka, -f- kulawka, -n- słomianka, -ć- ...

- i- oficjalna, -s- łyska, -č- bolączka, -š- włoszka, -r- starza,
 -l- normalna, -j- frygijska
- 2: v/f iglicówka, n/n abisynka, l/i oficjalna, c/č bolączka, s/š włoszka, ć/t piątka
- 3: e/u siódemka, e/o piątka, o/u żyworódka, e/y jedynka, i/ú pier-
 wiastka, ś/s ósemka
- 4: -ast- pierwiastka, -uf- żytniówka, -yf- rogatywka
- 5: -sk'- danka, -n- prywatka, -yčn- prowizorka, -yjn- garnatorka,
 -š- pierwiastka
- 6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg

-ulka

I:

1: -d- biedulka, -n- czarnulka, -k- smarkulka

2: -

3: -

4: -

5: -n- biedulka, -at- smarkulka

6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ś/e Gpl

-otka

I:

1: -p- ślepiotka, -n- ślicznotka, -r- mizerotka

2: p/p ślepiotka

3: -

4: -

5: -n- mizerotka

6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ś/e Gpl

[-ówka]

I:

1: -d- twardówka, -t- złotówka, -r- szarówka, -ń- żytniówka

- 2: -
 3: -
 4: -
 5: -
 6: -ov- -uf- oświatówka

II: 2 TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, d/e Gpl

-aczka

I:

- 1: -d- bładaczka, -t- tożnaczką, -ł- białaczką, -ń- wonniaczka
 2: n/ń wonniaczka
 3: a/e czerniaczka
 4: -
 5: -
 6: -

II: 2 TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, d/e Gpl

-ala

przyg. sądrała

-ula

I:

- 1: -v- krzywula, -d- biedula, -n- czarnula, -ć- spryciula, -k- smar-
 kula
 2: t/ć spryciula
 3: -
 4: -
 5: -n- biedula, -at- smarkula
 6: -

II: 2 TVI

III: 1/1' GDŁsg

-uła

przyg. krzywula

-ina/-yna

I:

1: -b'- drobina, -m- ozimina, -v- wołowina, -f'- gęstwina, -ż- wy-
żyna, -ń- czarnina, -i- chudzina, -ć- prościna, -ź- nizina, -ś-
żysina, -l'- padlina, -k'- miękina

2: b/b' głąbina, m/m' ozimina, v/v' wołowina, n/n' dzianina, d/ż chu-
dzina, t/ć prościna, s/ź nizina, s/ż wyżyna, s/ś żysina, ł/l' stę-
chlina, c/ć cielęcina, j/ń konina

3: o/e dziesięcina, a/e czernina

4: -f'- gęstwina, -oć- pstrocina

5: -ok'- głąbina, -n- pierwocina, -k'- płycina, -sk'- konina, -ov-
sośnina

6: -

II: ż TIX

III: n/n' DLsg

-izna/-yzna

I:

1: -b'- słabizna, -p- tępizna, -m- stromizna, -v- siwizna, -f'- ża-
twizna, -ć- obczyzna, -ż- tężyzna, -ś- lepszyzna, -ń- tanizna,
-j- gładzizna, -ć- rogacizna, -ź- wężizna, -l'- calizna

2: b/b' grubizna, p/p' tępizna, m/m' stromizna, v/v' siwizna, f/f' ża-
twizna, c/ć obczyzna, n/n' sinizna, t/ż gładzizna, t/ć płycizna,
s/ź wężizna, ł/l' golizna, g/ż tężyzna, k/ć polszczyzna, r/ż star-
szyzna

3: o/ę wężizna, e/p' niemczyzna, s/ś pańszczyzna

4: -

5: -n- podobizna, -k'- gładzizna

6: -

II: ż TIX

III: n/n' DLsg

-ota

I:

1: -p- tępota, -p- ślepotą, -m- niemota, -f- drętwota, -d- brzydota,
-t- szpetota, -j- nędzota, -s- kwasota, -n- wspólnota, -i- goło-
ta, -r- mizerota, -x- lichota

2: p/ó ślepotą, ó/p głupota, ó/s kwasota, t/d brzydota, ś/x duchota

3: -

4: -

5: -n- szpetota, -k'- brzydota

6: -

II: ż TIX

III: t/ć DLsg

-ista/-ysta

I:

1: -l'- cywilista, -ń- afrykanista, -r- agrarysta

2: l/l' cywilista, j/ń afrykanista

3: -

4: -

5: -n- cywilista, -sk'- afrykanista

6: -ist- -ist- służbista

II: m TIX

III: st/ść DLsg NVpl

-wa

przyg. gęstwa

-awa

I:

1: -d- rudawa, -r- niemrawa, -l- bielawa, -ń- czerniawa

2: n/ń czerniawa, i/l bielawa

3: a/e czerniawa

4: -

5: -

6: -av- -av- niemrawa

II: ż TIX

III: v/v DLsg

-ec

I:

1: -p- głupiec, -m- samiec, -v- zdrowiec, -z- starzec, -ś- szuszec, -l- zarozumialec, -ń- zacofaniec, -j- chudziec, -d- wrociec

2: p/ǫ ślepiec, m/m samiec, v/v zdrowiec, ł/l zarozumialec, ǫ/ż dżuzec, r/ż starzec, r/ś chytrzec, n/n zacofaniec, d/ż chudziec, t/ć króciec, x/ś gżuzec

3: a/e rumieniec, o/e potępieniec

4: -eń- młodzieniec, -e- rudzielec, -ul- krzywulec

5: -k'- króciec

6: -

II: m TII

III: ew. c/ć Vsg, e/ǫ poza Nsg

-oć

I:

1: -ż- zmarzłoć, -r- dobroć, -g- wilgoć, -k- płaskoć

2: k'/k płaskoć

3: -

4: -

5: -otn- wilgoć, za- marzłoć

6: -o- -o- wilgoć

II: ż TVI

III: -

-ość

I:

1: -b- słabość, -p- krępość, -m- uprzejmość, -ń- olbrzymiość, -v- łzawość, -d- twardość, -t- pyskatość, -s- kusość, -c- kobiecość, -n- rumianość, -ł- smagłość, -ć- saborczość, -ż- świeżość, -ś- mniejszość, -r- szarość, -ń- taniałość, -g- nagość, -k- męskość, -x- kruchość

2: ǫ/g nagość, k'/k miękość, ń/n nieletność

3: -

4: -

5: -n- zazdrość, we- wnętrzości

6: -os- -oś- zazdrość

II: ż TVI

III: -

-ę

przyg. ubożę

-och

I:

1: -ó- czerwioch, -ó- czyścioch

2: v/ó czerwioch, t/ó czyścioch

3: s/ó tłuścioch

4: -

5: -on- czerwioch

6: -

II: m TIII

III: -

-uch

I:

1: -p- ślepuch, -v- siwuch, -t- obłartuch, -s- łasuch, -n- czaruch, -r- staruch, -l- niedbaluch, -j- nieporządziuch, -ó- natręciuch

2: ł/l niedbaluch, d/ż nieporządziuch, t/ó uparciuch

3: s/ó prościuch

4: -

5: -n- nieporządziuch

6: -

II: m TIII

III: -

-ki

I:

1: -f- kąpielówki, -r- oficerki

2: v/f szajdówki

3: o/u biegówki

4: -

5: -sk- pionierki

6: -

II: ż TVIII

III: k'/k poza NAV, ó/e Gpl

-ak

I:

1: -p- tępak, -m- ósmak, -ń- rodzimiak, -v- nowak, -ó- lewiak,

-d- biedak, -t- pustak, -s- łysak, -ż- obłak, -n- czerwonek,
 -č- mięczak, -ž- družak, -š- pieszak, -r- czworak, -l- bielak,
 -j- dwojak, -ń- ciemniak, -ź- młodziak, -ć- trzeciak, -g-
 drugiak

2: m/ń rodzimiak, v/ó lewiak, d/ź młodziak, ł/l bielak, n/ń ciemniak,
 k/č mięczak, g/ż družak

3: a/e bielak, o/e czerwieniak

4: -ń- młodniak, -t- głupeć

5: -k'- mięczak, -ov- parterak, -n- dziwak, -av- chuderlak, -kov-
 nabłoniak, -at- łaciak, -ast- liściak, -yat- piaszczak, -yjn-
 koncentrak, po- trójniak

6: -a- -a- chuderlak, -ac- -ak- koncentrak

II: m TIII

III: k/k' Isg NVpł, k/c NVpł os.

-ek

I:

1: -m- rodzimek, -p- głupek, -v- siwek, -f- zadufek, -d- odludek,
 -t- rogatek, -s- żysek, -n- bużanek, -ż- zgnitek, -ń-
 pieszek, -r- chytrek

2: p/p głupek

3: e/a dwulatek

4: -yš- słodyszek, -ał- pyszałek

5: -n- odludek, -an- zadufek, -k'- słodyszek

6: -

II: m TIII

III: e/ø poza Nsg, k/k' Isg Npl

-ik/-yk

I:

1: -ć- ślepić, -ů- krzywik, -č- alpejczyk, -j- młodzik, -ć- de-
 likacik, -ń- bezecnik, -l'- bielik

2: p/p ślepić, v/ů krzywik, d/ź młodzik, t/ć delikacik, ł/l' bielik,
 k/č alpejczyk

3: a/e bielik, s/ø alpejczyk

4: -ń- młodnik

5: -n- delikacik

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl, k/c NVpl os.

-nik

I:

1: -v- rdzawnik, -d- młodnik, -t- czwartnik, -ń- wysłannik, -k- gorzchnik

2: k/k' gorzchnik, n/ń wysłannik

3: -

4: -ov- płaskownik

5: -

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl, k/c NVpl os.

-al

I:

1: -b- grubal, -d- brzyd al, -n- krasnal, -z- brzązal, -s- wąsal, -x- brzuchal

2: t/d brzyd al

3: -

4: -

5: -k'- brzyd al, -ov- brzązal, -t- wąsal

6: -a- -a- brzuchal

II: m TI

III: 1/1' Gpl

-el

przyg. twardziel

-ul

I:

1: -d- brzyd ul, -k- smarkul

2: t/d brzyd ul

3: -

4: -

5: -k'- brzyd ul, -at- smarkul

6: -

II: m TI

III: 1/1' Gpl

-oż

przyg. żywiół

-an

I:

1: -b'- grubian, -ż- młodzian, -ń- średnian

2: b/b' grubian, d/ż młodzian

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TIV

III: n/ń Lsg, ew. NVpl os.

-in

przyg. wzdęcin

-anin

I:

1: -b'- grubianin, -v- kresowianin, -č- królewszczanin

2: b/b' grubianin, v/v kresowianin, k/č królewszczanin

3: s/š królewszczanin

4: -

5: -

6: -

II: m TV

III: n/ń LVsg, -in/ø, -ń/n- pl poza NV

-on

przyg. kozłon

-eń

I:

1: -p- ślepień, -v- krwawień, -č- żółcień, -š- ostrzeń

2: p/p ślepień, v/v krwawień, t/č żółcień, r/š ostrzeń

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TI

III: ew. e/ø poza NVag

-oń

I:

1: -a- żysoń, -r- dystroń, -k- płaskoń, -x- głuchoń

2: k'/k płaskoń

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TI

III: -

-uń

przyg. bieluć

-ko

przyg. biażko, zółtko

-ątko

I:

1: -p- głupiątko, -ń- niewiniątko, -j- rudziątko

2: n/ń niewiniątko, d/ż chudziątko

3: -

4: -

5: -n- niewiniątko

6: -

II: n TXIII

III: k/k' Isg, ø/e Gpl

-adło

I:

1: -v- dziwadło, -r- mokradło

2: -

3: -

4: -ir- skąpiradło¹⁴

5: -n- dziwadło

6: -

II: n TXIV

III: 1/1 Lsg, ø/e Gpl

-mo

przyg. bielmo

-stwo

I:

1: -a- plugastwo, -e- nicestwo, -i- lenistwo, -u- ubóstwo, -p- skąpstwo, -f- chciwstwo, -t- szkaradstwo, -l- zuchwalstwo, -j- okrucieństwo

2: p/p głupestwo, v/f chciwstwo, d/t szkaradstwo, 1/1 zuchwalstwo, n/j okrucieństwo

3: o/u ubóstwo, ø/e okrucieństwo, t/ć okrucieństwo

4: -e- nicestwo

5: -v- plugastwo, -g- ubóstwo, -k'- wścibstwo, -sk'- bestialstwo, -n- niechlujstwo

6: -s- -s- wścibstwo

II: n TXIV

III: f/f' Lsg, ø/e Gpl

-ur

przyg. piechur, płaskur

-as

I:

1: -b- grubas, -d- brudas, -t- maleńtas, -l- golas, -r- buras

2: 1/1 golas

3: p/p głuptas

4: -t- maleńtas

¹⁴ Wyrząd ten mógł być genetycznie złożeniem. Por.: "Zatem skąpiradło to w sensie słowotwórczym tyle, co 'ten, który nadmiernie oszczędza na radle, nie użyćza go innym', a w sensie leksykalnym to po prostu 'człowiek skąpy, skąpiec'". E. K r e j a, *Drobiazgi słowotwórcze*, 16. Skąpiradło, "Język Polski" 1982, nr 2-3, s. 128.

5: -k'- *maleńtas*, -oŃC- *bolas*, -av- *kulas*, -n- *brudas*

6: -a- -a- *kulas*

II: m TIV

III: s/ś LVsg

-us

I:

1: -b- *garbus*, -v- *nervus*, -t- *miętus*, -n- *ordynus*, -r- *mikrus*,
-l- *bolus*, -g- *nagus*, -k- *dzikus*

2: ğ/g *nagus*, k'/k *dzikus*

3: -

4: -ul- *biedulus*

5: -at- *garbus*, -ov- *miętus*, -ovat- *piegus*, -arn- *ordynus*, -n-
cywilus

6: -

II: m TIV

III: s/ś LVsg

-aś

II:

1: -d- *biedaś*, -t- *głuptaś*

2: p/p *głuptaś*

3: -

4: -t- *głuptaś*

5: -n- *biedaś*

6: -

II: m TI

III: -

-iś

I:

1: -ń- *ostroźniś*

2: Ń/ń *poboźniś*

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TI

III: -

-uś

I:

1: -d- *cuduś*, -c- *pracuś*, -ń- *grzecznioś*2: n/ń *grzecznioś*

3: -

4: -

5: -ačn- *cuduś*, -ovit- *pracuś*

6: -

II: m TI

III: -

-acz

I:

1: -b- *zębacz*, -m- *kosmacz*, -v- *grzywacz*, -d- *brodacz*, -s- *wę-
sacz*, -g- *bogacz*, -k- *psrokacz*, -x- *brzuchacz*2: ŵ/v *grzywacz*

3: -

4: -

5: -at- *smarkacz*, -ast- *grzywacz*6: -a- -a- *zębacz*

II: m TII

III: -

-owiczprzyg. *drobiazgowicz*, *postępowicz*-yczprzyg. *słodycz*, *gorycz*-aszprzyg. *niezgrabiasz*-iszprzyg. *złocisz*, *mięgisz*

-osz

I:

- 1: -b- grubosz, -v- siwosz, -d- gniadosz, -t- krętosz, -r-
 pstrosz, -g- długosz, -k- cienkosz
 2: ħ/g nagosz, k'/k cienkosz
 3: t/d gładosz
 4: -
 5: -k'- gładosz, -ok'- głębosz, -at- srokosz
 6: -

II: m TII

III: -

-usz

przyg. cienkusz

-eusz

przyg. słabeusz, chudeusz

-yasz

przyg. gołysz, gładysz

-eż

przyg. słodzież

SUFIKSY WYSTĘPUJĄCE W POŁĄCZENIU Z PODSTAWAMI
 ODRZECZOWNIKOWYMI

-ica/-yca (1)

I:

- 1: -b'- gołębica, -ń- chawica, -v'- pawica, -v- wilczyca, -ż-
 papieżyca, -ś- głośnica, -ż- wielbłądzica, -ć- kocica, -ż- per-
 kozica, -ś- szympansica, -ń- bocianica, -l'- wróbleca
 2: p/b' gołębica, m/ń chawica, f/v lwica, t/ż wielbłądzica, t/ć
 kocica, s/ż perkozica, s/ś szympansica, n/ń bocianica, ħ/l' or-
 lica, k/ć wilczyca, r/ż zubrzyca, r/ś łotrzyca, c/ć zajęczyca
 3: o/e zajęczyca, u/o sokolica, e/ø orlica, ż/r orlica
 4: -ć- ogarczyca, -ń- uczennica

5: -ek- kanarzyca, -k królicza, -ec gęszczyca

6: -i- -i- królicza

II: ż TVII

III: -

-ica/-yca (2)

I:

1: -b'- grzybica, -p- czapica, -m- kamica, -v- głowica, -f'-
marchwica, -č- nerczyca, -ž- śnieżyca, -š- kaszyca, -j- ole-
ica, -ń- wapnica, -l'- jaglica, -ź- miedzica, -ć- ościca -ż-
śluzica, -ś- owsica

2: p/b' grzybica, p/p' słupica, m/m' plamica, v/v' głowica, f/v'
ołowica, n/ń wapnica, l/l' mietlica, l/l' cebulica, d/ż gwiaz-
dzica, t/ź jodzica, z/ź żelazica, s/ź śluzica, s/ś kwasica,
r/ż wągrzyca, r/š ikrzyca, g/ż odnożyca, k/ż brzeżyca, k/č
nerczyca

3: u/o ołowica, o/e mietlica, e/φ wągrzyca,

4: -l'- strzępica, -ń- okiennica, -av- wszawica, -ov- ropowica

5: -ec gęszczyca, -ik owsica, -eń kamica

6: -i- -i- owsica

II: ż TVII

III: -

-nica

I:

1: -e- żabienica, -b- arcabnica, -p- okapnica, -m- tasiemnica -v-
warzywnica, -d- jagodnica, -t- rakietnica, -c- owocnica, -č-
ślimacznica, -ž- ościeżnica, -š- ptasznica, -r- cygarnica, -l-
mydlnica, -ń- okiennica, -ž- wręcznica, -ś- papierośnica, -j-
gnojnica, -g- spągnica, -x- zmierzchnica

2: p/b skarbnica, f/v ołownica, t/d prądnica, k/g spągnica, l/l'
mydlnica, n/ń okiennica, s/ź woźnica, s/š sinuśnica, š/r ka-
tamarnica, ć/ż krawężnica, ć/d żołądnica, ć/t kostnica, k/č ne-
recznica, k/š ptasznica, k/ż boźnica

3: o/e żołądnica, u/o ołownica, φ/e tasiemnica, ś/s kostnica

4: -e- nicienica, -el- nicielnica, -eń- drucieńnica, -ov- gnojow-
nica

5: -

6: -

II: ž TVII

III: -

-ada

I:

1: -p- olimpiada, -m- jeremiada, -n- fanfaronada, -ń- alpiniada,
-j- perkusjada

2: p/p olimpiada

3: r/r' gitariada, k/k' spartakiada, p/p' alpiniada

4: -j- gitariada, -in- żakinada, -in- alpiniada

5: -aš- jeremiada, -us spartakiada, -ytet uniwersjada

6: -

II: ž TIX

III: d/ż DLsg

-ida

I:

1: -p- europida, -ń- oceanida

2: p/p europida, n/ń oceanida

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m, ž TIX

III: d/ż DLsg

-oida

I:

1: -t- planetoida, -s- sinusoida, -r- sferoida, -l- cykloida, -x-
konchoida

2: -

3: -

4: -

5: -

6: -

II: ž TIX

III: d/ż DLsg

-ga

przyg. laga

-ęga

przyg. ciemięga

-iga/-yga

przyg. drzewiga, dziadyga

-cha

I:

1: -a- flacha, -e- decha, -o- wiocha, -o- wiącha, -u- kapucha,
-y- szycha, -i- micha

2: -

3: ż/r remiecha

4: -

5: -sk- micha, -stk- piącha, -šk- grucha, -ślnik remiecha,
-śń- czerecha, -ś- gospocha, -st- kapucha

6: -

II: ż, m TVIII

III: x/ś DLsg

-icha/-ycha

I:

1: -p- rzepicha, -č- buraczycha, -ž- stróżycha, -ń- bocianicha,
-l'- kowalicha

2: p/p' rzepicha, k/č buraczycha, n/ń bocianicha, l/l' kowalicha

3: -

4: -

5: -k- wróżycha

6: -

II: ż TVIII

III: x/ś DLsg

-ocha

I:

1: -p- gospocha, -m- kumocha, -ć- karciocha

- 2: t/ć karciocha
 3: -
 4: -
 5: -ś/-dyń- gospocha
 6: -o- -o- gospocha

II: z TVIII

III: x/š DLsg

-ucha

I:

- 1: -p- kapucha, -m- szelmucha, -v- dziewucha, -t- kostucha, -ł-
 jemiółucha, -r- grucha, -ć- śmieciucha, -ń- ciemieniucha
 2: f/v dziewucha, ć/t kostucha
 3: ś/s kostucha
 4: -eń- ciemieniucha
 5: -st- kapucha, -šk- grucha, -k- ciotucha, -čyn- dziewucha
 6: -u- -u- grucha

II: z TVIII

III: x/š DLsg

-cia

I:

- 1: -o- rącia, -p- gapcia, -m- mancia, -f- kawcia, -r- córcia,
 -ń- babuńcia, -x- ciuchcia
 2: v/f kawcia, n/ń żoncia
 3: -
 4: -
 5: -čk- rącia, -k- babcia
 6: -č- -ć- rącia

II: z TVI

III: -

-alia

I:

- 1: -u- spirytualia, -v- archiwalia, -t- sakramentalia, -s- repre-
 salia, -n- marginalia, -k- pontyfikalia
 2: s'/s represalia

3: -

4: -an- *bachanalia*, -ik- *chemikalia*5: -s- *spirytualia*, -um *archiwalia*, -t- *pontyfikalia*, -encja
regalia, -j- *represalia*

6:

II: TXVII

III: -

-nia

I:

1: -b- *grzybnia*, -m- *plemnia*, -v- *chlewnia*, -d- *chłodnia*, -t-
szatnia, -c- *owocnia*, -l- *krochmalnia*, -r- *lakiernia*, -č- *i-*
glicznia, -ž- *załężnia*, -š- *powietrznia*, -j- *kołodziejnia*, -ž-
śluznia, -ś- *głośnia*2: i/l *kotelnia*, s/ż *śluznia*, s/ś *głośnia*, c/č *iglicznia*, ć/t
paprotnia, š/r *farbiarnia*, k/č *mrocznia*3: o/e *kotelnia*, u/o *chłodnia*, ć/t *kotelnia*4: -ov- *ciepłownia*, -ar- *figiarnia*, -ut- *drewutnia*, -al- *drwal-*
*nia*5: -ek *załężnia*, -ik *plemnia*6: -ń- -ń- *plemnia*

II: ž TVI

III: ø/e spor. Gpl

lnia

I:

1: -m- *krochmalnia*, -v- *drwalnia*, -r- *saletralnia*, -k- *amoniakal-*
nia

2: -

3: e/ø *drwalnia*

4: -

5: -n- *drwalnia*6: -al- -al- *krochmalnia*

II: ž TVI

III: -

-arnia

I:

- 1: -b'- śrubiarnia, -p- trupiarnia, -m- szlamiarnia, -v- piwiarnia, -f'- torfiarnia, -d- rudarnia, -t- bażantarnia, -c- owocarnia, -z- fryzarnia, -s- ananasarnia, -n- kanarnia, -ż- drożdżarnia, -č- ziemniaczarnia, -ž- menażarnia, -š- kliszarnia -l- maślarnia, -j- klejarnia, -ź- lodziarnia, -ć- herbaciarnia, -ń- betoniarnia, -ź- koziarnia, -ś- koksiarnia, -g- figiarnia, -g- pstrągarnia, -k- truskawkarnia, -x- sztycharnia
- 2: b/b' śrubiarnia, p/p' gołębiarnia, p/p' trupiarnia, m/m' szlamiarnia, v/v' piwiarnia, f/v' lwiarnia, f/f' torfiarnia, n/ń betoniarnia, d/ź czekoladziarnia, t/ź lodziarnia, t/ć herbaciarnia, z/ż koziarnia, s/ś koksiarnia, ł/l maślarnia, c/č owczarnia, š/ž menażarnia, r/ř saletrzarnia, g/g' figiarnia, k/g szparagarnia, k/č ziemniaczarnia, x/š pończoszarnia
- 3: o/e gołębiarnia, o/ó kotlarnia, u/o lodziarnia, ć/t kotlarnia
- 4: -ov- sodowiarnia
- 5: -ak warchlarnia, -ek kanarnia
- 6: -ar- -ar- kanarnia

II: z TVI

III: ø/e spor. Gpl

-ernia

przyg. aluminoternia, garmazernia, medaliernia

-ornia

przyg. dekoratornia, rekwizytornia

-unia

I:

- 1: -b- babunia, -p- pupunia, -m- mamunia, -v- kawunia, -t- ciotunia, -j- władzunia, -z- kozunia, -n- żonunia, -c- rączunia, -r- córunia, -l- lalunia, -ć- kiciunia
- 2: p/b babunia, ć/t ciotunia
- 3: -
- 4: -
- 5: -k- rączunia
- 6: -

II: ź TVI

III: -

-ownia

I:

1: -b- kadłubownia, -p- lampownia, -m- formownia, -v- lokomotywo-
wnia, -d- lodownia, -t- octownia, -n- bananownia, -c- pieco-
wnia, -z- wozownia, -s- koksownia, -i- siłownia, -ż- drożdzo-
wnia, -č- deszczownia, -ž- bagażownia, -r- kafarownia, -l-
stalownia, -j- narzędziownia, -ź- nadwoziownia, -j- klejownia,
-g- fugownia, -k- silnikownia, -x- blachownia

2: -

3: u/o lodownia, e/ø octownia

4: -

5: -yčność elektrownia

6: -

II: ź TVI

III: -

-eria

I:

1: -m- żandarmeria, -t- magnateria, -n- koftuneria, -z- wirtuoze-
ria, -s- komparseria, -ž- oranżeria, -č- burszeria, -k'-
szczeniakeria

2: k/k' szczeniakeria

3: -

4: -t- błażenteria

5: -in- mieszczaneria

6: -er- -er'- inżynieria

II: ź TVI

III: -

-atria

I:

1: -ń- foniatria, -j- pediatria, -x- psychiatria

2: n/ń foniatria, x/ý psychiatria

3: d/d' pediatria

4: -j- geriatria

5: wyodrębnianie podstaw związanych typu fon- z wyrazów typu:
fonacja, fonetyka, telefon itp.

6: -

II: 2 TVI

III: -

-osia

I:

1: -p- gosposia, -m- kumosia

2: -

3: -

4: -

5: -odyń- gosposia, -ošk- kumosia

6: -o- -o- gosposia

II: 2 TVI

III: -

-usia

I:

1: -b- gębusia, -m- damusia, -v- kawusia, -n- żonusia, -t- ciotusia, -č- kacusia, -r- córusia, -l- lalusia, -ń- panusia

2: p/b babusia, ć/t ciotusia

3: -

4: -

5: -k- kolebusia, -čk- wnesia

6: -u- -u- wnesia

II: 2 TVI

III: -

-cja

I:

1: -e- chadecja, -i- generalicja, -y- akwizycja, -n- chiromancja,
-r- dezercja, -k- dyrekcja

2: -

3: i/l' generalicja

4: -i- generalicja

5: -tor akwizycja, -ter dezercja

6: -t- -c- chiromancja

II: ź TVI

III:

-oja

przyy. dziewoja

-ka (1)

I:

1: -p- mapka, -m- plamka, -f- szafka, -c- tacka, -t- herbatka,
 -s- kiełbaska, -ł- stodółka, -n- weżenka, -č- świeczka, -š-
 blaszka, -r- figurka, -l- spiralka, -ć- paćka, -ś- mamuśka,
 -ń- mamuńka, -j- filozofijka

2: b/p sztabka, v/f kurewka, d/t posadka, z/s wazka, ź/š diet-
 ka, c/č świeczka, ź/ś buźka, ć/t kostka, ń/n świnka, g/č
 ródzka, g/š wstążka, k/č koroneczka, x/š blaszka

3: e/φ wstążka, o/u stodółka, φ/e weżenka, φ/l linijka, φ/y me-
 lodyjka, e/o sionka, z/š ródzka, ś/s kostka

4: -en- lirenka, -eń- rybeńka, -in- koszulinka, -ul- damulka, -ut-
 szelmutka, -yč- twarzyczka

5: -

6: -

II: ź TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, φ/e Gpl

-ka (2)

I:

1: -p- chłopka, -m- chamka, -f- filozofka, -t- filutka, -ł- przy-
 jaciółka, -s- grubaska, -n- kapłanka, -r- pionierka, -č- łączni-
 czka, -š- listonoszka, -l- nauczycielka, -j- złodziejka

2: d/t inwalidka, l/l przyjaciółka, ń/n barbarzynka, š/r lodzia-
 rka, k/š biolożka, k/č łączniczka, x/š śpioszka

3: e/u przyjaciółka, o/u cyrkówka, g/ž koleżanka, k/č greczynka

4: -an- koleżanka, -yn- greczynka

5: -c- barbarzynka, -ec- cyrkówka, -čyk olimpijka, -ek kochanka,
 -in- mieszczańka

6: -k- -k- kochanka

II: ź TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, φ/e Gpl

-aka

przyg. biedaka, koniaka

-ika/-yka

I:

1: -a- prozaika, -b'-' sylabika, -p- epika, -v- motywika, -f'-
strofika, -d- metodyka, -t- arabistyka, -z- fizyka, -s- lek-
syka, -r- metaforyka, -n- elektronika, -l'- symbolika, -g- pe-
dagogika

2: b/b' sylabika, p/p' epika, f/v' motywika, f/f' strofika, n/n' e-
lektronika, l/l' symbolika, k/g' pedagogika, d'/d' melodyka

3: -

4: -j- prozaika

5: -j- melodyka, wyodrębnianie podstaw związanych typu leks- z
wyrazów typu leksem, leksykon itp.

6: -yk- -yk- fizyka

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg

-ulka

I:

1: -b- babulka, -m- damulka, -d- biedulka, -n- kuzynulka, -č- bry-
czulka, -ž- buziulka

2: -

3: -

4: -

5: -k- kuzynulka

6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg

-anka

I:

1: -b'- dębianka, -p- ospianka, -m- ziemianka, -v- krowianka -t-
elżbietanka, -č- świetliczanka, -ž- futorzanka, -š- uszanka -l-
bydlanka, -n- łubinianka, -j- wodzianka, -ć- nicianka, -ž-
gałęzianka

2: p/b' dębianka, p/p' ospianka, v/v' krowianka, d/j' wodzianka t/ć

szlachcianka, z/z łożianka, ś/z gałęzianka, n/n rubinianka, i/i
powidlanka, c/č świetliczanka, r/ż futorszanka, r/ż tatrzańka k/č
gruszczańka, x/ż uszanka

3: o/ę gałęzianka, o/e sielanka

4: -oŵ- prosowianka

5: -eń jęczmianka

6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-onka

przyg. krzemionka, skarbonka

-unka

przyg. miodunka, bogunka, miechunka

-ynka

I:

1: -d- pogodynka, -r- zegarynka

2: t/d obiadyńka

3: u/o wieczorynka

4: -

5: -

6: -

II: ż TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-eńka

I:

1: -b- rybeńka, -p- kropeńka, -m- mameńka, -v- główneńka, -d-
gwiazdeńka, -t- mateńka, -r- córeńka, -č- pszeniczeńka, -ż-
zorzeńka, -š- czereszeńka, -l- koszułeńka, -ś- ciotusieńka

2: c/č pszeniczeńka, ś/ż czereszeńka

3: o/u główneńka

4: -

5: -k- córeńka

6: -

II: ǰ TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-arka

I:

1: -p- czopiarka, -ń- szlamiarka, -v- kawiarka, -f'- torfiarka, -n- wrzcionarka, -d- miodarka, -t- punktarka, -z- rydzarka, -c- owocarka, -z- dekatyzarka, -s- kłosarka, -ż- drobiażdżarka, -č- śmietanczarka, -ż- jeżarka, -ł- pończoszarka, -l- ceglarka -j- olejarka, -ż- owadziarka, -ć- brykociarka, -ś- kłosiarka, -ń- dywaniarka, -k- piaskarka

2: p/p' czopiarka, m/m' szlamiarka, v/v' kawiarka, f/f' torfiarka, n/n' dywaniarka, t/ż owadziarka, t/ć brykociarka, ć/ż gwoździarka, c/ż rydzarka, c/č rękawiczarka, s/ś kłosiarka, l/l' ceglarka, r/ż kołdrzarka, k/ż drobiażdżarka, k/č koronczarka, x/ł pończoszarka

3: u/o miodarka, e/ø piaskarka, s/ż drobiażdżarka

4: -

5: -acj- dekatyzarka

6: -

II: ǰ TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-atka

I:

1: -p- maźpiatka, -n- ogonatka, -z- gałęzatka, -č- palczatka -ż- jeżatka, -r- cembratka

2: p/p' maźpiatka, n/n' grzebionatka, ś/z gałęzatka, c/č palczatka, k/č pazurczatka

3: ø/ę gałęzatka, e/ø palczatka, e/o grzebionatka

4: -

5: -

6: -

II: ǰ TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-ewka

przyg. kurtewka, chmurewka

-ówka

I:

1: -b- farbówka, -p- zetempówka, -p- karpiówka, -v- potrawówka,
-d- lodówka, -t- kratówka, -n- wiosnówka, -ż- żądówka, -c- ba-
cówka, -s- fuksówka, -č- leśniczówka, -ž- podchorążówka, -š-
lefoszówka, -r- biodrówka, -l- degolówka, -ć- tarcówka, -ś- gę-
siówka, -j- zbrojówka, -g- szpiegówka, -k- rybakówka, -x- bla-
chówka

2: t/d lodówka, š/ž marusarzówka, k/g szpiegówka, ž/l świetlówka

3: a/e świetlówka, u/o lodówka

4: -

5: -ic- tarcówka, -eń trutówka

6: -

II: ž TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-uszka

I:

1: -c- kiecuszka, -ž- gałuszka, -č- bryczuszka
i -ž- jemiółuszka, -ć- śmieciuszka

2: -

3: -

4: -

5: -k- bryczuszka

6: -

II: ž TVIII

III: k/k' Gsg NAVpl, k/c DLsg, ø/e Gpl

-la

przyg. mąkla, pąkla

-oła

przyg. radiola

-uła

I:

1: -b- babula, -p- czapula, -m- mamula, -v- dziewula, -d- dry-
ndula, -t- ciotula, -z- jędzula, -n- żonula, -r- córula -k-
smarkula

2: f/v dziewula

3: -

4: -

5: -k- czapula, -čyn- dziewula

6: -

II: ż TVI

III: l/l' GDLeq

-oła

przyg. śniegoła

-uła

przyg. ośnieguła

-na

I:

1: -b- ożębna, -v- otrzewna, -d- podsądna, -t- przekątna, -c- o-
płucna, -B- omięsna, -š- obrzuszna

2: p/b ożębna, v/v otrzewna, t/d podsądna, ć/t okostna, x/š o-
brzuszna

3: o/e ożębna, ś/s okostna

4: - (-na występuje wspólnie z przedrostkami o-, pod-, prze-)

5: -k- ochrzęstna

6: -

II: ż T przym.

III: -

-ana

I:

1: -v- cracoviana, -j- mickiewicziana, -k- kopernikana

2: f/v paderewiana

3: n/ń szopeniana, latynizacja polskich nazw własnych - varsa-
viana

4: -j- szopeniana

5: -sk- paderewiana

6: -

II: TXVII

III: -

-uchna

I:

1: -b- rybuchna, -m- mazuchna, -d- morduchna, -t- matuchna, -z- władzuchna, -c- kiecuchna, -č- rączuchna, -š- flassuchna, -r- córuchna, -ń- paniuchna, -ź- buziuchna, -ś- tasiuchna

2: p/b rybuchna, t/d morduchna

3: -

4: -

5: -k- morduchna

6: -

II: ź TIX

III: n/ń DLsg, ó/e Gpl

-ina/-yna (1)

I:

1: -b'- babina, -p- łapina, -v- kawina, -t- łepetyna, -č- biedaczyna, -ž- lekarzyna, -š- brzuszyna, -ń- łapanina, -l'- nauczycielina, -j- żydzina, -ć- herbacina, -z- łobuzina, -ś- wąsina

2: b/b' babina, p/p' capina, v/v' krowina, t/ź dziadzina, t/ć herbacina, n/ń dziewczynina, c/ż księżyna, c/č spódniczyna, z/ź bluzina, s/ź łobuzina, s/ś wąsina, r/ź mundurszyna, š/ž lekarzyna, l/l' nauczycielina, q/ż morżyna, k/č biedaczyna, k/š ptaszyna, x/š brzuszyna

3: q/ę księżyna, s/ś kapuścina

4: -et- łepetyna, -ov- dziadowina

5: -ek- łepetyna

6: -

II: ź m TIX

III: n/ń DLsg

-ina/-yna (2)

I:

1: -b'- dębina, -p- lipina, -m- lamina, -v- modrzewina, -č- o-siczyna, -ž- kurzyna, -ś- olszyna, -j- niedźwiedzina, -ć- ro-

icina, -ż- kozina, -ś- gęsina, -ń- baranina, -l'- jedlina

2: b/b' wierzbina, p/b' dębina, p/p' lipina, m/m' lamina, f/v' mo-
drzewina, t/ż gradzina, t/c' rokicina, z/ż kozina, s/ś cisina,
n/ń baranina, ł/l' jedlina, ż/ż rogozina, r/ż kurzyna, k/č
pajęczyna, x/ł olszyna

3: o/e dębina, jedlina, e/eńć cielęcina

4: -ov- grochowina

5: -k- osina

6: -i- -i- osina

II: ż TIX

III: n/ń DLsg

-ina/-yna (3)

I:

1: -f'- ludolfina, -d- jodyna, -t- azbestyna, -c- salicyna, -z-
wiskozyna, -s- tomasyna, -r- nektaryna, -j- (-a- betaina,
-e- fluoresceina, -o- fibroina), -l'- formalina, -g- aspara-
gina

2: f/f' morfina, l/l' koszenilina, g/g' asparagina

3: -

4: -al- watalina, -ej- cysteina, -j- betaina, -oj- fibroina

5: -ncj- fluoresceina, -de_xyt formalina, -yl salicyna, -us as-
paragina, -euż morfina

6: -y- -y- salicyna

II: ż TIX

III: n/ń DLsg

-owina

I:

1: -b- kłębowina, -p- pępowina, -m- szumowina, -t- kretowina -z-
browina, -s- włosowina, -č- kleszczowina, -ż- mażowina

2: p/b kłębowina, s/z browina

3: o/e kłębowina, e/φ browina

4: -

5: -ek- pępowina

6: -

II: ż TIX

III: n/ń DLsg

-ona

przyg. skarbona

-ówna

I:

1: -m- ekonomówna, -d- iordówna, -t- kmiotówna, -c- kupcówna, -s- prezesówna, -n- kapitanówna, -ł- generaówna, -č- królewiczówna, -ż- młynarzówna, -š- burmistrzówna, -r- doktorówna, -k- marszałkówna

2: -

3: e/ø marszałkówna

4: -

5: -

6: -

II: ż TIX

III: n/ń DLsg, ø/e, v/v Gpl

-izna/-yzna

I:

1: -b'- szwabizna, -v- głowizna, -č- kozaczyzna, -ć- robocizna, -l'- mulizna

2: p/b' szwabizna, v/v' głowizna, t/ć robocizna, ł/l' mulizna, ć/č ojczyzna, k/č kozaczyzna

3: -

4: -

5: -ec ojczyzna

6: -

II: ż TIX

III: n/ń DLsg

-ra

przyg. Niemra, Szwabra

-era

I:

1: -t- sekretera, -ń- garsoniera, -j- kompotiera, -k'- tabakiera

2: n/ń garsoniera, k/k' tabakiera

3: t/t' kompotiera

4: -j- kompotiera

5: -

6: -

II: ż TIX

III: r/ż DLsg

-ora

przyg. dziadora, maciora

-ura (1)

I:

1: -d- bajdura, -č- wilczura, -ć- szlachciura, -ś- lisiura, -x-
wichura

2: k/č wilczura, s/ś lisiura, c/č Niemczura

3: e/ø Niemczura

4: -

5: -ic szlachciura, -er wichura

6: -

II: ż TIX

III: r/ż DLsg

-ura (2)

I:

1: -t- prałatura, -z- cenzura, -s- prezesura

2: -

3: -

4: -at- nuncjatura

5: -or profesura, -uż nuncjatura

6: -

II: ż TIX

III: r/ż DLsg

-atura

I:

1: -č- klawiatura, -s- gipsatura, -l- muskulatura, -j- liniatura

2: i/l tytułatura

3: -

- 4: -
 5: -iŝ klawiatura
 6: -at- -at- kwadratura
 II: 2 TIX
 III: r/ż DLsg

-esa/-essa

- I:
 1: -d- stewardesa, -n- patronesa, -t- poetessa
 2: -
 3: -
 4: -d- pisuardesa
 5: -
 6: -
 II: 2 TIX
 III: s/ś DLsg

-ta

przyg. kuchta

-ata

- I:
 1: -m- dyplomata, -r- demokrata, -j- spartiata
 2: -
 3: t/t' spartiata
 4: -j- spartiata
 5: -acj- demokrata
 6: -a- -a- demokrata
 II: m TIX
 III: t/ć DLsg Npl

-eta

- I:
 1: -z- markizeta, -s- kasetą, -n- kanconeta, -r- opereta, -l-
 noweleta, -j- arieta
 2: -
 3: -
 4: -

5: -

6: -

II: 2 TIX

III: t/ć DLsg

-eta

I:

1: -v- głowięta, -č- oczęta, -ż- nóżęta, -ń- siostrzeńęta, -ć-
karcięta, -ż- wsięta

2: v/v' głowięta, ż/ż' nóżęta, t/ć karcięta

3: -

4: -

5: -k'- porcięta, -k- oczęta, -c- siostrzeńęta

6: -

II: TXV

III: -en/on- Gpl

-ita/-yta

I:

1: -b'- wróżbita, -ń- kosmita, -v- jehowita, -d- bandyta, -s-
husyta, -r- skamandryta, -j- szyita, -ń- selenita, -l'- izra-
elita, -g- falangita, -x- lechita2: b/b' wróżbita, m/m' kosmita, v/v' jehowita, n/n' selenita, l/l' i-
zraelita, g/g' falangita, x/x' lechita

3: e/ø skamandryta

4: -j- jezuita

5: -s- jezuita, -os kosmita, -izm szyita, -yzj- hipokryta

6: -

II: m TIX

III: t/ć DLsg Npl

-enta

przyg. krowienta

-ota

I:

1: -j- patriota

II: -

3: -

4: -

5: -

6: -o- -o- radiota

II: m TIX

III: t/ć DLsg Npl

-asta

I:

1: -t- fantasta,¹ -j- entuzjasta, -k- sarkasta

2: -

3: -

4: -

5: -azj- fantasta, -azm- entuzjasta

6: -a- -a- fantasta)

II: m TIX

III: t/ć DLsg Npl

-ista/-ysta

I:

1: -b'- arabista, -p- wopista, -m- kaemista, -v- krakowista, -f'- harfista, -d- balladysta, -t- hakatysta, -c- grecysta, -z- pe-
ryfrazysta, -x- brydżysta, -z- szantażysta, -b- fetyszysta, -r-
terrorysta, -c'- nacista, -j- brygadzysta, -ć- grzbiecista-ż-
trapezista, -ś- basista, -l'- cymbalista, -ń- syjonista, -j- ho-
keista, -g- czołgista, -k'- trockista, -x- szachista2: b/b' służbista, p/b' arabista, p/p' wopista, m/m' kaemista, v/v'
rezewista, f/v' aktywista, f/f' harfista, d/j' brygadzysta, t/j'
hazardzista, t/ć grzbiecista, z/ż' parafrazista, s/ż' trapezista,
s/ś' basista, l/l' cymbalista, n/ń' syjonista, ć/ż' brydżysta,
l/l' symbolista, r/ż' gitarzysta, r/ń' cytrzysta, g/g' falangista,
k/g' czołgista, k/k' frankista, k/c' mozaicysta x/x' szachista

3: -

4: -al'- uzualista, -ań- afrykanista, -j- maoista, -oń- opozycjoni-
sta

5: -ism nacjonalista, -ysm faszysta, -us uzualista

6: -i- -i- hobbysta

II: m TIX

III: t/ć DŁsg Npl

-owa (1)

I:

1: -m- ekonomowa, -f- szefowa, -t- bratowa, -z- księdzowa, -c-
krawcowa, -s- prezesowa, -ł- generałowa, -n- synowa, -ż- leś-
niczowa, -ż- aptekarzowa, -ś- burmistrzowa, -r- majstrowa, -l-
konsulowa, -ć- teściowa, -k- naczelnikowa

2: c/ż księdzowa, ś/ż aptekarzowa

3: o/e księdzowa, e/ó kupcowa

4: -

5: -

6: -

II: przym.

III: -

-owa (2)

I:

1: -p- sklepowa, -t- bufetowa, -l- salowa, -j- pokojowa

2: -

3: u/o pokojowa

4: -

5: -

6: -

II: przym.

III: -

-owa (3)

I:

1: -d- składowa, -ł- kołowa, -ż- krzyżowa, -k- ogniskowa

2: t/d składowa, ś/ż krzyżowa

3: -

4: -

5: -

6: -

II: przym.

III: -

-ówa

I:

1: -p- łapówa, -t- stówa, -š- powietrzówa, -l- pościelówa, -x-
grochówa

2: -

3: -

4: -

5: -

6: -

II: ź TIX

III: v/v'

-aza

I:

1: -e- ureaza, -b'- amebiaza, -p- lipaza, -n- karotenaza, -d- o-
ksydaza, -t- maltaza, -l- hydrolaza

2: b/b' amebiaza

3: -

4: -e- ureaza, -o- hydrolaza

5: wyodrębnianie podstaw związanych, jak np. lip- por. (li-
poma, lipoid itp.), hydr- (por. hydrat, hydrol itp.)

6: -

II: ź TIX

III: z/ż DLsg

-eza

I:

1: -c- asceza, -n- oksytoneza, -r- anaforeza, -l- faleza, -g- e-
gzegeza, -k'- turkieza, -x- katecheza

2: k/k' turkieza

3: e/ø turkieza

4: -

5: -et- egzegeza, wyodrębnianie podstaw związanych, np. katech-
(por. katecheta, katechizm)

6: -e- -e- egzegeza

II: ź TIX

III: z/ż DLsg

-oza

I:

1: -b- amebioza, -m- gumoza, -d- lordoza, -t- grafitoza, -n- halucynoza, -l- alkalozja, -r- chloroza, -j- bakterioza, -k- silikoza, -x- psychoza

2: ż/l skrofuloza

3: -

4: -

5: -on silikoza, -oid alkalozja, -acja halucynoza, wyodrębnienie podstaw związanych, np. sachar- (por. sacharoid, sacharyna)

6: -o- -o- silikoza

II: ż TIX

III: z/ż DLsg

-ec

I:

1: -b'- skarbiec, -p- słupec, -m- tasieniec, -v- wlasowiec, -ż- zaporozec, -l- popielec, -j- liszajec, -n- kamieniec, -ż- u-dziec, -c- kościeniec, -s- brzusiec

2: p/b' skarbiec, p/p' słupec, m/m' tasieniec, v/v' żurawiec, d/żu-dziec, ż/l' popielec, n/n' kliniec, r/ż' babiogórzec, k/ż' rozec, x/s' brzusiec

3: p/e' tasieniec, u/e' popielec, u/o' rozec, o/e' żębiec

4: -l'n- babiniac

5: -ę żrebiec

6: -

II: m TII

III: e/p' poza Nsg i Asg niezzyw., c/ż' niekiedy Vsg

-eniec

I:

1: -b'- żabieniec, -v- krowieniec, -c- kaczeniec, -ż- rozeniec, -s- siostrzeniec, -l- sopleniec, -ż- smrodzieniec, -ż- kozieniec

2: b/b' żabieniec, v/v' krowieniec, t/ż' smrodzieniec, z/ż' kozieniec, r/ż' biedrzeniec, r/ż' siostrzeniec, k/ż' rozeniec

3: e/p' sopleniec, o/e' biedrzeniec, u/o' rozeniec

4: -

5: -k- kaczeniec

6: -

II: m TII

III: e/ø poza Nsg i Asg nieżyw., także c/č Vsg

-owiec

I:

1: -a- kaowiec, -b- grobowiec, -p- behapowiec, -m- slalomowiec,
 -v- plewowiec, -v̄- trzewiowiec, -f- paragrafowiec, -d- cykado-
 wiec, -t- warsztatowiec, -n- tlenowiec, -z- awizowiec, -s-
 kosztorysowiec, -ł- materiałowiec, -j̄- brydźowiec, -č- dreszczo-
 wiec, -ž- jeźowiec, -š- flaszkowiec, -r- kadrowiec, -l- sio-
 wiec, -j- żmijowiec, -ń- zatrudnieniowiec, -j̄- narzędziowiec,
 -ć- wiciowiec, -ż- maziowiec, -ś- osiowiec, -g- sagowiec, -k-
 akowiec, -x̄- zamachowiec

2: p/b grobowiec, s/z ślazowiec, č/ž brydźowiec, š/ž jeźowiec,
 ś/ż maziowiec, k/g kręgowiec

3: e/ø żołądkowiec, u/o wrzodowiec

4: -k- wazonkowiec

5: -k- flaszkowiec, -s- styrakowiec, -e- behapowiec

6: -o- -o- kaowiec

II: m TII

III: e/ø poza Nsg i Asg nieżyw., także c/č Vsg

-ulec

przyg. krzyżulec, ćwikulec, szachulec

-ic/-yc

I:

1: -b'- podskarbić, -č- łowczyc, -ž- ciorążyć, -j̄- sądzić, -ć-
 starościc

2: t/ć starościc

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TII

III: -

-ość

przygr. łałość

-id/-yd

I:

1: -b'- rubid, -p'- lipid, -m'- amid, -t- peptyd, -z- glikozyd,
 -r- sacharyd, -j- (-e- proteid, -o- romboid), -ń- ozonid,
 -l'- tuberkulid

2: b/b' karbid, p/p' lipid, m/m' amid, n/ń ozonid, l/l' tuberku-
 lid

3: -

4: -oj- romboid, -eń- alfenid

5: -in- proteid, -oz- tuberkulid, wyodrębnianie podstaw związa-
 nych, np. lip- (por. lipaza, lipoma)

6: -i- -i- rubid

II: m TIV

III: d/ż LVsg

-oid

I:

1: -b- romboid, -p- lipid, -m- rytmoid, -f- tufoid, -t- orbi-
 toid, -z- trapezoid, -s- toksoid, -n- organoid, -r- zebroid,
 -l- celulooid, -k- fukoid, -x- eunuchooid, -o- zooid

2: p/b romboid, s/z trapezoid, l/l mongoloid

3: r'/r bakteroid

4: -en- skalenoid, -at- dermatoid

5: -oz- celulooid, -yn- toksoid, -yk epileptoid, -ej pigmoid, wy-
 odrębnianie podstaw związanych, np. lip- (por. lipaza, li-
 poma)

6: -o- -o- zooid

II: m TIV

III: d/ż LVsg

-ce

przyg. drzewce, klejce

-ice

przyg. grabice, nożyce, ramienice

-iwie

przyg. igliwie

-owie

I:

1: -f- torfowie, -t- listowie, -g- mózgowie, -k- pękowie

2: ć/t listowie

3: ś/s listowie

4: -

5: -f- gęstowie

6: -

II: n TXII

III: -

-owe

I:

1: -b- chorobowe, -p- gapowe, -d- uzdowe, -t- mostowe, -ł- wołowe, -n- kunowe, -c- frycowe, -s- konisowe, -l- groblowe, -r- podworowe, -ż- багаżowe, -ć- łokciowe, -ś- osiowe, -j- postojowe, -g- rogowe, -k- kieszonkowe

2: -

3: u/o wołowe, e/ś łokciowe

4: -

5: -

6: -

II: przym.

III: -

-iszcze/-yszcze

I:

1: -m- tomiszcze, -ż- bożyszcze, -j- grodziszcze, -l'- poliszcze

2: m/m tomiszcze, t/ż grodziszcze, r/ż dworzyszcze, l/l' poliszcze, k/ż bożyszcze

3: u/o dworzyszcze

4: -

5: -

6: -

II: n TXII

III: -

-g

I:

1: -b' - gołębię, -p- małpię, -v- żurawię, -č- kaczę, -z- zub-
rzę, -š- żoszę, -l- diabłą, -j- wielbłądzię, -ć- kocię, -ś-
gęsię, -ń- bocianię

2: p/b' gołębię, p/p' łapię, v/v' sowię, f/v' lwię, t/j' wielbłą-
dzię, t/ć' czarcie, c/ć' dziecię, s/ś' lisię, l/l' diabłą, n/ń bo-
cianię, c/č' owcę, x/z' żubrę, ś/š' żoszę, k/č' indycę, k/š'
ptaszę

3: o/e gołębię, e/ø diabłą

4: -

5: -k- dziecię, -ec głuszę

6: -

II: n TXII

III: -ę/-eńć- GDLsg, -ę/-ent-NDAILVpl, -ę/-on Gpl

-ing

I:

1: -b' - tubing, -p- tramping, -d' - fiording, -t' - jachting, -s' -
dansing, -ń - karawaning, -k' - bloking

2: b/b' tubing, p/p' tramping, t/d' fiording, t/t' jachting, n/ń
karawaning, k/k' bloking

3: -

4: -

5: -er kidnaping

6: -

II: m TIII

III: g/ǵ Lsg Npl

-ch

I:

1: -a- brach, -q- pieniąch, -u- kapeluch, -o- papieroch, -i-
połnich

2: -

2: -

3: -

4: -

5: -t- brach, -c- pieniąch, -s- papieroch, -š- kapeluch, -sek póź-
mich, -rdyn bernach

6: -

II: m TIII

III: -

-uch

I:

1: -p- cepuch, -d- znajduch, -t- pastuch, -c- piecuch, -z- li-
zuch, -č- kłamczuch, -r- szmiruch, -l- sraluch, -č- żapciuch,
-ń- leniuch

2: t/ć niewieściuch, c/č kłamczuch, c/ć dzieciuch

3: a/e niewieściuch, e/ó żapciuch, s/ś niewieściuch

4: -d- gałganduch, -t- świntuch

5: -ańin mieszczuch, -ec paluch, -eš pastuch, -k- dzieciuch, -us
szmiruch

6: -u- -u- szmiruch

II: m TIII

III: -

-ini/-yni

I:

1: -f'- grafini, -d- gospodyni, -č- władczyni, -š- mistrzyni, -g'-
bogini, -k'- członkini, -x'- monarchini2: f/f' grafini, c/č władczyni, k/g bogini, k/k' członkini, x/x'
monarchini

3: u/o bogini, e/ó członkini

4: -

5: -aš gospodyni

6: -

II: ž TI

III: -

-aj

przyg. mleczał

-ak

I:

- 1: -b- chlebak, -b'- jarzębiak, -p- cepak, -p'- skorupiak, -m- piżmak, -m'- plamiak, -v- peowiak, -f- litwak, -f'- pluskwiak, -d- dziadak, -t- kankak, -c- plecak, -z- wozak, -s- mięsak, -i- widlak, -n- pszonak, -j- drożdżak, -č- dębczak, -ž- jeżak, -š- kaszak, -r- parterak, -l- ceglak, -j- łojak, -ń- ziarniak, -j- gwoździak, -ć- druciak, -ź- buziak, -ś- koksiak, -x- duchak
- 2: p/b chlebak, p/b' garbiak, p/p' skorupiak, m/m' plamiak, v/v' kujawiak, f/v' zółwiak, f/f' pluskwiak, c/č kolczak, t/ž żydziak, t/ć druciak, z/ż żelaziak, s/ź bziak, s/ś koksiaak, n/ń ziarniak, i/l ceglak, š/ž jeżak, r/ż jądrzak, ć/ź gwoździak, g/ż prażak, k/ż śnieżak, k/č buczak, x/š uszak
- 3: a/e świetlak, u/o dworak, e/ó palczak, o/ó koźlak, o/e zębak, b/p dębczak, ž/r marczak, s/š dąbrowszczak, s/ś sośniak,
- 4: -č- kawalerczak, -ń- torfniak
- 5: -ceuta farmak, -cjońista reak, -ec głużsak, -ina jarzębiak, -stf- księżak, -ce skrzypak, -ek nabłoniak, -uf Liptak, -ictfo pośredniak
- 6: -a- -a- farmak, -ak- -ak- reak

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl, k/c NVpl m-os.

-ek

I:

- 1: -b- schabek, -p- snopek, łeppek, -m- krzemek, -v- rękawek, -f- kilofek, -d- obiadek, -t- kwiatek, -c- klocek, -z- mrozek, -s- grubasek, -n- ogonek, -i- cymbałek, -j- mózdzek, -č- robaczek, -ž- śnieżek, -š- daszek, -r- barek, -l- rogalek, -ć- bociek, -ś- misiek, -j- buhajek, -ń- stopieniek
- 2: p/b schabek, ale łeppek, f/v rękawek, t/d obiadek, s/z mrozek, ń/n okonek, ć/d niedźwiadek, ć/t łokietek, ś/s karasek, k/ž mózdzek, k/ż prożek, k/č wnuczek, k/š ptaszek, x/š, w derywatach od wyrażen przyimkowych także l'/i poniedziałek, g/ż podnózek
- 3: e/a wianek, e/o dzionek, u/o mrozek, s/ž mózdzek, s/š puszk-

czek, w derywatyach od wyrażen przyimkowych także o/u pod-
nózek

4: -ač- czosnaczek, -ul- ojczulek, -ovač- pędowiaczek, -uš- pa-
luszek

5: -ec- wianek, -an- bociek, -petytor korak, -sytet unise-
rek, -ek czosnaczek

6: -a- -e- korek, w odprzyimkowym -ek- -ek- przyrynek

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl nieos., e/ø poza NAsg nieos.

-uszczek

przyg. grzebieniuszczek, koniuszczek

-aszek

I:

1: -ń- Niemiaszek, -c- ojcaszek, -č- ojczaszek, -ć- zięciaszek,
-j- złodziejaszek, -ń- draniaszek

2: ć/c ojcaszek, ć/č ojczaszek

3: -

4: -

5: -ec Niemiaszek

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl nieos.

-iszek/-yszek

I:

1: (-p- chłopyszek), -m- kamyszek, -t- naparstyszek (-ł- doły-
szek), -ć- braciszek, -l'- widliszek

2: (p̄/p chłopyszek), t/ć braciszek, l/l' widliszek

3: -

4: -

5: (-ec chłopyszek) -yk kamyszek (-ek dołyszek)

6: -y- -y- kamyszek

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl nieos., e/ø poza Nsg i Asg nieos.

-uszek

I:

- 1: -b- kłębuszek, -p- dowcipuszek, -m- kamuszek, -t- kwiatuszek,
 -c- placuszek, -n- dzbanuszek, -l- paluszek, -j- krajuszek,
 -ń- koniuszek

2: -

3: -

4: -

5: -ek kłębuszek, -yk kamuszek, -ec paluszek

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl, e/ø poza NAsg

-ik/-yk (1)

I:

- 1: -b- grzebyk, -b'- schabik, -p- sklepik, -m- kamyk, -ń- to-
 mik, -v- chlewik, -f'- tynfik, -z- rydzyk, -c- pajacyk, -ż-
 brydzyk, -č- haczyk, -ż- bandażyk, -š- wierszyk, -ź- składzik,
 -ć- bacik, -ź- majonezik, -ś- obcasik, -l'- balik, -j- kleik
 -ń- planik

- 2: b'/p grzebyk, p/b' jedwabik, p/p sklepik, m/m kamyk, m/m to-
 mik, f/v zółwik, f/f' tynfik, t/ż składzik, t/ć bucik, s/ż
 płazik, s/ś obcasik, n/ń planik, l/l' kanalik, c/ż rydzyk c/ć
 chłopczyk, č/ź brydzyk, r/ż cebrzyk, r/ś rejestrzyk, ś/ż ban-
 dażyk, š/ś arkusik, l/l' balik, k/ć haczyk

3: u/o stolik, e/ø chłopczyk

4: -l'- mączlik

5: -eń grzebyk

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl

-ik/-yk (2)

I:

- 1: -b'- sylabik, -m- chemik, -v- bolszewik, -f'- fotografik, -d-
 melodyk, -t- afatyk, -z- fizyk, -s- klasyk, -r- choleryk, -l'-
 ewangelik, -j- paranoik, -ń- oligofrenik, -g- alergic, -x- me-
 tapsychik

2: b/b' sylabik, m/m' sejsmik, l/l' wersalik, d'/d' melodyk, z'/t
afatyk, c'/t imaginatyk, g/g' tragik

3: -

4: -at- astmatyk

5: -izm bolszewik, -yzm astygmatyk, -j- melodyk

6: -ik- -ik- metapsychik, -yk- -yk- klasyk

II: m TIII

III: k/k' Isg NaVpl nieos., k/c NVpl m-os.

-nik

I:

1: -b- gołębnik, -p- mapnik, -m- jamnik, -v- marchewnik, -d-
biesiadnik, -t- herbatnik, -c- owocnik, -č- świecznik, -ž-
bagażnik, -š- kamasznik, -l- pantofelnik, -z- obraznik, -s-
złośnik, -j- jajnik

2: p/b gołębnik, f/v marchewnik, t/d wielbłądnik, s/ž kołchożnik,
s/s zapaśnik, ž/l cegielnik, c/č świecznik, č/ž krawężnik, č/t
śmietnik, k/č przetacznik, k/š ptasznik, x/š kożusznik

3: ø/e cegielnik, o/e gołębnik, u/o powroznik

4: -al- muzealnik, -aneč- różanecznik, -efič- rosienicznik

5: -um muzealnik

6: -ń- -ń- latarnik

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl nieos., k/c NVpl m-os.

-ownik

I:

1: -e- teownik, -b- bobownik, -t- zetownik, -z- brązownik, -č-
tarczownik, -ž- nożownik, -š- gruszownik, -j- jajownik

2: -

3: o/e zębownik, u/o nożownik

4: -

5: -

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl nieos., k/c NVpl os.

-ok

przyg. ciuǫmok, dźudok

-uk

I:

1: -č- lokajczuk, -š- parszuk, -l- maśluk, -ń- sarniuk, -ś-
psiuk

2: s/ś psiuk, n/ń sarniuk, ł/l maśluk, x/š parszuk

3: s/ś maśluk, e/ø psiuk

4: -č- lokajczuk

5: -

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl

-czuk

I:

1: -m- ekonomczuk, -l- obywatelczuk, -j- lokajczuk, -ń- Cygańczuk

2: n/ń Cygańczuk

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl

-czyk

I:

1: -p- arabczyk, -f- lisowczyk, -t- proletariaczek, -r- garncar-
czyk, -l- hubalczyk, -j- lokajczyk, -ń- towiańczyk

2: d'/t Irlandczyk, š/x garncarczyk, ł/ł towiańczyk

3: ø/i Kolumbijczyk, ø/y fryzyjczyk, c/t Dalmatyńczyk

4: -ań- Maltańczyk, -yń- Dalmatyńczyk, -ej- Europejczyk

5: -ada olimpijczyk, -as pitagorejczyk, -izm- epikurejczyk, -et-
nazarejczyk, -j- Japończyk, -ski piśsudczyk

6: -

II: m TIII

III: k/k' Isg NAVpl nieos., k/c NAVpl m-os.

-ai

I:

1: -v- drwał, -f- pletwał, -t- gontal, -s- wąsal, -n- synal,
 -ż- krzyzał, -r- góral, -g- drągal, -k Moskal, -x- nochal

2: k/g drągal, ż/ż krzyzał, s/x nochal

3: e/φ drwał

4: -

5: -f- Moskal, -n- drwał

6: -

II: m TI

III: 1/1' GApl

-ei

I:

1: -b'- torbiel, -p- strzępiel, -č- goryczel, -ż- gardziel, -ć-
 chruściel

2: b/b' torbiel, p/p' strzępiel, d/ż gardziel, t/ć chruściel

3: s/ś chruściel

4: -

5: -i- gardziel

6: -

II: ż TX, m TI

III: ż 1/1' GALsg Gpl, m 1/1' Gpl

-oi

I:

1: -u- toluol, -d- amidol, -t- metol, -z- benzol, -n- etanol,
 -r- sterol, -k- woskol

2: t/d amidol

3: -

4: -

5: -an metol, -en toluol, -yn- sterol, -oz- glikol

6: -

II: m TI

III: 1/1' Gpl

-sztyl

przyg. babsztyl

-ał

I:

1: -t- dekretał, -n- urynał, -r- pastorał, -š- mszał, -c- ciał, -j- liniał, -x- paschał

2: -

3: -

4: -

5: -

6: -

II: m TIV

III: i/l Lsg

-oł

przyg. giczoł, kozioł, wierzchoł

-um

I:

1: -d- dyr dum, -t- szastum, prastum, -s- fiksum, -r- szuzum bu-
rum, -j- magisterium, -k- sakum pakum

2: -

3: r/r' magisterium

4: -j- magisterium, -arj- oceanarium

5: -

6: -

II: m TIV

III: um/ø pl

-izm/-yzm

I:

1: -b'- arabizm, -p- papizm, -m- islamizm, -v- bolszewizm, -f'-
fotografizm, -d- buddyzm, -t- schematyzm, -c- grecozizm, -s- bia-
łorusyzm, -č- sienkiewiczizm, -ž- rewanżyzm, -š- jidyszyzm -r-
caryzm, -c'- nazizm, -j- awangardyzm, -ś- marksizm, -l'- kle-
rykalizm, -ń- nitscheanizm, -j- hinduizm, -ć- jogizm, -k'-
trockizm, -x- wiechizm

2: b/b' sylabizm, p/b' arabizm, p/p' dodupizm, m/m' islamizm, v/v' warszawizm, f/ú pawłowizm, f/f' katastrofizm, d/ż awangardyzm, t/d walenrodyzm, s/s' parnasizm, ł/l' idealizm, n/n' darwinizm, ś/ż rewanżyzm, k/ć luksemburgizm, k/k' frankizm, k/c gotycyzm, x/x' machizm

3: -

4: -al'- prowincjalizm, -ań- nitscheanizm, -aj- buddaizm, -ej- europeizm, -j- maoizm, -ual- intelektualizm, -oń- segregacjonizm

5: -yst sadyzm, -ś- mazówizm

6: -

II: m TIV

III: m/m' Lsg

-an

I:

1: -ń- krzemian, -v- ołowian, -d- węglowodan, -t- octan, -č- żywician, -r- boran, -l- węglan, -j- arsenian, -z- wodzian, -ć- życian, -ż- żelazian, -ń- glinian, -g- alergan, -k- amerykańan

2: m/m' chromian, f/v' szczawian, d/ż wodzian, t/d jodan, c/č żywician, z/ż żelazian, n/n' glinian, ć/g alergan, k/č siarczan

3: u/o ołowian, e/p' octan, t/t' furtian

4: -j- molibdenian

5: -uś- wezuwian, -yn- cętrian

6: -

I: m TIV

III: n/n' Lsg (osobowe - krajan, furtian - Npl)

-en

I:

1: -m- bitumen, -p- terpen, -t- naften, -c- antracen, -z- benzen, -l- etylen

2: -

3: -

4: -

5: wyodrębnianie podstaw związanych, np. benzen (por. benzyna), antracen (por. antracyt), terpen (por. terpentyna)

6: -en- -en- terpen

II: m TIV

III: n/ń Lsg

-in/-yn

I:

1: -b'- jakobin, -p- filipin, -v- oliwin, -d- bernardyn, -t- benedyktyn, -z- andezyn, -s- magesyn, -č- Greczyn, -ż- Tatarzyn, -š- wołoszyn, -r- fosforyn, -j- żmudzin, -ń- manganin, -l'- nikielin, -g- jogin

2: p/b' jakobin, p/p' filipin, v/v' oliwin, n/ń manganin, r/ż Tatarzyn, l/l' nikielin, č/ż żmudzin, g/g' jogin, k/č siarczyn, x/š wołoszyn

3: u/o jakobin

4: -ez- andezyn, -ov- żydowin

5: -

6: -

II: m TIV

III: n/ń Lsg i Vsg NVpl os.

-anin

I:

1: -b'- niebianin, -v- warszawianin, -f'- parafianin, -m- ziemianin, -t- mahometanin, -z- kortezanin, -č- świetliczanin, -ż- dworzanin, -š- rokoszanin, -r- luteranin, -l- przedszkolanin, -j- powodzianin, -c- włościanin, -ń- szczecinianin, -j- Marsjanin, -k- republikanin

2: b/b' niebianin, v/v' warszawianin, f/v' krakowianin, t/ż grodzianin, t/č warcianin, n/ń szczecinianin, c/č kielczanin, r/ż dworzanin, č/ż łodzianin, g/ż zabużanin, k/č gdańszczanin

3: u/o łodzianin, c/c' horacjanin, z/z' salezjanin, s/s' Marsjanin, s/š gdańszczanin

4: -šč- barszczanin, -ov- kresowianin, -j- Marsjanin, -ij- chrześcijanin, -yt- samarytanin

5: -stf- grubianin, -j- samarytanin, -an- zakopianin, -in- tunawianin, -ism anglikanin

6: -an- -ań- fenianin, -ań- -ań- anglikanin

II: m TIV

III: n/n LV sg, -in-/ø pl, n/n poza NVpl

-on

I:

1: -b- babon, -p- filipon, -m- termon, -f- fosfon, -d- radon,
-t- kareton, -z- jędzon, -z- wazon, -ł- działon, -n- akty-
non, -ż- małpison, -r- neutron, -l- winylon, -j- dywizjon,
-g- analogon, -k- leksykon

2: t/d radon, k/g analogon

3: p/p małpison, v/v kurwison, r/r' orkiestrion

4: -iż- kurwison, -j- orkiestrion

5: -or- fosfon, -um neutron, wyodrębnianie podstaw związa-
nych, np. karb- (por. karbochemia, karbid)

6: -o- -o- fosfon

II: m TIV

III: n/n LVsg i NVpl m-os.

-isjon

przyg. kurwison, małpison, por. -on

-eń

I:

1: -b'- grzybień, -p- ropień, -ń- krzemień, -f' pletwień, -ż-
skórzeń, -ż- lustrzeń, -l- skaleń, -ż- grudzień, -ć- nicień,
-ś- włosień, -x- wierzcheń

2: p/b' grzybień, p/p ropień, m/m krzemień, f/f' pletwień, d/ż
grudzień, t/ć kwiecień, s/ś włosień, ł/l skaleń, r/ż skó-
rzeń, r/ż lustrzeń

3: a/e kwiecień

4: -

5: -

6: -

II: m TI

III: niekiedy e/ø poza NAsg, co pociąga za sobą zmiany w pod-
stawie - ż/d grudnia, ć/t kwietnia

-uń

przyg. *koz uń, okuń*

-cho

I:

1: -a- *ciacho*, -ę- *miecho*, -y- *towarzycho*

2: -

3: -

4: -

5: -s- *miecho*, -stk- *ciacho*, -stf- *towarzycho*

6: -

II: n TXIII

III: -

-cio

I:

1: -p- *papcio*, -m- *domcio*, -ń- *skarbuńcio*, -j- *stryjcio*, -l- *ra-
molcio*

2: n/ń *syncio*

3: -

4: -uń- *waristućcio*

5: -ek *domcio*

6: -

II: m TXII

III: -

-unio

I:

1: -p- *papunio*, -m- *munio*, -f- *szefunio*, -d- *dziadunio*, -t- *ta-
tunio*, -c- *radcunio*, -n- *synunio*, -č- *ojczunio*, -ż- *mężunio*,
-ź- *sędziunio*, -ć- *teściunio*

2: c/ż *księztunio*, c/č *ojczunio*

3: o/ę *mężunio*

4: -

5: -ec *ojczunio*, -ek *dziadunio*, -sk *munio*

6: -u- -u- *munio*

II: m TXII

III: -

-ko

I:

- 1: -p- ślepko, -m- pasemko, -f- łuczywko, -t- ciastko, -c- dziecko, -s- mięsko, -ʃ- ciażko, -n- danko, -č- oczko, -š- uszko, -r- cygarko, -l- półko, -j- jajko, -ń- naczyńko
- 2: b/p zdiebko, p/p ślepko, v/f zdrówko, d/t rondko, ć/c dziecko, ń/n pytanko, ż/r podwórko, ź/ż żółko, k/č oczko, x/š uszko

3: e/o jedzonko, ø/e gardeżko, ø/o gardziożko

4: -ont- myśiątko, -on- strzemionko, -eń- cudeńko, -ul- mężulko, -et- poletko, -onč- /ramiączko, -duš- serduszko

5: -i- zdiebko, -ę- prosiątko, imionko, -c- serduszko, -k- ja- bżuszko

6: - /

II: n TXIII

III: k/k' Isg, ø/e Gpl

-eńko

przyg. cudeńko, tatuleńko

-sko

I:

1: -p- chałupsko, -f- szafsko, -r- dziursko, -l- cielsko, -i- u- brańsko

2: b/p zabsko, v/f piwsko, i/l cielsko, ń/i ubrańsko

3: a/e cielsko, o/u stodółsko

4: -i/y- (por. -isko/-ysko (1))

5: -

6: -t- -s- bżocko

II: n TXIII

III: k/k' Isg

-isko/-ysko (1)

I:

1: -b'- drabisko, -p- szkapisko, -ń- tomisko, -v- lwisko, -f'- łufisko, -c- piecysko, -č- pijaczyisko, -ž- nożysko, -š- mu-

• szysko, -r- kuprysko, -j- pokoisko, -z- dziadzisko, -ć- gna-
cisko, -ż- żelazisko, -ś- wąsisko, -l'- pantoflisko, -ń- gał-
ganisko

2: b/b' babisko, p/b' drabisko, p/p' szkapisko, v/v' trawisko, f/v'
lwisko, f/f' lufisko, d/ż kłodzisko, t/ż dziadzisko, t/ć gna-
cisko, c/ż księżysko, c/ć chłopczyško, n/ń błażnisko, ż/l'
artykulisko, z/ż żelazisko, s/ś głosisko, r/ż oficerzysko r/ś
wichrzysko, l/l' wróblisko, g/ż nożysko, k/ż śnieżysko, k/ć
wódzysko, k/ś ptaszysko, x/ś brzuszyško

3: a/e wietrzysko, o/ę męzysko, o/e dęblisko, o/ó oślisko, e/ó
palczysko, u/o toporzysko, z/ż błażnisko, s/ś mieścisko

4: -eń- rumienisko

5: -

6: -

II: n TXIII

III: k/k' Isg

-isko/-ysko (2)

I:

1: -p- konopisko, -v- mrowisko, -f'- marchwisko, -ć- buraczysko,
-ż- cementarzysko, -ś- watzysko, -z- grodzisko, -ć- kapuścisko,
-ń- lnisko, -l'- fasolisko, -ś- owsisko

2: f/v' mrowisko, f/f' marchwisko, t/ż grodzisko, t/ć kapuścisko,
n/ń lnisko, ż/l' tarlisko, s/ś owsisko, r/ś watzysko, l/l'
fasolisko, k/ż piarżysko, k/ć buraczysko

3: u/o grodzisko, e/ó owsisko (ale mechowisko), ć/t śmietnisko,
v/f' owsisko

4: -ń- kapuśnisko, -óv- deskowisko (por. -owisko)

5: -t- kapuśnisko, -yn- koniczysko, -k- mrowisko

6: -

II: n TXIII

III: k/k' Isg

-owisko

I:

1: -b- grzybowisko, -p- sapowisko, -m- złomowisko, -f- torfowis-
ko, -d- jagodowisko, -t- kretowisko, -z- rydzowisko, -c- ko-

twicowisko, -z- mrozowisko, -a- wrzowowisko, -ł- źródłowisko,
-n- trzcinowisko, -ż- ryżowisko, -ś- paszowisko, -r- żubrowi-
sko, -j- gnojowisko, -g- czołgowisko, -k- deskowisko, -x- me-
chowisko

2: p/b grzybowisko, t/d gradowisko, c/z rydzowisko, s/z mrozowi-
sko, ś/ż perzowisko, k/g czołgowisko

3: u/o lodowisko, o/ę węzowisko

4: -

5: ew. -k- mrowisko

6: ew. -uf- -oŵ- mrowisko

II: n TXIII

III: k/k' Isg .

-ątko

I:

1: -b'- wierzbiątko, -p'- gapiątko, -v'- iżwiątko, -f'- grafiąt-
ko, -č'- puchaczątko, -ż'- żubrzątko, -ś'- ptaszątko, -l'- myś-
lątko, -j'- wielbłądziątko, -ć'- kobieciątko, -ś'- nosiątko, -ń-
sżoniątko, -j'- żmijątko

2: b/b' wierzbiątko, p/p' trupiątko, f/v' lwiątko, f/f' grafiątko,
t/j' wielbłądziątko, t/ć' kreciątko, c/ć' dzieciątko, s/ś' nosią-
tko, ł/l' mularzątko, n/ń' bizoniątko, r/ż' żubrzątko, ś/ż' jeździątko,
k/ć' czapczątko, k/ś' ptaszątko

3: e/p' lwiątko, e/o' gąsiątko, s/ś' artyściątko

4: -eŵ- królewiałtko

5: -k- kaczątko, -yn- dziewczątko, -ec' chłopiątko

6: -eń- -on- stworzątko

II: n TXIII

III: k/k' Isg, o/e Gpl

-uszko

przyg. jabłuszko, serduszko, por. -ko

-ulo

I:

1: -d- dziadulo, -t- tatulo, -č- ojczulo, -ż- mężulo, -k- her-
kulo

- 2: ó/c ojczulo, c/ż księzulo, ń/ż mężulo
 3: o/ę męzulo, on/ę księzulo
 4: -
 5: -ec ojczulo, -ek dziadulo, -es herkulo
 6: -ul- -ul- herkulo

II: m TXII

III: -

-idło/-ydło

I:

- 1: -ń- chamidło, -v- węzowidło, -č- sztuczydło, -š- wierszydło,
 -ć- dramacidło, -ś- wásidło
 2: m/ń piśmidło, t/ć dramacidło, s/ś wásidło, k/č sztuczydło,
 k/š ptaszydło
 3: o/ę węzowidło
 4: -ov- węzowidło
 5: -at dramidło
 6: -

II: n TXIV

III: ł/l Lsq ó/e Gpl

-mo

przyq. pasmo, krzyżmo

-nictwo .

I:

- 1: -m- pisemnictwo, -v- nazewnictwo, -d- poradnictwo, -t- żelbet-
 nictwo, -č- stocznictwo, -r- kobiernictwo, -l- solnictwo, -j-
 kolejnictwo, -ń- piśmiennictwo, -ż- kuźnictwo, -ś- szafaśnic-
 two
 2: ń/r kobiernictwo, s/ś szafaśnictwo
 3: u/o solnictwo, ó/e pisemnictwo, e/ó octownictwo
 4: -al- opakowalnictwo, -eń- piśmiennictwo, -ov- samochodownictwo
 5: -ań- opakowalnictwo, -ec- kobiernictwo
 6: -ń- -ń- kopalnictwo

II: n TXIV

III: f/f' Lsq

-stwo (-ctwo)

I:

- 1: -i- myślistwo, -o- urwisostwo, -u- paskustwo, -p- chłopstwo, -m- chamstwo, -f- szubrawstwo, -c- (-a- cwaniactwo, -e- kupiectwo, -l- wielorybnictwo, -o- proroctwo, -u- nieuctwo -y- skarżypcyctwo, -n- niemowlęctwo), -s- (-a- żelastwo, -e- papiesstwo, -o- probostwo, -u- oszustwo, -y- towarzystwo, -ę- męstwo, -o- domokrástwo), -r- grabarstwo, -l- kowalstwo, -j- maza-gajstwo, -j- baraństwo, -ć- uchodźstwo
- 2: b/p babstwo, v/f/φ szubrawstwo, d/c odludztwo, t/c sieroctwo, z/c władztwo, z/s żelastwo, ł/l 'warchołstwo, n/j kapitaństwo, ě/c pieniactwo, š/r karcjarstwo, š/s męstwo, g/s niedożęstwo, k/c kalectwo
- 3: o/e męstwo, o/e anielstwo, φ/e panieństwo
- 4: -ej- człowieczeństwo, -j- faryzejstwo, -o- wodzostwo (por. -ostwo), -enc- chłopięctwo
- 5: -c- domokrástwo, -ec szubrawstwo, -d- paskustwo, -ek odludzstwo, -č- probostwo, -in grubiaństwo, -v- myślistwo, -euš faryzejstwo
- 6: -s- -s- żelastwo, -z- -s- cwaniactwo, -st- -st- oszustwo

II: n TXIV

III: f/f' Lsg

[-ostwo] (por. -stwo)

I:

- 1: -p- popostwo, -p- gapiostwo, -b'- hrabiostwo, -m- szelmostwo, -f- szefostwo, -d- gazdostwo, -t- katostwo, -z- księdzostwo, -c- radcostwo, -z- wirtuozostwo, -s- łajdusostwo, -i- generałostwo, -n- synostwo, -č- smarkaczostwo, -ž- tchórzostwo, -š- mistrzostwo, -r- łotrostwo, -l- szpiclostwo, -j- sędziostwo, -i- paziostwo, -š- kapusiostwo, -j- szujostwo, -g- włóczęgostwo, -k- mięczakostwo, -x- gachostwo
- 2: p/φ gapiostwo, t/d dziadostwo, c/z księdzostwo, s/z wirtuozostwo, š/ž stróżostwo, š/r wnętrostwo, ć/c ojcostwo, š/ž paziostwo, k/g szpiegostwo
- 3: o/e księdzostwo, u/o wodzostwo, e/φ hyclostwo
- 4: -

5: -ec ojcostwo, -ńak wnętrostwo, ew. -ovec kieszonkostwo

6: -ost- -ost- starostwo

II: n TXIV

III: f/f' Lsg

-arstwo

przyg. akwariarstwo

-erstwo

przyg. ambicjonerstwo

-ar

I:

1: -č- gąszczar, -r- koźlar, -ć- buciar, -j- chojar, -g- węgar, -x- muchar

2: t/ć buciar, ł/l koźlar, g/g węgar

3: o/ø koźlar

4: -

5: -n- (-ak) chojar, -eł węgar

6: -

II: m TIV

III: r/ż LVsg

-er

I:

1: -p- pompier, -m- farmer, -d- miliarder, -t- muszkieter, -s- seanser, -n- kombajner, -č- ranczer, -ż- garmazer, -š- fuszer, -l- miler, -j- kasjer, -ń- magazynier, -g- blagier, -k'- klakier

2: p/p' pompier, n/ń magazynier, t/d miliarder, š/ž garmazer, q/d blagier, k/k' klakier

3: d/d' brygadier, t/t' rentier, s/s' kasjer, l/l' medalier

4: -j- medalier, -iń- pikinier, -yń- kosynier, -on- wizjoner

5: -

6: -

II: m TIV

III: r/ż LVsg, ew. r/ż NVpl

-or (1)

I:

1: -d- indor, -z- jezor, -č- kaczor, -ż- bańdzior, -ć- buciór,
-ś- gęsiog

2: d/ż bańdzior, t/ć buciór

3: e/o gęsiór

4: -

5: -k- kaczor, -yk indor, -yta bańdzior

6: -

II: m TIV

III: r/ż LVsg

-or (2)

I:

1: -d- ambasador, -t- senator, -z- cenzor, -s- agresor

2: c'/t nawigator, s'/z telewizor, z'/s agresor

3: -

4: -at- domator

5: -j- nawigator, -ura cenzor

6: -

II: m TIV

III: r/ż LVsg, ew. NVpl

-ór

przyg. szczawiór

-ur

przyg. kocur, wilczur

-as

I:

1: -b- parobas, -p- dowcipas, -d- urzędas, -t- zakrętas, -r- ku-
ras, -l- figlas, -k- pikas

2: p/b dzióbas

3: e/ó figlas, o/e urzędas

4: -t- obertas

5: -ek parobas, -nik urzędas

6: -

II: m TIV

III: s/ś LVsg

-os

przyg. *sitvos, frazes, uzywantes*

-is

przyg. *infamia, biedulis*

-jans

przyg. *rubelians*

-os

przyg. *fotos, latynos, kapustos, mlotos*

-us (1)

I:

1: -b- *syllabus*, -m- *majordomus*, -n- *rycynus*, -r- *cytrus*, -l- *gladiolus*

2: p/b *nimbus*, n/n *polonus*

3: -

4: -

5: -n- *cytrus*

6: -

II: m TIV

III: s/ś LVsg

-us (2)

I:

1: -b- *babus*, -d- *łajdus*, -t- *facetus*, -r- *dworus*, -l- *cywilus*, -j- *pijus*, -g- *sługus*, -k- *muzykus*

2: -

3: u/o *dworus*

4: -

5: -ak *pijus*, -o^{vanin} *krakus*, -ant *emigrus*, -o^{vec} *piętrus*

6: -

II: m TIV

III: s/ś LVsg

-ys

przyg. kundys

-taś

przyg. chłoptaś, głuptaś

-eś

przyg. koleś

-iś/-yś

I:

1: -p- chłopys, -t- chłoptys, -r- brys, -ń- konis

2: p/p chłopys

3: -

4: -t- chłoptys

5: -ec chłopys, -ik konis

6: -i- -i- porucznis

II: m TI

III: -

-uś

I:

1: -b- chlebus, -m- chamus, -d- dziadus, -t- tatus, -c- ojcus,
-n- synus, -č- pączus, -ż- mężus, -r- jedrus, -l- lalus, -j-
dziadzius, -ć- kicius2: d/ż dziadzius, ć/c ojcus, ć/č ojczus, ć/t kitus, k/č wnu-
czus

3: o/ę mężus

4: -

5: -ec ojcus, -ek dziadek

6: -

II: m TI

III: -

-at (1)

I:

1: -p- episkopat, -f- kalifat, -n- chanat, -l- konsulat, -r- we-
zyrat, -š- ataszat, -j- wikariat, -k- kanonikat, -x- patriar-
chat

- 2: *z/l* apostołat
 3: *š/r'* sekretariat
 4: -j- wikariat, -an- szejkanat
 5: -uš notariat
 6: -

II: m TIV

III: t/ć LVsg

-at (2)

I:

- 1: -e laureat, -m- egzorcyzmat, -f- fosfat, -z- dializat, -i-
 infużat, -n- saponat, -r- hydrat, -l- salicylat, -j- furiat,
 -g- analogat, -k- silikat

2: *n/n* saponat, *ć/g* analogat

3: -

4: -

- 5: -j- analogat, -in- saponat, -on silikat, -or fosfat, wyodrębnianie podstaw związanych, np. hydr- w hydrat (por. hydroliza, hydrant, hydrofobia)

6: -

II: m TIV

III: t/ć LVsg NVpl

-it/-yt

I:

- 1: -b'- albit, -n- wolframit, -f'- grafit, -d- karagandyt, -t-
 cementyt, -c- kwarcyt, -z- magnezyt, -s- adamsyt, -r- aleksandryt, -n- wulkanit, -l'- uralit, -ć- turyngit, -k'- lubec-
 kit

2: b/b' albit, n/n wolframit, n/n wulkanit, l/l' tantalit, k/k' domeykit

3: e/ø aleksandryt

4: -ez- andezyt

- 5: -j- turyngit, -an- porcelit, wyodrębnianie podstaw związanych, np. alb- w albit (por. album, albumina, albinos)

6: -

II: m TIV

III: t/ć Leg

-ant

I:

- 1: -b- drużbant, -m- dyplomant, -f- katastrofant, -d- komendant,
 -t- dysertant, -s- benefisant, -r- doktorant, -l- paszkvilant,
 -j- komediant, -ń- ceremoniant, -g- kwadrygant, -k- metrykant

2: i/l protokolant

3: r'/r, e/ó magistrant

4: -

5: -acj- dysertant, -at doktorant, -jum magistrant

6: -a- -a- dysertant

II: m TIV

III: t/ć LVsg NVpl

-asy

przyg. majtasy, nogasy, portasy

-niczy

I:

1: -v- celowniczy, -t- zwrotniczy, -r- motorniczy, -ś- leśniczy

2: s/ś leśniczy

3: a/e leśniczy

4: -

5: -

6: -ńic- -ńič- zwrotniczy, -ńik- -nič- celowniczy

II: przym. Npl także -owie

III: -

-acz

I:

1: -b- zębacz, -v- grzywacz, -d- brodacz, -t- łopatacz, -s- wq-
 sacz, -i- kudłacz, -l- maślacz, -g- rogacz, -k- sękacz, -x-
 brzuchacz

2: p/b zębacz, k/g rogacz, i/l maślacz

3: o/e zębacz, u/o rogacz

4: -

5: -ctf- matacz

6: -a- -a- matacz

II: m TII

III: -

-102.

I:

1: -b'- hrabicz, -ú- królewicz, -ń- panicz

2: n/ń panicz

3: -

4: -eú- królewicz, -oú- generałowicz

5: -

6: -

II: m TII

III: -

-ewicz

I:

1: -r- carewicz, -l- królewicz, -ż- aptekarszewicz, -k'- dorobkiewicz

2: k/k' cześnikiewicz

3: e/ó dorobkiewicz, b/p dorobkiewicz

4: -

5: -

6: -

II: m TII

III: -

-owicz

I:

1: -b- klubowicz, -p- urlopowicz, -m- pielgrzymowicz, -v- zabawowicz, -i- karnawałowicz, -d- weekendowicz, -t- złotowicz, -z- obozowicz, -s- wczasowicz, -n- talonowicz, -ż- plażowicz, -r- wagarowicz, -l- kąpielowicz, -g- noclegowicz, -k- kajakowicz, -x- zamachowicz

2: p/b klubowicz, t/d weekendowicz, s/z obozowicz, k/q noclegowicz

3: u/o obozowicz, e/ó, d/t spadkowicz

4: -

5: -k- pielgrzymowicz

6: -

II: m TII

III: -

-arz

I:

1: -b- herbarz, -b'- babilarz, -p- dowcipiarz, -m- kramarz, -ń- reklamiarz, -ú- kawiarcz, -f'- arfiarz, -d- dudarz, -t- sitarz, -z- bryndzarcz, -c- heczarcz, -z- kobzarcz, -s- kosarz, -n- młynarz, -ż- drożdżarcz, -č- mleczarcz, -ż- pierzarcz, -š- futrzarcz, -r- bimbrarcz, -l- mydlarz, -j- akwarjarcz, -ż- windziarz, -ć- sieciarz, -ż- kobeziarz, -ś- kasiarz, -ń- straganiarz -q- wodociągarcz, -k- kajakarcz, -x- blacharz

2: b/b' warcabiarcz, p/b herbarz, p/b' grzybiarcz, p/p knajpiarcz, m/ń kilimiarz, v/ú kawiarz, f/ú chlewiarz, f/f' torfiarz, d/ż gładziarcz, t/ż lodziarcz, t/ć asfalciarz, z/ż kosiarcz, s/ż gaziarz, s/ś kaktusiarz, ł/l węglarz, n/ń straganiarz, c/k rusznikarz, c/č owczarcz, š/ś ryksiarcz, r/š futrzarcz, k/g pstręgarz, k/c garncarz, k/č mleczarcz

3: o/e gołębiarz, u/o gwoździarz, e/p wszarcz

4: -on- misjonarz

5: -k- berliniarcz, -ufk- taksjarcz, -in- kotoniarz, -ń- kucharcz, -um akwariarcz, -unek takielarcz

II: -

II: m TII

III: -

-iasz

przyg. chłopiasz

-isz

przyg. kocisz, złocisz, widlisz

-osz

I:

1: -b- babosz, -p- truposz, -v- piwosz, -d- gnidosz, -r- piotrosz, -k- srokosz

- 2: -
3: -
4: -
5: -
6: -

II: m TII

III: -

-usz

I:

- 1: -j- *provincjusz*
2: -
3: t/c' *utrancjusz*
4: -j- *utrancjusz*, -onarj- *akcjonariusz*
5: -at *antykwiarusz*
6: -

II: m TII

III: -

-eusz

przyg. *chłopeusz*, *dziadeusz*

-ariusz

I:

- 1: -b- *syllabariusz*, -v- *archiwariusz*, -d- *abecedariusz*, -t- *mandatariusz*, -s- *glosariusz*, -n- *scenariusz*, -j- *bestiariusz*
2: s'/s *komisariusz*
3: -
4: -on- *akcjonariusz*
5: -j- *komisariusz*, -dt *pensjonariusz*, -um *archiwariusz*
6: -

II: m TII

III: -

-aż

I:

- 1: -b- *bombaż*, -d- *sondaż*, -t- *trykotaż*, -s- *wernisaż*, -n- *kar-tonaż*, -r- *metraż*, -l- *takielaz*

2: -

3: k/ø wernisat

4: -

5: -unek takielat

6: -

II: m TII

III: -

ELEMENTY DYSTRYBUCJI SUFIKSÓW

Przedstawione metryki dystrybucyjne poszczególnych afiksów potwierdzają oczekiwania, iż część uwarunkowań brzmieniowych derywacji rzeczowników polskich dotyczy podobnie wszystkich sufiksów lub chociaż tych, które występują w połączeniu z jedną kategorią podstaw. Dające się uchwycić regularności prezentują teraz w porządku zagadnień przyjętym wcześniej dla metryk. Omawiam najpierw oddzielnie zjawiska właściwe derywatom odczasownikowym, odprzymiotnikowym i odrzeczownikowym, a następnie zestawiam cechy tych trzech rodzajów formacji.

PODSTAWY SŁOWOTWÓRCZE

Podstawy odczasownikowe

Przyjmuję, jak wcześniej zapowiedziałem, że podstawy te nową są w oparciu o postaci bezokolicznikowe odpowiednich czasowników. W derywatach obserwuje się podstawy równe brzmieniowo różnym tematom czasownikowym¹⁵, więc np. czasu teraźniejszego (por. *stojak - stoję, biorca - biorę*) albo nawet trybu rozkazującego (por. *chciejstwo - chciej, zalewajka - zalewaj*) nie można jednak stwierdzić, że zależności brzmieniowej towarzyszy zależność motywacyjna odpowiednich tematów i formacji. W żadnym razie nie jest taki stosunek motywacyjny bardziej wyrazisty niż stosunek między bezokolicznikiem i odpowiednim rzeczownikiem odsłownym. To, że bezokolicznik może być uznany za postać podstawową dla innych form

¹⁵ Na zbieżność brzmieniową podstaw słowotwórczych i tematów konkretnych form przypadkowych i osobowych zwrócił m. in. uwagę M. O l e c h n o w i c z w artykule: *Z zagadnień podstawy słowotwórczej*, "Rozprawy Komisji Językowej ŁTN" 1981, s. 77-86.

czasownika, znajduje potwierdzenie w traktowaniu go w słownikach jako formy hasłowej, co zresztą jest dla przyjętych przeze mnie założeń najistotniejsze. Idzie o to, by syntetyzowanie i analizowanie derywatów było możliwe również bez wstępnej znajomości występujących w kontekstach form. Gdyby hasło słownikowe stanowiła inna forma, tak jak np. w słownikach języka bułgarskiego, uznałbym za słuszne zestawienie dewerbatiwów z nią właśnie. Derywaty motywowane przez imiesłowy (występujące w słownikach jako oddzielne hasła) wymieniam wśród formacji odprzymiotnikowych.

Odczasownikowe podstawy tworzone są w oparciu o całe postaci infinitiwów zakończonych spółgłoską -c lub ich części poprzedzające zakończenie -ć. Z tak rozumianymi tematami podstawowymi zestawiam wyodrębniane w dewerbatiwach podstawy. Odtworzenie wyrazu podstawowego bądź utworzenie odpowiedniej podstawy (analiza i synteza derywatu) wymaga uwzględnienia alternacji, rozszerzeń, uszczupień, interferencji prowadzących do brzmieniowego przekształcenia tematu podstawowego w podstawę. Szczegółowe metryki, uzupełnione zebranymi teraz uogólnieniami, powinny w znacznej mierze taką analizę i syntezę ułatwić. Ogólna charakterystyka podstaw obejmuje wszystkie elementy uwzględniane wcześniej w metrykach, zatem przedstawiam ją w tym samym porządku, tj.: a) zakończenia podstaw, b) oboczności na granicy z sufiksem, c) oboczności wewnątrz podstaw, d) rozszerzenia, e) uszczuplenia, f) interferencja podstaw i sufiksów.

a) Zakończenia podstaw

Czasownikowe tematy podstawowe znacznie częściej niż imienne miewają zakończenia samogłoskowe¹⁶, właściwie bowiem tylko niezbyt liczne rzeczowniki zapożyczone dają możliwość wyabstrahowania podobnych tematów, gdy przed nie wchodzącym do derywatów bezokolicznikowym -ć samogłoski pojawiają się często. Jak wiadomo, są to wyłącznie samogłoski: -a-; -e-, -i/y-. Samogłoska nosowa -ę- została w tej pozycji rozłożona na -oń-. Pojawie-

¹⁶ J. Baudouin stwierdził, że w polszczyźnie mamy wyłącznie spółgłoskowe tematy imienne. Por.: J. Baudouin de Courtenay, *Szkice językoznawcze*, t. 1, Warszawa 1904, s. 178.

nie się w zakończeniu podstawy każdej innej samogłoski jest skutkiem przekształcenia brzmieniowego tematu (zwłaszcza rozszerzenia lub uszczuplenia). Zakończenia spółgłoskowe tematów możliwe są tylko trzy, więc wspomniane -ń-, a także -ś- i będące jednocześnie zakończeniem odpowiednich infinitiwów -ć. Różnorodność spółgłoskowych zakończeń podstaw tłumaczy się alternacjami, zwłaszcza -ś- i -ć-, a także uszczupleniami, rozszerzeniami tematów oraz interferencją podstaw i sufiksów. Te przeobrażenia tematów omawiam w kolejnych podrozdziałach, jednak już teraz wspomnieć muszę o jednym z przypadków interferencji, szczególnie dla ustalenia zakończeń podstaw istotnym. Część przyrostków mających w nagłosie samogłoski właściwe wygłosowi tematów (-a-, -e-, -i/y-) łączy się szczególnie często z podstawami wyodrębnionymi właśnie z tematów o zakończeniu identycznym z nagłosem sufiksów (por. -ak: trzymak - trzymać, wieszak - wieszać; -enie: drzenie - drzeć, szarzenie - szarzyć; -iciel: grabiciel - grabić, tępiciel - tępić). Duża liczba tak utworzonych formacji stwarza poczucie podwójnej przynależności samogłosek, zwłaszcza że zdolność dewerbatiwów do zachowywania pewnych wartości podstawowych czasowników¹⁷ zależy od możliwości kojarzenia podstaw z odpowiednimi tematami, a obecność właściwej samogłoski w derywacji identyfikację ułatwia. Gdyby respektować podwójną przynależność samogłosek, można by uznać, że w zakończeniach podstaw pojawiają się: -a-, -e-, -i-, -y-, -o-, -u-, -φ-, przy czym -φ- daje się wyodrębnić właściwie tylko w rzeczowniku *wiącha*, którego odczasownikowy charakter jest wątpliwy, zaś zakończenia -o- i -u- pozostają wyłącznie w podstawach wywodzących się od czasowników typu - *promować*, *kontynuować* uszczuplonych o -va- lub -ova-, w formacjach z kilku wyłącznie obcego pochodzenia przyrostkami: -cja (por. *promocja*: *promować*, *dystrybucja*: *dystrybuować*), -tor (por. *promotor*: *promować*, *dystrybutor*: *dystrybuować*), -ant (por. *ewakuant*: *ewakuować*), -aż (por. *tataż*: *tatuować*). Znacznie częściej obserwuje się w zakończeniach podstaw: -a-, -i/y-, a także (choć już nie tak często jak -a-, -i/y-) -e-. Dużą ilość formacji z podstawami mającymi w zakończeniach te samogło-

¹⁷ Np. o przejmowaniu przez dewerbatywa związków syntaktycznych właściwych podstawowym czasownikom pisała D. B u t t l e r w artykule: 242221

ski dostrzega się wyłącznie uwzględniając interferencję, co zresztą jest i dlatego słuszne, że w niektórych przypadkach przypisanie samogłoski wyłącznie sufiksowi oznacza pozostawienie w części podstawowej derywatu elementu mało wyrazistego (por. *piwo - pić*). Zauważając interferencję w odpowiednim punkcie metryki, dokonywałem podziału liniowego formacji, gdy szło o ustalenie zakończeń podstaw. Przy tym podziale samogłoski -a-, -i/y-, -e- należą niemal bezwyjątkowo do sufiksów, z rzadka pojawiają się w podstawach w rezultacie uszczuplenia tematów (por. *kreacja : kreować*) lub są interfiksami (por. *siedz-i-ba : siedzieć, kontynu-a-tor : kontynuować*). Częstość występowania samogłosek przedstawia się odmiennie niż wtedy, gdy bez zastrzeżeń respektuje się interferencję. Niewątpliwie pewne są w każdym przypadku zakończenia -o- i -u-. Podobnie niewątpliwie są zakończenia spółgłoskowe, choć w zależności od przyjętego założenia można je obserwować w mniejszej lub większej ilości formacji. Przed przyrostkami w dewerbatiwach spotyka się: -b-, -b'-, -p-, -p'-, -m-, -m'-, -v-, -v'-, -f-, -f'-, -d-, -t-, -k-, -n-, -ʒ-, -c-, -z-, -s-, -ʒ-, -č-, -ž-, -š-, -r-, -l-, -j-; -ń-, -ź-, -ć-, -ź-, -ś-, -l'-, -q-, -k'-, -g-, -k-, -x-. Wszystkie wyjąwszy (q' i k') te spółgłoski mogą występować przed samogłoskowymi zakończeniami tematów podstawowych, pozostają więc w wygłosie po odrzuceniu lub wchłonięciu przez sufiks takiego zakończenia (por. *dżubak : dżubać, wabiec : wabik, drapacz ; drapać topić : topik* itd.). Mogą też pojawiać się wskutek przekształceń tak odsłoniętych spółgłosek (por. *trafak : trafiać, nagonka : nagonić, piessczoch : pieścić* itp.), a także przekształceń spółgłosek kończących temat podstawowy, więc: -ś-, -c- oraz -ń- pochodzące z rozłożenia -q- przed -ć, które zresztą występuje w jednej tylko kategorii nazw czynności (por. *drgnięcie : drgnąć, musnięcie : musnąć* itp.), a poza tym w jednym derywacie alternuje z -n- (por. *klątwa : kłać*). Alternacje -ś- i -c- obszerniej omawiam w podrozdziale obocznościowym na granicy morfologicznej poświęconym. Przed sufiksami występują też spółgłoski stanowiące rozszerzenia podstaw, a więc przede wszystkim -j- i -o-, które zresztą dość często pojawiają się w zakończeniu pod-

syntaktyczne rzeczowników dewerbalnych o znaczeniach podmiotowych, "Poradnik Językowy" 1967, nr 5, s. 220-228.

staw. Przed nielicznymi przyrostkami obserwuje się -g- i -k'-, -m-, -ł-, -ż- i -l'-. Ich zastosowanie ograniczają głównie względy fonotaktyczne. Podobne restrykcje, a także mała ilość stosownych czasowników podstawowych rozstrzygają o nikłym zastosowaniu -z- i -ż-, a zwłaszcza -f- i -f'-. Gdyby nie alternacje v/f i v/f', byłoby podstaw z zakończeniem -f- i -f'- jeszcze mniej. Pozostałe spółgłoski wykorzystywane są dość równomiernie, co nie oznacza, że występują przed dowolnymi przyrostkami.

Niemożność znalezienia się konkretnej spółgłoski przed którymś z przyrostków tłumaczy się czasem oczywistymi względami fonetycznymi. Unikaniem podwajania spółgłosek tłumaczy się brak połączeń: -bba, -wwa, -ttwa itd. Ze względu na ewentualne upodobnienia trudno się spodziewać podstaw, z końcowymi spółgłoskami nosowymi: -m-, -n-, -ń- przed przyrostkami -sa i -wa rozpoczynającymi się od spółgłosek szczelinowych, spółgłosek wargowych miękkich, a także -l'-, -g- i -k'- przed sufiksalnymi twardymi, zaś spółgłosek twardych przed sufiksalnym -i-. Niemożliwe jest wystąpienie spółgłosek właściwych dźwięcznych przed sufiksalnymi spółgłoskami bezdźwięcznymi, a także spółgłosek bezdźwięcznych przed sufiksalną spółgłoską dźwięczną, a więc przed przyrostkiem -ba (przyrostek -wa po bezdźwięcznej występuje w wariancie -fa). Istotny dla restrykcji połączeń jest zresztą nie tylko charakter dwu sąsiadujących głosek (kończącej podstawę i rozpoczynającej przyrostek), Ważna jest cała strefa kontaktowa¹⁸, bo np. -j- nie może wystąpić w otoczeniu spółgłosek, niemożliwe jest nagromadzenie w jednym ciągu brzmieniowym więcej niż czterech spółgłosek (oczywiście niejednakowych pod względem sposobu artykulacji). Końcówki przyłączane do derywatu mogą modyfikować brzmienie przyrostka i całej grupy kontaktowej, np. przyrostki z -e- ruchomym pozwalają na zachowanie dźwięcznej spółgłoski poprzedzającej przyrostek w mianowniku liczby pojedynczej (por. *tężec*, *wyskrobek*), nie dopuszczają jej zaś w przypadkach zależnych (por. *tęzca*, *wyskrobka*) lub przeciwnie, nie dopuszczając bezdźwięcznej w formie hasłowej (por. *obróbka*, *na-*

¹⁸ Termin ten (kontaktna zona) stosuje G. P. Nieszczymienko (Problematika deriwacyjnojj morfonologii, [w:] *Болгарская лингвистика и славянские языковедения. Проблемы морфологии*, Moskwa 1981, s. 102).

kładka), pozwalają na wystąpienie jej w dopełniaczu liczby mnogiej. Niepożądane są powtórzenia sylab, a także identycznych spółgłosek w sąsiednich sylabach. Tego typu uwarunkowania połączeń mają charakter regularny, a dotyczą nie tylko dewerbatiwów.

Charakter morfologiczny mają ograniczenia łączliwości związane z poszczególnymi sufiksami, zwłaszcza takie, których nie narzucają względy fonetyczne. W odniesieniu do dewerbatiwów dają się poczynić takie np. spostrzeżenia, że przed przyrostkiem *-ek* nie występują (wyjawszy *-j-*) spółgłoski palatalne, zaś przed *-aczka* zachowywane są palatalne i twarde, gdy przed *-ak* z palatalnych możliwe są w zasadzie tylko: *-b-*, *-p-*, *-j-*, *-ń-* *-ś-*, że pewnych połączeń unika się dla zachowania przejrzystości formacji (por. brak *-j-* przed *-ik*, a więc dewerbatiwów typu *poj-ik*, *klej-ik* i istnienie odpowiednich deminutiwów - *napoik*, *kleik*). Podobne spostrzeżenia nie pozwalają jednak na uogólnienia dotyczące podstaw we wszystkich modelach słowotwórczych i sądzę, że słuszniej pozostać przy odnotowaniu ich w metrykach przyrostków, zwłaszcza że powodem ograniczenia pewnych połączeń mogą też być względy znaczeniowe, więc i przygodny niedostatek odpowiednio brzmiących czasowników o znaczeniu wymaganym przez konkretny model słowotwórczy.

Niemożliwość wystąpienia podstawy z jakimś zakończeniem nie oznacza niemożności wykorzystania czasownika, z którego tą podstawa została wyodrębniona, przekształcenia bowiem, którym poświęcam kolejne podpunkty rozdziału, prowadzą do dostosowania tematu podstawowego do połączenia z sufiksem.

b) Obecności na granicy z sufiksem

Bezpośrednio przed sufiksem znaleźć się może, jak wiadomo, cały temat podstawowy, jego część, a także ciąg brzmieniowy obszerni jszy o element, którego w podstawowym czasowniku nie było (interfiks). Przekształceniom dostosowującym wygios podstaw do połączenia z przyrostkiem podlegają wyłącznie końcowe głoski (ściślej - spółgłoski) podstaw równych tematom lub od tematów szczuplejszych. Przyjmuję, że interfiksy pojawiają się w stosownym, gotowym brzmieniu.

Omawiając zakończenia podstaw zwróciłem uwagę na kilka czynników uniemożliwiających wykorzystanie podstaw w ich brzmieniu

zastanym w temacie motywującego czasownika. Można oczekiwać, że dostosowanie zakończeń wiąże się przede wszystkim z neutralizacją opozycji fonologicznych, a więc np. przed bezdźwięcznymi spółgłoskami sufiksów pojawiają się bezdźwięczne warianty fonemów wygłosowych podstaw, zaś dźwięczne przed sufiksalnymi spółgłoskami dźwięcznymi (w dewerbatiwach obligatoryjnie przed -ba; przed -wa natomiast zanotowałem wyłącznie bezdźwięczne), przed samogłoskami i spółgłoskami półotwartymi mogą występować zarówno dźwięczne jak i bezdźwięczne, zatem zachowywać dźwięczność mogą spółgłoski występujące także w temacie przed samogłoską, natomiast wracać do dźwięczności - morfonemy reprezentowane przez bezdźwięczne spółgłoski w tematach na -ǫ-c i -c. Udźwięcznienia przed -ba dają zatem oboczności: č/ʒ (por. *liczyć* : *liczba*), ś/ź (por. *prosić* : *prośba*), a także ś/ʒ (por. *pleść* : *plećba*). Udźwięcznienia przed samogłoskami łączą się zwykle z innymi obocznościami (por. ś/z w: *gryźć* : *gryzawka*, *zagryźć* : *zgryzota*, *gryźć* : *gryzak*, *ogryść* : *ogryzek*), choć nie brak przykładów alternacji opartych na opozycji jednowymiarowej (por. ś/ź w: *znaleźć* : *znalezienie*). Ubezdźwięcznienia zdarzają się znacznie częściej niż udźwięcznienia i powodują np. przed -ca i -ka takie m. in. oboczności: v/f (por. *dawać* : *dawca*, *dawka*), d/t (por. *nakładać* : *nakładca*, *nakładka*), z/s (por. *podwiązać* : *podwiązka*), ż/ś (por. *ciemieżyć* : *ciemieźca*, *zasmażyć* : *zasmażka*).

Zgodnie z oczekiwaniami przed sufiksalnymi -i- pojawiają się oboczności: b/b' (por. *zeskrobać* : *zeskrobina*, *wyrębać* : *wyrębisko*), p/p' (por. *klepać* : *klepisko*), v/v' (por. *peklować* : *peklowina*, *darować* : *darowizna*, *dziwować* : *dziwowiszcze*, *zlewać* : *zlewisko*, *smarować* : *smarowidło*, *urwać* : *urwisz*), z/ź (por. *okazać* : *okaziciel*, *mazać* : *mazidło*), s/ś (por. *krzesać* : *krzesiwo*), natomiast przed spółgłoskami twardymi oboczności: b'/b (por. *ziębić* : *ziębla*), p'/p (por. *zastąpić* : *zastępca*, *nalepić* : *nalepka*), v'/v (por. *ptawić* : *ptawba*), l'/l (por. *palić* : *palba*). Zdarza się, że oboczności wynikają z upodobnień pod względem dźwięczności i miękkości równocześnie. Takimi są więc np. b'/p (por. *pochlebiać* : *pochlebia*, *obrobić* : *obrobka*), v'/f (por. *mówić* : *mówca*, *przystawić* : *przystawka*). Niektóre oboczności, np. z/s (por. *ciemieżyć* : *ciemieźca*, *zwyciężyć* : *zwycięzca*) wynikają z upodobnień pod względem dźwięczności i miejsca artykulacji. Nie wszystkie oboczności, jak wiadomo, dają

się objaśnić żywymi procesami fonetycznymi. Jeśli np. przed sufiksem rozpoczynającym się samogłoską inną niż -i- pojawia się spółgłoska miękka w miejscu twardej tematu podstawowego (por. np. n/ń w: rznąć : raniączka), trzeba przyjąć palatalizujące oddziaływanie sufiksu jako całości, nie zaś jego nagłosowej samogłoski. Mogą z powodu oddziaływania przyrostków pojawiać się nie tylko oboczności identyczne jak powodowane żywymi względami fonetycznymi (np. n/ń, p/p', c/c', z/ż itp.), ale i wyraźnie związane z historycznymi procesami fonetycznymi (zwłaszcza historycznymi palatalizacjami) alternacje: z/d, c/g, c/k, c/t, c/ż, r/ż, ż/d, č/k, č/t, ž/g, ž/r, š/x, š/r, l/ż, ž/d, ž/t, ž/ż, č/t, č/č, š/c, š/d, š/t, š/ż, š/š, š/š, g/ż, k/c, k/č, x/š, u/v. Nie w każdej formacji, rzecz jasna, takie oboczności są bezpośrednim skutkiem procesu historycznego. Ten sam przyrostek nie we wszystkich formacjach powoduje pojawienie się identycznej oboczności (por. -ak w: kopnąć : kopniak i obcinać : obcinak). Bywa i tak, że w połączeniu jednego tematu z tym samym sufiksem tworzy się dwa warianty brzmieniowe derywatu (por. giąć : gięciarka, giętać). Przed większością przyrostków dochodzi raczej do dyspalatalizacji (np. przed -ek, por.: zlepić : zlepek, młócić : młoczek, nanieść : naniosek, opalić : opałek itp., przed -ak, por. szczepić : szczepak, trząść : trząsak, cedzić : cedzak), z tym, że przed -ek dyspalatalizacje są właściwie obli-gatoryjne, gdy przed innymi trafiają się obok dyspalatalizacji palatalizacje, a także bywa zachowywana miękkość spółgłosek występujących w tematach podstawowych, tak jak np. przed sufiksem -arz (por.: pielegnować : pielegniarz, wędzić : wędzarz, kosić : kosiarz, garbować : garbarz). Oczywiście daje się zaobserwować pewne regularności; zwłaszcza dotyczące poszczególnych sufiksów, a więc np. przed -ak pojawiają się oboczności spółgłoskowe tylko w derywatach motywowanych przez czasowniki o tematach zakończonych inaczej niż na -a-, o czym piszę obszerniej w podpunkcie poświęconym interferencji.

Współcześnie nie wszystkie oboczności, nawet spowodowane niegdyś palatalizacjami (por. r/ż, x/š, ž/g), objawiają się użytkownikowi języka jako efekty palatalizacji bądź dyspalatalizacji, zwłaszcza kiedy alternują dwie spółgłoski twarde współcześnie, a historycznie miękkie, np. c/ż (por. biec : bieżnia).

Znaczna część oboczności jest zresztą skutkiem kilku różnych procesów, wśród których palatalizacje nie zawsze były najistotniejsze, a nawet nie zawsze miały jakikolwiek udział w powstawaniu oboczności. Oboczność u/f (por. *pluć* : *plwacz*) jest skutkiem zmiany stosunków motywacyjnych po wyjściu z użycia czasownika *plwać*. Współdziałanie różnych procesów doprowadziło do pojawienia się kilku oboczności -ś- poprzedzającego bezokolicznikowe -ć oraz oboczności -c- kończącego jednocześnie bezokolicznik i temat podstawowy. Pojawienie się -ś- przed -ć- tłumaczy się m. in. ubezdźwięcznieniem pierwotnego -d- przed przyrostkiem bezokolicznikowym, palatalizacją tego ubezdźwięcznionego -d- albo pierwotnego -t- przed tym samym przyrostkiem, wreszcie odpodobnieniem pod względem stopnia otwarcia. Oboczności tak powstałego -ś- są przede wszystkim rezultatem odejścia od tych wszystkich historycznych procesów. Bezokolicznikowe -c- powstało zaś wskutek zupełnego upodobnienia przyrostka bezokolicznika i poprzedzających go głosek -g- i -k-, a następnie ściągnięcia sąsiadujących spółgłosek -cc-. Jako alternanty -ś- pojawiają się nie tylko -d- i -t- (pomijając zupełnie oczywiste -s-, -ź-, -z-), a jako alternanty -c- nie tylko -g- i -k-, bo odpowiednie przyrostki mogą powodować dodatkowe zmiany. W efekcie -ś- alternuje z -s- (por. *trząść* : *trzęsak*), -z- (por. *gryźć* : *gryzoń*), -ź- (por. *znaleźć* : *znalezienie*), -d- (por. *paść* : *padło*), -t- (por. *zmięść* : *zmiotek*), -ż- (por. *prząść* : *przędzenie*), -j- (por. *kraść* : *kradzież*, *pleść* : *plećba*), -c- (por. *gnieść* : *gniecenie*), -ć- (por. *pleść* : *pleciuch*), natomiast -c- alternuje z: -g- (por. *łąć się* : *łągnia*, *bieć* : *biegun*), -k- (por. *ocieć* : *ocieklina*, *pieć* : *piekło*), -ż- (por. *wyleć* : *wyleżysko*), -ć- (*sieć* : *sieczka*, *pieć* : *pieczywo*).

Znajomość historycznych przyczyn powstania alternacji nie wystarczy, by przewidzieć wystąpienie konkretnej oboczności w odpowiedniej formacji. Oboczności wprawdzie nawiązują do historycznych zjawisk językowych, ale nie we wszystkich formacjach są ich bezpośrednimi skutkami. Obserwacja J. Łosia¹⁹, tycząca for-

¹⁹ Por.: "od imion z tematową spółgłoską tworzyły się pochodne na -ć- zachowaniem tej spółgłoski twardej lub miękkiej [...]. Wyrobiła się podstawa -ć- następuje po twardej lub po miękkiej spółgłosce [...]" (J. Łosia, *Grammatyka polska*, cz. 2. Słowotwórstwo, Lwów 1925, s. 85).

macji z sufiksem -ak, daje się odnieść i do innych formacji i innych oboczności. Analogia działa nie tylko w obrębie jednego modelu słowotwórczego. Obserwowane w dewerbatiwach alternacje występują także w czasownikach odczasownikowych (por. *czyścić* ; *czyszczak* - *czyścić* ; *oczyszczać*, *gnieść* ; *gniotek* - *gnieść* ; *ugniatać*) i w formach fleksyjnych czasowników (por. *prząść* ; *prządka* ; *przędę*; *pleść* ; *pleciuch* - *pleść* - *plecie*). Stosowanie oboczności zaobserwowanych w zastanych dewerbatiwach, w formach fleksyjnych czasowników, staje się sprawą wyboru, którego dokonuje współczesny użytkownik języka tworząc wyraz nowy, czego świadectwem są m. in. warianty brzmieniowe formacji (por. *pleciuch* ; *plotuch*). Nie jest to oczywiście zupełnie swobodny wybór. Niepożądane są oboczności utrudniające skojarzenie derywatu z odpowiednim czasownikiem podstawowym, a także takie, których pojawienie się w określonej formacji nastąpiłoby wbrew współczesnym prawidłowościom fonetycznym albo wbrew tendencji właściwej danemu modelowi słowotwórczemu.

Przekształcenia na granicy morfemów mogą ulegać modyfikacji w przypadkach zależnych dewerbatiwów, ponieważ pod wpływem końcówek fleksyjnych przeobrażeniu podlegają niektóre przyrostki (por. np. oboczność b/p w *wyskrobek* ; *wyskrobka*, po przyrostkowej oboczności e/ó w przyrostku -ek). Podobnie oboczności na granicy podstawy i przyrostka wywoływać mogą pojawienie się oboczności wewnątrz podstawy, czemu poświęcony jest kolejny podrozdział.

c) Oboczności wewnątrz podstaw

Zależność między obocznościami wewnątrz podstaw i obocznościami na granicy morfologicznej wynika z ogólnej fonetycznej tendencji do upodobnień wstecznych w całej strefie kontaktowej, jednak współczesnymi procesami fonetycznymi tłumaczy się znikoma część alternacji spółgłoskowych. Wyrazistym przykładem fonetycznie uzasadnionej alternacji jest s/ś w - *spać* ; *śpioch*. W ogromnej większości formacji występują oboczności uzasadnione procesami historycznymi. Są one dziś nie tyle wywoływane przez oboczności na granicy, co po prostu z nimi łączone. Warto zauważyć, że niekiedy alternacje wewnętrzne są koniecznym warunkiem zastosowania podstawy do derywacji w ogóle, w połączeniu z którymkol-

wiek przyrostkiem. Dotyczy to zwłaszcza podstaw wyabstrahowanych z jednosylabowych bezokoliczników (por. np. zreć).

Oboczności spółgłoskowe są mniej liczne. Prócz wymienionej a/ś obserwuje się także: ś/ś (por. pieścić : pieszczota), ś/s (zagęścić : zagęstnik), ś/s (wrzeszczać : wrzaskun), ń/n (tańczyć : tancerz). Częściej obserwuje się w dewerbatiwach oboczności samogłoskowe, a więc: a/e (por. siać : siejba), e/a (por. wrzeszczać : wrzaskun), o/e (w grupach -om/em powstałych z rozłożenia samogłosek nosowych, por. zastąpić : zastępca), e/o (por. zmięść : zmiotek), o/ę (por. trząść : trząsak). Względnie regularnie w licznych dewerbatiwach pojawia się oboczność a/e pozostająca w związku z historyczną kontrakcją grupy -eja- w -a-. Współcześnie daje się zauważyć, że oboczność ta (także oboczność a/o) pojawia się przed -j- rozszerzającym (jednosylabowe zwłaszcza) tematy czasowników (por. siać : siejba, grać : grzejka; stać : stojączka). Ponieważ obie oboczności występują zawsze w towarzystwie -j-, można by mówić właściwie o alternacjach a/ej i a/oj w formach osobowych odpowiednich czasowników. (por. siać : sieję, stać : stoję). Ze zmianami w strefie kontaktowej wiążą się wyraźniej (także we współczesnym poczuciu językowym) oboczności samogłoskowe: o/u (obrobić : obróbka), a/u (przetwarzać : przetwórnia), e/u (zbierać : zbiórka), bo pojawiają się w następstwie powstania grup spółgłoskowych przed alternantem -u-. W przypadkach zależnych to -u- zachowuje się mimo rozbitcia grup spółgłoskowych (por. zbiórka : zbiórek). Sporadycznie pojawiają się i inne oboczności samogłoskowe: por. i/u (zabić : zabójca) i y/e (percypować : perceptor).

Oboczności zera dźwięku i samogłosek, więc: o/a (por. zreć : zario, trzeć : tarło), o/e (por. biażnować : biażenada, mleć : meliwo), o/u (por. stać : ściółka), pozwalają zapobiegać nadmiernemu nagromadzeniu spółgłosek w strefie kontaktowej derywatów, a także czynią wyraziściej tematy podstawowe, w których doszło do uproszczenia grup spółgłoskowych (por. stać : ściółka i stać : ściełę - stać : się). Oboczności samogłosek do zera dźwięku mogą powodować przemieszczenie grupy spółgłoskowej w derywacie, jak czyni to alternacja e/o (por. odejmować : odjemnik). Oboczność y/o pojawia się wyjątkowo (por. od-dychać : ochawka). Wyjątkowo pojawiają się także oboczności o i spółgłosek. W pod-

wanym wcześniej przykładzie formacji z obocznością ó/u, a więc stać : ściółka, występuje także oboczność ó/ć.

Historyczne motywacje obserwowanych alternacji są różne, zatem: regulacja jerów, zanik iloczasu i wzdłużenia zastępcze, przegłos, kontrakcja. Niektóre oboczności odziedziczyła polszczyzna z prasłowiańszczyzny, niektóre pojawiają się wraz z zapożyczeniami wyrazów obcych. Współcześnie obserwuje się regularność nielicznych oboczności motywowanych fonetycznie (wynikających z żywych upodobnień). Mniej regularne są oboczności pozostające w związku z historycznymi procesami fonetycznymi, choć i w ich pojawianiu się dostrzec można pewne prawidłowości, co zresztą potwierdziła praca R. Laskowskiego²⁰. Warto zauważyć, że także oboczności wewnątrz podstawy mogą być wyzyskiwane do tworzenia wariantów brzmieniowych formacji, często zresztą różniących się znaczeniem realnym, jak np. *zbiórka* 'zbieranie, gromadzenie się osób' i *zbiarka*, zwykle w liczbie mnogiej, *zbiarki* 'owoce zebrane spod drzew, spady'.

Z rzadka zdarzają się oboczności właściwie obce polszczyźnie, a spotykane w wyrazach zapożyczonych i zreinterpretowanych, jak np. y/e (por. *koncipować* : *konceptcja*) lub -om-/u (por. *stępać* : *stupaja*). Wyraz *stupaja* można by właściwie uznać za zapożyczenie niepodzielne słowotwórczo, jednak przyrostek -aja jest w nim czytelny, a i oboczność samogłoski nosowej (tu występującej w jej miejscu grupy -om-) do u zdarza się, choć niezbyt często, w polszczyźnie (por. *pękać* - *do rozpuku*).

Pewne zmiany w podstawach sprawiają pozory alternacji głoskowych, gdy w istocie sprowadzają się do wymiany morfemów (por. yv/av w *wykonywać* : *wykonawca*, u/ov w *kuć* : *kowal*).

d) Rozszerzenia

Wyodrębnienie się interfiksów w dewerbatiwach powodowane było m. in. zmianą stosunków motywacyjnych. W ten sposób można interpretować występowanie (-j-) w derywatach od jednosylabowych, mających temat zakończony samogłoską, czasowników (por. *stać* : *stojak*, *grzać* : *grzejka*). Skontrahowany temat *stać*, *grzać* jest

²⁰ Reguły ustalone przez R. Laskowskiego dotyczą m. in. oboczności: ó/v, e/a i oboczności spółgłoskowych nawiązujących do historycznych palatalizacji. Por. przypis 4.

współcześnie szczuplejszy o -j- od podstawy wyrazu motywowanego. Dawny, nie skontrahowany temat podtrzymywany jest przez formy czasu teraźniejszego (por. *stoj-ę, grzej-ę*), co ułatwia asocjacje dewerbatiwów z odpowiednimi czasownikami. Pojawieniu się -j- nie zawsze towarzyszy oboczność poprzedzającej samogłoski (por. *chwiać : chwiejba* i *grać : grajek*), ponieważ nie w każdym przypadku działały te same historyczne przyczyny. Współcześnie -j- jest wygodnym elementem ułatwiającym połączenie zakończonego na samogłoskę tematu podstawowego czasownika z rozpoczynającym się od samogłoski przyrostkiem (por. *wiać : wiejalnia, lać : lejarnia, wyć : wyjec, myć : myjak* itp.). Czyni ono niektóre formacje bardziej wyrazistymi (por. *pluć : plujka, zalewać : zalewajka*). Podobnie jako interfiksy stosowane są i inne elementy dostrzegane przez użytkowników współczesnego języka polskiego w morfemach różnych czasowników, ich form i pochodnych, więc np. -v- spotykane w przyrostkach czasowników (por. *siać : siewnica - obsiewać*), -i- występujące w imiesłowach i formach osobowych czasu przeszłego (por. *świstać : świstałka - świstał*), a także właściwe imiesłowom biernym -n- (por. *kopać : kopaniśko - kopany*). Morfemy czasownikowe przypominają brzmieniem także interfiksy: -oŵ- (por. *urągać : urągowisko*), -i- (por. *siezieć : siedziba*), -ć- (por. *giąć : gięciarka*), -t- (giąć : giętarła), -l- (opijać się : opilca), -l'- (wykopać : wykopalisko). Do morfemów właściwych także innym derywatom, nie odczasownikowym, podobne interfiksy: -aŵ- (por. *trząść : trzęsawisko*), -el- (por. *grzebać : grzebielucha*), -k- (por. *płukać : płuczkarnia*), -al- (por. *odprowadzać odprowadzalnik*). Nie zawsze przyczyna pojawienia się interfiksu jest dostatecznie oczywista. Może nią być rodzaj kontaminacji, nawiązanie brzmieniem do wyrazu wzorcowego lub do towarzyszącego w licznych kontekstach. Tak można sądzić o pojawieniu się -ir- w *skąpiradło*, zapewne przez analogię do ujemnie zabarwionych uczuciowo - *poteraadło, czupiradło*. Tego typu powody mogły też wspomagać pojawienie się -in- w *uciekiniar* i -k'- *zarobkiewicz*. Rzadkie są w dewerbatiwach interfiksy -x- (por. *znać : znachor*) i -o- (*pachnieć : pachnotka*). Skutkiem reinterpretacji wyrazów zapożyczonych jest pojawienie się interfiksów: -k- (por. *konstruować : konstrukcja*), -at- (por. *konserwować : konserwatornia*), -p- (por. *konsumować : konsumpcja*), -an- (por. *tolerować : tolerancja*),

-en- (por. *ingerować* : *ingerencja*), -y- (por. *inwestować* : *inwestycja*), -zy- (por. *dysponować* : *dyspozycja*), -a- (por. *kreować* : *kreacja*), -kt- (por. *instruować* : *instrukcja*).

Jak wynika z moich obserwacji, usystematyzowanie pojawiania się rozszerzeń w dewerbatiwach nie jest łatwe. Przede wszystkim nie zawsze można mieć pewność co do stosunków motywacyjnych. Jeżeli np. wyraz *bawialka* uznać za derywat od rzeczownika *bawialnia*, to należy się w nim dopatrywać raczej uszczuplenia o -ń- niż rozszerzenia o -al-. Podobnie w rzeczowniku *konserwatornia* dopatrywać się można derywatu od *konserwator*, a w *płuczkarnia* derywatu od *płuczka*. Nawet jeśli w tych przypadkach rozstrzygnąć zdecydowanie, pozostaną inne i będą się pojawiać nowe, co do których znów można będzie się wahać. Zjawisko wielomotywacyjności uważam zresztą za normalne. Rozszerzenia w takich formacjach trzeba by uznać za niezupełnie pozbawione znaczenia, 'choćby dlatego, że stanowią aluzję brzmieniową do wyrazu współmotywującego. Podobnie pewną wartość do derywatu *skąpiradło* wnosi wspomniane -ir-. W pewien sposób różnią się interfiksy przypominające morfemy czasownikowe (-j-, -v-, -n-, -ł-, -t- i ich warianty) od interfiksów trudniej się z morfemami czasownikowymi kojarzących (-ir-, -iń-, -k-). Pierwsze pozwalają zachować wyrazisty charakter czasownikowej podstawy (por. -ov- w *odmotowalnia*, -ł- w *nosiłki*), gdy drugie mogą go nawet zacierać (por. -k' w *zarobkiewicz*, -o- w *pachnotka*). Wystąpienie tych pierwszych daje się też łatwiej przewidzieć, choć nie w sąsiedztwie dowolnego przyrostka, bo i od wspomnianych już jednosylabowych czasowników mogą być tworzone derywaty także bez rozszerzeń (por. *wiać* : *wiejalnia/wialnia*; *stać* : *stojak - stać* : *stacz*). Łatwiej jednak generalnie przewidzieć potrzebę użycia interfiksu niż rozszerzenia konkretnego.

Wprowadzenia interfiksu towarzyszy niekiedy uszczuplenie podstawowego tematu o inny element brzmieniowy (por. np. *nadać* : *nadałnik*, *wychowywać* : *wychowawca*). Zjawisko wymiany elementów w derywatach zostało obszernie omówione przez B. Kreję²¹. Obserwacje poczynione przeze mnie pozwalają na pewne uzupełnienia. Przedstawiam je w podpunkcie poświęconym uszczupleniom, a także we wnioskach końcowych.

²¹ Por. przypis 13)

e) Uszczuplenia

Niewykorzystywanie pełnych form bezokoliczników, a nawet pełnych ich tematów można tłumaczyć tendencją do ekonomii językowej. Podstawy bez bezokolicznikowego -ć dają się identyfikować jako odczasownikowe, zatem ten element jest w dewerbatiwach zbędny. Wygłosowe -c, będące historycznie skutkiem przeobrażenia tematycznej spółgłoski w połączeniu z bezokolicznikowym -ti, nie może już być pomijane bez szkody dla wyrazistości derywatów. Samogłoskowe zakończenia tematów zostały przejęte przez część przyrostków; a występując dość regularnie w odpowiednich typach czasowników dają się też w miarę potrzeby wydedukować. Wobec nagminności redukcji bezokolicznikowego -ć i poprzedzających samogłosek nie jest konieczne zajmowanie się tymi uszczupleniami oddzielnie. Przyjmuję, że zawsze redukowane jest -ć, najczęściej (pominąwszy przypadki interferencji, właściwie zawsze) redukowane są samogłoskowe zakończenia: -a- (por. *kłamać* : *kłama*ca, *popijać* : *popijocha*, *drzeć* : *drzemka* itd.), -i/y- (por. *liczyć* : *liczba*, *chwalić* : *chwalca*, *dymić* : *dymnica*, *łączyć* : *łączyga* itp.), -e- (por. *śmierdzić* : *śmierdziucha*, *odleżeć* : *odleżyna*, *bezczeć* : *beksa* itd.). Dzieje się tak, gdy te samogłoski są przyrostkami czasownikowymi lub wchodzi w skład przyrostków, które zresztą często są redukowane częściowo lub w całości. Tak jest z sufiksami: -ova- (por.: *blokować* : *blokada*, *propagować* : *propaganda*, *mordować* : *mordęga*, *bumelować* : *bumelka*, *plotkować* : *plotkara*, *kłusować* : *kłusak* itd.), -iva/yva- (por.: *wyrównywać* : *wyrówniarka*, *przygadywać* : *przygadawka*, *wskazywać* : *wskazówka*, *okazywać* : *okaziciel* itd.), -noń- (por.: *zwinąć* : *zwitka*, *rosnąć* : *roślina*, *ciągnąć* : *ciągotka*, *ciągnąć* : *ciągło* itd.), -oń- (por.: *łaknąć* : *łaknienie*, *przystanąć* : *przystanek*, *zawinąć* : *zawiniątko* itd.). Niekiedy odrzucane są takie przyrostki łącznie z rozszerzeniami podstawowych czasowników, np. -izova- (por. *immunizować* : *immunitet*), -onova- (por. *deprecjonować* : *deprecjacja*), -nova- (por. *dysponować* : *dyspozycja*). Odrzucenie przyrostka jednego może poprzedzać wprowadzenie w to miejsce innego przyrostka czasownikowego lub nawet niemorfemowego elementu brzmieniowego, np.: -zy- (por. *dysponować* : *dyspozycja*), -ova- (por. *odmotywać* : *odmotałnia*); -at- (por. *konserwować* : *konserwatornia*), -an- (por. *tolerować* : *tolerancja*), -y-

(por. *inwestować* : *inwestycja*), -a- (por. *kreować* : *kreacja*), -t- (por. *wrosnąć* : *wrostek*). itd. Niezależnie od historycznych uwarunkowań opisowo te sytuacje przypominają w pewnym stopniu postrzeżoną przez B. Kreję derywację wymienną²², z tym jednak, że wymieniane są różne, niemorfemowe ciągi brzmieniowe, poprzedzające przyrostkowe formanty dewerbatiwów.

Nie we wszystkich formacjach uszczuplenia przedstawiają się jednakowo wyraziście. W derywacie *zagrycha* można np. dopatrywać się uszczuplenia podstawy przed sufiksem -cha (por. *zagrysać* : *zagrycha*), jednak bardziej przekonujące jest założenie, że wyraz ten powstał w rezultacie derywacji alternacyjnej już w oparciu o rzeczownik *zagryzka*. Dwojako też dają się interpretować formacje, których podstawy są identyczne brzmieniowo z tematami czasowników prefiksalnych pozbawionych prefiksów. Tak np. derywat *czyszczak* bliższy jest brzmieniem czasownikowi *oczyszczać* niż *czyścić*, zatem uznać można, że utworzony został od *oczyszczać* (z odrzuceniem o-), nie wykluczając jednak jego związku z czasownikiem *czyścić*, w którego temacie trzeba by dostrzec alternacje ć/č i ś/š. Niewątpliwe uszczuplenie części nagłosowej (przedrostka u-) znajdujemy w dewerbatiwum *szczeliwo*; które motywowane jest przez czasownik *uszczelniać* i żadnym bezprefiksalnym czasownikiem motywowane być nie może.

Mniej zwracają uwagi uszczuplenia postfiksów czasownikowych. Zaimek lub postfiks się zachowany bywa w nazwach czynności na -anie, -enie, -cie (por. *trzymać się* : *trzymanie się*, *pocić się* : *pocenie się*, *oprzeć się* : *oparcie się*). W innych dewerbatiwach nie występuje (por.: *włóczyć się* : *włóczęga*, *pętać się* : *pętak*, *modlić się* : *modlitwa*, *wić się* : *wijun* itp.).

W licznych dewerbatiwach podział liniowy wskazuje uszczuplenia zasługujące na szczególną uwagę. Dokonują się one wtedy, gdy wygłosowa część podstawy i nagłos lub całość sufiksu są identyczne brzmieniowo. W formacji pozostaje jeden z tych ciągów, obsługując i podstawę i przyrostek. Z równym powodzeniem za uszczuplone można w nich uznać podstawę jak i przyrostek. O tych

²² Por.: "zjawisko derywacji wymiennej polega na zastąpieniu formantu z wyrazu podstawowego (Bx) przez inny formant w wyrazie pochodnym (By), a więc Bx Δ (By) (grzebi-eń Δ grzeb-yk)". Por. K r e j a, *Pojęcie derywacji wymiennej*, s. 140.

stronach m. in. wspominam w podrozdziale poświęconym nakładaniu się podstaw i przyrostków.

[1] Interferencja

We fragmencie pracy poświęconym zakończeniom podstaw wspomniałem o wątpliwościach dotyczących samogłoskowych zakończeń podstaw dewerbatiwów. Część dawnych, rozpoczynających się od spółgłosek sufiksów, jak wiadomo, wchłonęła samogłoskowe zakończenie tematów czasownikowych i współcześnie samogłoski te są ich na tyle trwałymi częściami, że np. -ć w polszczyźnie może wystąpić z -a- jako -acz, gdy w języku czeskim i słowackim np. tylko jako -ić, zaś -ćel w polszczyźnie wyłącznie jako -iciel, gdy w czeskim, rosyjskim, słowackim -tel może się łączyć także z -a- i nawet z -e-. Trzeba uznać, że nie ma już w polszczyźnie przyrostka -dło, natomiast powstały dwa: -idło i -adło wykazujące skłonność do odróżniania wartości formacji, skoro potrzebne było przyłączenie sufiksu -idło do czasownika z tematem na -a- (por. *masać* ; *masidło*). Daje się zauważyć, że przyrostki zawierające nagłosowe -a- tworzą częściej formacje nazywające osobowych wykonawców czynności, narzędzia, urządzenia, pomieszczenia itp. związane z czynnością trwalej, zdolne, skłonne, nadające się do powtarzania (por.: *skręcalnia*, *miążdżarnia*, *opalarka*, *gryzawka*, *podkarmiaczka*, *grzebała*, *wyoblak*, *chwytadło*, *zginacz*, *wędzarcz* itd.), gdy formacje z przyrostkami zawierającymi -i/y- nadają się lepiej od nich do nazywania jednorazowych przygodnych sprawców, zużywanych w trakcie czynności materiałów pomocniczych, rezultatów czynności (por.: *zeskrobina*, *wabik*, *topik*, *zbawiciel*, *wyleżysko*, *smarowidło*, *pieczywo* itp.). Wprawdzie i wśród formacji z tymi przyrostkami znaleźć się mogą stosowane do nazywania osób lub przedmiotów trwalej związanych z czynnością, powtarzających uczestniczenie w niej (por. np. *nauczyciel* - 'kto naucza' lub 'kto nauczył'), daje się jednak zaobserwować wśród dewerbatiwów podobna prawidłowość jak wśród podstawowych czasowników. W parach aspektowych niedokonany jest zwykle czasownik z -a- (por.: *czepiać się* ; *czepić się*, *odmierzać* ; *odmierzyć*, *zamarzać* ; *zamarznąć*, *omdlewać* ; *omdleć*) i z tym -a- przejętym przez przyrostki, jak można sądzić, przeważnie kojarzy się niedokonaność, a także powtarzalność. Mogło to mieć pewny wpływ

na ukształtowanie się zwyczaju, że nazwy zawodowe, nazwy narzędzi i urzędzeń obsługiwane są głównie przez dewerbatywa z sufiksami zawierającymi -a-, więc: -arz, -acz, -ak, -arka, -arnia itp.

Jeśli uznać, że -a- jest trwałym elementem wymienianych sufiksów, to i wtedy, gdy występuje w formacjach tworzonych od czasowników z tematami zakończonymi na -a- (por. *wyżymać* : *wyżymaczka*), powinno być przypisane formantowi. W rezultacie podziału liniowego wyodrębni się w takim razie część podstawowa *wyżym-* i wyrazisty przyrostek -aczka. Uznamy, że część podstawowa została uszczuplona o -a- i na tej konstatacji można by poprzestać. Taką samą sytuację mamy, gdy idzie o dewerbatywa tworzone przyrostkami z nagłosowymi -i- od czasowników z tematami zakończonymi na -i- (por. *palić* : *pal-ivo*). Do analizy tych formacji nie trzeba by wracać, poprzestając na stwierdzeniu przedstawionym w podpunkcie e, gdyby nie obserwacje pozwalające na przypuszczenia, że odczuwana może być przez użytkowników języka podwójna przynależność omawianych samogłosek -a- oraz -i/y-. Warto przede wszystkim zauważyć, że przyrostki z nagłosowym -a- przyłączane są przede wszystkim do tematów zakończonych na -a-, zaś przyrostki z nagłosowym -i- najczęściej do tematów na -i-. Widać też, że przed przyrostkami z -a- tematy zakończone na -a- zwykle włączane są do derywatu bez przekształceń brzmieniowych, jakie towarzyszą dostosowaniu podstaw inaczej zakończonych (por. *kisnąć* : *kiszarnia*, *gładzić* : *gładzarka* itp.). Sprawia to wrażenie, jakby tematy na -a- wchodziły w skład formacji w całości, razem z końcową samogłoską, która je oddziela od przyrostka i zapobiega przekształceniom, natomiast inne tematy były właśnie tak przekształcone, by kończyły się na -a-. Dla przykładu: formacja *gładzarka* zawiera element podstawowy *gładz-*, jak w czasownikach prefiksalnych (imperfektywnych): *do-gładzać*, *o-o-gładzać*, *przy-gładzać*, *wy-gładzać*. Podobnie rzecz się ma w innych formacjach (por. *wędzić* : *wędzarnia* - *o-wędzać*, *kręcić* : *kręcarka* - *od-kręcać*, *wy-kręcać* itp.). Takie spostrzeżenia mogą nakłaniać do uznania, że wbrew podziałowi liniowemu, przypisującemu -a- wyłącznie formantowi, użytkownik języka utożsamia je także z podstawą. Analogicznie w odpowiednich formacjach odczuwa także interferencję -i- należącego do podstawy oraz -i- należącego do przyrostka. Dokład-

niejsze przyjrzenie się materiałowi nie w pełni te spostrzeżenia potwierdza. Także od wspomnianego tu czasownika *gładzić* możliwa jest formacja *gładziarka*, zbudowana jakby do podstawy wyodrębnionej z *gładzić* dodany został bez żadnych dodatkowych zabiegów przyrostek *-arka*; z sufiksem *-ak* powstało dewerbatiwum *rozwier-tak* zamiast oczekiwanego *rozwiercak* itd. Za uznawaniem interferencji w takich formacjach przemawia, jak sądzę, duże prawdopodobieństwo zgodności zakończenia podstawy i nagłosu przyrostka. Tym też może tłumaczyć się czytelność formacji z tak uszczuplonymi podstawami jak w *piwo* i *stacz*.

Choć w dewerbatiwach nakładanie się elementów brzmieniowych podstaw i przyrostków nie objawia się zbyt wyraziście, nie można pominąć przypadków, w których do interferencji dojść może. W każdym przypadku, kiedy zakończenie podstawy i nagłos przyrostka są zgodne, wykluczyć trzeba ich bezpośrednio, liniowe następstwo. Ignorowanie interferencji może, jak sądzę, utrudniać interpretację niektórych formacji. Oto obok modelu słowotwórczego z przyrostkiem *-nia*, w którym powstają głównie nazwy urządzeń służących do wykonywania czynności wskazanej przez czasownik podstawowy (por. *biec* : *bieżnia*, *myć* : *myjnia*, *skakać* : *skocznia* itp.) zauważyć można model z przyrostkiem *-elnia* (bliski modelowi z *-alnia*), w którym powstają dość regularnie nazwy pomieszczeń przeznaczonych do wykonywania wskazanych przez podstawowe czasowniki czynności (por. *czytać* : *czytelnia*, *uczyć* : *uczelnia*, *warzyć* : *warzelnia*). Jeśli przyjmiemy odrębność tych modeli, to dewerbatiwum *rozdzielnia* 'pomieszczenie, w którym się co rozdziela' powinno zostać podzielone liniowo na *rozdzi-elnia*. Podział na wyrazistą podstawę *rozdziel-* i sufiks *-nia* lokuje tę formację w obrębie innego modelu słowotwórczego i przypisuje jej inne znaczenie strukturalne. Podobnie rzecz ma się z formacją *lakiernia* nazywającą pomieszczenie, w którym się lakiuje (prócz modeli z *-alnia* i *-elnia* ten typ nazw tworzą też modele z *-arnia* i *-ernia*). Uznanie, że w formacji tej sufiksem jest *-ernia*, musiałoby w przypadku odrzucenia interferencji oznaczać pozostawienie po stronie podstawy elementu *laki-* (*lak'-*). Oczywiście, *lakiernia* nie jest ani narzędziem, ani urządzeniem do lakierowania i słuszniej nie łączyć jej z modelem *-nia*. Synteza formacji z elementów *laki-* i *-ernia* nie pozostawiała innej

możliwości i tę świadomość może mieć użytkownik języka. Sądzę, że równie o nią łatwo użytkownikowi analizującemu formację *lakier-nia*. Dopuszczenie zatem, że fragment strefy kontaktowej mógł powstać wskutek interferencji, ułatwia interpretację formacji. Skłonny jestem uznać, że skojarzeniu formacji z odpowiednim wyrazem motywującym sprzyja nie tylko identyczność, ale nawet uchwytna bliskość brzmieniowa elementu wyrugowanego (jak z podziału liniowego wynika) i elementu pozostającego w strefie kontaktowej. Tak więc sufiksalne -ń- w *łęgnia* nawiązuje do -n- wyrugowanego z podstawowego czasownika *łęgnąć*, sufiksalne -en- w *interwent* do -eń- w *interweniować*, ponieważ oboczności n/ń, ń/n są w licznych formacjach łatwe do zaobserwowania.

Podstawy odprzymiotnikowe

Zgodnie z przyjętym wstępnie założeniem i tu podstawy wyprowadzam od form hasłowych odpowiednich przymiotników, imiesłów przymiotnikowych, liczebników i zaimków, czyli form mianownika liczby pojedynczej rodzaju męskiego. Podstawowe przymiotniki występują w stopniu równym. Niezwykle rzadkie odstępstwa omówię jeszcze oddzielnie. Charakteryzując podstawy odprzymiotnikowe, uwzględniłam kolejno te same zagadnienia, które przedstawiałam, omawiając podstawy odczasownikowe.

a) Zakończenia podstaw

Tematy przymiotników mają w polszczyźnie zakończenia spółgłoskowe, zatem spotykane w odprzymiotnikowych derywatach podstawy z zakończeniami samogłoskowymi mogą być skutkami uszczupień lub rozszerzeń tematów. Takich podstaw jest niewiele, i, co zrozumiałe, trafiają się przede wszystkim w formacjach z sufiksem -stwo (por. *plugawy* : *pluga-stwo*, *leniwy* : *leni-stwo*, *ubogi* : *ubó-stwo*). Przed sufiksálną grupą spółgłoskową zanika wygłosowa spółgłoska przymiotnikowego tematu i odśłania samogłoskę (-a-, -i-, -u-). Rzadziej jeszcze pojawia się przed sufiksem samogłoska (-e-) rozszerzająca temat (por. *nic* : *nicestwo*).

Zwykle podstawy wyabstrahowane z tematów przymiotnikowych są zakończone spółgłoskami, niezależnie od tego, czy kontynuują

cały temat (por. np. *siw-ucha* : *siwy*, *tward-ówka* : *twardy*), czy temat uszczuplony (por. *nerw-us* : *nerwowy*, *brzyd-al* : *brzydki*). W zakończeniach tematów podstawowych nie występują w ogóle spółgłoski: -z-, -ż-, -l-, -g-, -k-, -x-. Spośród nich nie występują także w zakończeniach podstaw -ż- i -x-. Inne pojawiają się tam w efekcie uszczupień i alternacji. Nie utrzymuje natomiast w zakończeniach podstaw -g-. Spółgłoska -f- występuje w zakończeniach tematów przymiotnikowych tylko po bezdźwięcznej i w zakończeniach podstaw także przed bezdźwięcznymi spółgłoskami przyrostków. Między samogłoskami spotyka się je wyjątkowo (por. *zadufany* : *zadufek*). Rzadko w zakończeniach tematów i podstaw pojawiają się spółgłoski: -j-, -ź-, a także -ś-, które wprawdzie zdarza się nieco częściej w przymiotnikach zdrobniałych (por. *malusi*, *ładnusi*), ale te do derywacji rzeczowników mniej są przydatne. Nie notowane wśród zakończeń tematów -z- pojawiają się jako zakończenie podstawy także bardzo rzadko (por. *brązowy* : *brzązał*). Nie zawsze jednak frekwencja w podstawach odpowiada frekwencji w tematach. Rzadko spotykane jako zakończenie tematu -j- dość często występuje w zakończeniach podstaw i odwrotnie - spółgłoska -k'- w zakończeniach tematów bardzo częsta, w zakończeniach podstaw pojawia się wyjątkowo. Obie sytuacje tłumaczą się łatwo. Zakończenie -dzi mają nieliczne, utworzone paradygmatycznie przymiotniki odrzeczownikowe (por. *gadzi*, *owadzi*, *wielbłądzi* itp.), których tematy do derywacji są mało przydatne i praktycznie nie wykorzystywane, a w każdym razie nie identyfikowane jako odprzymiotnikowe, -j- kończące podstawy odprzymiotnikowe jest alternantem -d-, częściej znacznie występującego w zakończeniach przymiotników (por. *twardy* : *twardzica*). Spółgłoska -k'- występuje w zakończeniu tematów bardzo licznych przymiotników derywowanych za pomocą sufiksu -ki lub sufiksów to -k'- zawierających (por.: *-eńki*, *-ski*, *-uśki*, *-utki* itp.). Występuje jednakże tylko w stosownym sąsiedztwie, więc w paradygmacie przed końcówkowym -i- oraz -e-, zaś na końcu podstawy może wystąpić przed przyrostkowym -i-, co się rzadko zdarza, bo częściej przed -i- oraz -e- alternuje z innymi spółgłoskami. Tak też i pozostałe spółgłoski tylne. Ograniczenia w przydatności tematów przymiotnikowych do derywacji, związane z rodzajem ich zakończeń, są generalnie podobne do tych, które doty-

czyły podstaw odczasownikowych, ale już choćby dlatego, że nie identyczne są rejestry przyrostków łączących się z obu typami podstaw, oczekiwać można różnic w sposobie dostosowywania podstaw do derywacji.

b) Oboczności na granicy z sufiksem

I w derywatach odprzymiotnikowych przed sufiksem znaleźć się może cały temat podstawowy, temat uszczuplony lub rozszerzony. Wygłosowe spółgłoski tematów pełnych i tematów uszczuplonych traktowane są przed przyrostkami podobnie, aczkolwiek spółgłoski kończące tematy pełne nie alternują pod względem dźwięczności przed sufiksami rozpoczynającymi się od samogłosek, co jest oczywiste. Bezdźwięczne spółgłoski tematów, odsłonięte w rezultacie uszczuplenia, mogą alternować z dźwięcznymi (por. t/d w gładki : gładysz).

Dźwięczne spółgłoski właściwe, niezależnie od typu podstawy, nie mogą wystąpić przed bezdźwięcznymi spółgłoskami przyrostków, zatem alternują z odpowiednimi bezdźwięcznymi przed przyrostkiem -ka (wyjawszy dopełniacz liczby mnogiej) i przed przyrostkiem -stwo, a także w przypadkach zależnych przed przyrostkami -ec i -ek. Wchodzi to też w rachubę przed -ca, -ki, -ko, rzadko wykorzystywanymi.

Wobec niemożności wystąpienia spółgłosek twardych przed -i- dokonują się przed sufiksami: -ica, -ina, -izna, -ik, -iś alternacje: b/b' (por. drobny : drobina), p/p' (ślepy : ślepica), m/m' (stromy : stromizna), v/v' (krzywy : krzywik), f/f' (martwy : martwica), n/n' (strojny : strojnisia), c/c' (cielęcy : cielęcina), s/s' (żyty : żytyna). Dokonują się też w tych warunkach palatalizacje połączone z udźwięcznieniem (por. s/ź w niski : nizina, wąski : wężina). Nawiązaniem do historycznych procesów palatalizacyjnych jest występowanie takich oboczności również przed samogłoskami: -e- (por. ślepy : ślepiec, krwawy : krwawieś, wyłącznie w formacjach z -ec i -eń), -a- (por. niezgrabny : niezgrabiasz, przeciętny : przeciętniacha, rodzimy : rodzimiak), a z rzadka także przed -o- (por. czerwony : czerwioch), i przed -u- (por. uparty : uparciuch). Prócz wymienionych wcześniej obserwuje się więc jeszcze alternacje: ł/l' (biały : bielik), ł/l (goły : gołas, zarozumiały : zarozumiałec, niedbały : niedbaluch, pochyły : pochylnia, zuchwa-

ły : zuchwalstwo), d/ź (twardy : twardzica, chudy : chudziec, młody : młodziak, chudy : chudziątko, nieporządny : nieporządziuch), t/ć (zwarty : zwarzica, krótki : króciec, czysty : czyściocha, sprytny : spruciula), c/ć (bolący : bolączka, obcy : obczyzna), s/ś (włoski : łóżka), s/ż (wysoki : wyżyna), r/ż (stary : starzec), r/ś (chutru : chyrzec, ostry : ostrzeń), q/ź (długi : dłużec, tęgi : tężna, drugi : drużak, ubogi : ubozę), k/ć (płaski : płaszczyna, miękki : mięczak), x/ś (głuchy : głuszec). Oczywiście nie przed wszystkimi przyrostkami dochodzi do takich wymian. Nie obserwuje się oboczności przed sufiksami: -ulka, -ówka, -al, -ul, -adło, natomiast przed: -ka, -ota, -oć, -ość, -ek, -us pojawiają się alternacje przeciwstawne, więc: ǫ/p (głupi : głupota, głupi : głuppek), ǫ/v (grzywiasty : grzywacz), ć/t (pięć : piątka), ś/s (kwaśny : kwasa), n/n (nieletni : nieletność), g/g (nagi : naość, nagi : nagus), k'/k (płaski : płaskość), ś/x (duszny : duchota).

Trzeba zauważyć, że nie przed wszystkimi przyrostkami alternacje występują konsekwentnie. Nierzadkie są sufiksy powodujące pojawianie się tylko jednego rodzaju alternacji, a więc: -ca powoduje alternację l/l, -ocha - t/ć, -aczka - n/n, -ulka - t/ć, -as - l/l, -acz - ǫ/v lub kilku rodzajów, np.: -awa - n/n, l/l; -uch - l/l, d/ź, i t/ć; -stwo - l/l, ǫ/p: -osz - g/g, k'/k. Inne spółgłoski wygłosowe podstaw pozostają przed tymi przyrostkami bez zmian, kiedy alternują: -n-, -d-, -t- i -i-. Oboczności: l/l/l', n/n, t/ć, d/ź są więc w formacjach odprzymiotnikowych szczególnie częste, jednak nawet one są obligatoryjne właściwie jedynie przed przyrostkami rozpoczynającymi się od -i-. W formacjach z innymi przyrostkami możliwe są nieregularności (por. złotocha = czyściocha, taniość : nieletność, głupota : ślepiota). Szczególnie wyraźnie fakultatywność zmian na granicy morfologicznej widać w formacjach z sufiksem -ak (por. ósmo : ósmak - rodzimy : rodziak, lewy : lewak/lewiak, biedny : biedak, młody : młodziak, obły : obłak - biały : bielak itp.). Wprawdzie nie wszystkie możliwe w formacjach odprzymiotnikowych oboczności obserwuje się w zanotowanych derywatach z -ak, ale już widać się możliwość wyciągnięcia z obserwacji tego niezwykle produktywnego modelu słowotwórczego takiego wniosku, że oboczności obserwowane przez użytkowników języka oboczności mogą być świadomie wprowadzane do formacji np. dla odróżnienia ich zastosowań (por. np.

czerwoniak 'flaming' - czerwoniak 'banknot stużłotowy'). Nie tylko zresztą do formacji z -ak (por. ślepotą 'niewidzenie' i ślepiotą 'gatunek pszczoły'). Naturalnie ta potencjalna możliwość ograniczana jest koniecznością zachowania względnej wyrazistości formacji, względami fonotaktycznymi i oddziaływaniem wzorców, jakże stanowić mogą niekiedy ciągi semantyczne typu: *ciemniak* 'człowiek ciemny', *przeciętniak* 'człowiek przeciętny', *przystojniak* 'człowiek przystojny' itd., jednak ta sama podstawa może być z takim samym sufiksem używana do derywacji po wielokroć, w różnych ciągach, bo wiele jest przedmiotów charakteryzujących się taką samą cechą (białych, czarnych, nowych itp.). W każdej niezależnie realizowanej derywacji może być użyty jeden z dopuszczalnych wariantów brzmieniowych podstawy (por. pot. *lewak* i *lewiak* 'mańkut'). Ta względna swoboda wyboru dotyczy nie tylko oboczności na granicy z sufiksem, ale i oboczności wewnątrz podstawy, o czym wspomnę jeszcze w odpowiednim fragmencie rozdziału.

c) Oboczności wewnątrz podstaw

Także w formacjach odprzymiotnikowych obocznościom na granicy towarzyszą oboczności wewnątrz podstaw. Są to oczywiście także oboczności samogłoskowe (e/ø, ø/e, a/e, e/a, e/u, e/o, o/e, o/u, o/ę) i spółgłoskowe (p/p, t/ć, s/ś, s/š). Przedstawiają się znacznie skromniej niż alternacje w dewerbatiwach, co wydaje się nieprzypadkowe, choć oczywiście nie można wykluczyć przeoczenia czy po prostu nieodnotowania jednej z licznych, bez trudu okazjonalnie tworzonych formacji, w której właśnie znalazłby się przykład jeszcze jakiejś oboczności. Oczekiwałbym jednak raczej jeszcze ewentualnych oboczności spółgłoskowych, zwłaszcza uzasadnionych żywymi procesami fonetycznymi, niż właściwych bardziej formacjom odczasownikowym alternacji samogłoskowych, nawiązujących m. in. do apofonii.

Z zaobserwowanych oboczności spółgłoskowych jedynie t/ć nie tłumaczy się współcześnie pozycją fonetyczną, bo połączenie -te- jest w polszczyźnie zupełnie możliwe (por. *maluteńki*). Oboczność p/p (por. *głupi* : *głuptak*, *głuptas*) jest zupełnie oczywista (upodobnienie do interfiksального -t-), podobnie zresztą upodobnienie -s- do oboczności s/š (por. *polski* : *polszczyzna*) i s/ś (por. *chłopięcy* : *chłopięca*, *łusty* : *łuscioch*, *prosty* : *prościu-*

cha). Oboczności samogłoskowe natomiast wszystkie nawiązują do historycznych procesów fonetycznych, przy czym alternacja e/ø i ø/e nie jest zależna od zmian jakościowych na granicy między podstawą i sufiksem. Podobnie jak w formacjach odczasownikowych, oboczność ø/e pojawia się najregularniej, zapobiegając nadmiernemu nagromadzeniu się spółgłosek, a więc spodziewać się jej można wtedy, gdy do podstawy zakończonej połączeniem spółgłosek dodawany jest sufiks rozpoczynający się od spółgłoski, a zwłaszcza grupy spółgłoskowej (por. *okrutny* : *okrucieństwo*). Oboczności e/ø należałoby wobec tego oczekiwać w sytuacji przeciwstawnej, tj. gdy przyłączana przyrostkowa samogłoska daje pewność, że spółgłoskowa grupa podstawy nie zostanie powiększona ani nie pozostanie w wygłosie. Takie stwierdzenie byłoby nieco pochopne, ponieważ potrzeba zapobiegania nadmiernemu nagromadzeniu spółgłosek zdaje się istotnie nadawać współczesną motywację oboczności ø/e, gdy szczególniejszych powodów tworzenia grup spółgłoskowych współcześnie nie ma. Alternacje e/ø (por. *niemiecki* : *niemczyzna*) ma więc uzasadnienie historyczne. Podobnie jak e/ø, także oboczność o/u powodowana jest przez przyrostki rozpoczynające się od spółgłosek (por. *żyworodny* : *żyworódka*, *uługi* : *ubóstwo*). Przykład *spodni* : *spódnica* sugeruje (bez względu na historyczne powody pojawienia się -u- w *spódnica*), możliwe jest wprowadzenie tej oboczności i z innych powodów.

Oboczności: a/e, e/a, o/e, e/o, o/ę występują zwykle łącznie z obocznościami następujących po nich spółgłosek, są zatem związane z alternacjami dokonującymi się na granicy podstawy i przyrostka. Wymiana spółgłoski twardej na miękką (także ł/l i r/ż) wywołuje oboczności: a/e (por.: *biały* : *bielica*, *bielak*, *bielik*; *czarny* : *czerniaczka*, *czernina*, *czerniawa*, *czernidło*), o/e (por. *ulubiony* : *ulubienica*, *potępiony* : *potępieniec*, *dziesiąty* : *dziesięcina*, *zielony* : *zielenina*) i o/ę (por. *wąski* : *wężizna*). Przed pojawiającymi się wskutek alternacji spółgłoskami twardymi (gdyby to miała być wierna kontynuacja przegłosu, to przed: d, t, z, s, n, ł, r) powinno się obserwować (i tak się zdarza) oboczności e/a (por. *dwuletni* : *dwulatek*) i e/o (por. *pięć* : *pięćka*).

Alternacje te występują nieregularnie. Możliwe okazały się więc np. formacje: *czerniak* 'nowotwór' i *czarniak* 'gatunek ry-

by'; *czerwoniak* 'banknot stużłotowy' i *czerwieniak* 'wino czerwone'. Nie są to przypadki częste, ale potwierdzają spostrzeżenie dotyczące oboczności na granicy morfologicznej; wchodzi w rachubę wykorzystywanie także oboczności wewnętrznych dla odróżnienia zastosowań formacji. Świadomość nieregularności pozwala też m. in. reinterpretować i traktować jak rodzime wyrazy zapożyczone z innych języków słowiańskich. Rosyjski wyraz *bieżuga* przedstawiać się więc może jak polski derywat odprzymiotnikowy z obocznością a/e wobec podstawowego przymiotnika *biały*.

Inne oboczności trafiają się rzadko, odnotować jednak trzeba e/y (*jeden : jadyńka*) i e/u (*por. siedem : siódenka*).

Trzeba też zauważyć, że oboczności a/e i e/a pojawiają się nie we wszystkich wyrazach zawierających w wygłosowej sylabie podstawy -a- lub -e-, bo nawiązują do historycznego przegłosu -ě-, gdy pozostałe oboczności wystąpić mogą w stosownym otoczeniu, w dowolnym wyrazie.

d) Rozszerzenia

Konstatując pojawianie się rozszerzeń w dewerbatiwach sugerowałem, że przynajmniej niektóre mogły się pojawić w rezultacie zmian w stosunkach motywacyjnych i ogólniej w stosunkach leksykalnych. Zwracałem już na to uwagę we wcześniejszym opracowaniu²³. Można przyjąć, że i formacje odprzymiotnikowe zawierają analogiczne pozostałości dawnych podstaw. Co do odprzymiotnikowego charakteru niektórych budzą się nawet w związku z tym wątpliwości. Jeśli np. *biedulus* motywowany jest przez przymiotnik *biedny*, to zawiera interfiks -ul-, jeśli zaś przez rzeczownik *biedula*, to -ul- należy do podstawy. Jeszcze wyraźniej pokazuje to wyraz *gęstwina*, który kojarzy się i z *gęsty* i z *gęstwa*, a motywowany mógłby być właściwie i bezpośrednio przez przymiotnik (wtedy -f'- trzeba by uznać za rozszerzenie) i przez rzeczownik (wtedy -f'- należałoby do podstawy *gęstw-*).

Niewykluczone też, że w niektórych formacjach interfiksy pojawiły się przez analogię, przy czym możliwe było wprowadzanie ich między podstawę i przyrostek wyłącznie ze względów brzmieniowych, więc dla zapobieżenia przekształceniom w podstawie pod

²³ Por. K. Michałowski, *Dystrybucja formantu -ak w języku ogólnopolskim*, s. 38-39.

wpływem sufiksu, umożliwienia połączenia tych elementów albo też i ze względów znaczeniowych. Jeśli jednak nawet rozszerzenie wprowadzane było (w rezultacie perintegracji i absorpcji) jako element nowego, bogatszego sufiksu, a współcześnie tego dodatkowego elementu treści (wartości) nie zachowuje, skłonny jestem traktować je jako interfiiks.

W analizowanych formacjach dostrzec można elementy rozszerzające, których współczesna rola nie daje się określić, bo np. -l'- w *zółtlica* 'rodzaj chwastu' i -ń- w *zółtnica* 'gatunek morwy' nie są częstkami rozszerzonych sufiksów -lica i -nica występujących w oddzielnych modelach słowotwórczych, różnych od modelu z -ica. Połączenie podstawy z przyrostkiem -ica jest bez tych elementów możliwe, choć z obocznością t/ć na granicy. Trzeba je traktować jako pozostałość genetycznych stosunków motywacyjnych, dziś niejasnych, co najwyżej ułatwiających rozróżnienie zastosowań formacji, podobnie, jak to czyniły oboczności we wspomnianych formacjach *czarniak* : *czarniak*. Podobnie nie tworzy żadnego nowego modelu -yv- w *rogatywka*, a połączenie podstawowego przymiotnika *rogaty* z przyrostkiem -ka jest łatwe.

Nie ułatwiają połączenia z podstawą, ale zdają się wносить pewien odcień emocjonalny do formacji elementy: -t- do *głuptak*, *głuptas*, *głuptas*, *malańtas*, -el- do *rudzielec*, -ov- do *starowina*. Poczucie różnicy między tymi formacjami a ich potencjalnymi odpowiednikami bez interfiiksów bierze się jednak raczej z przyzwyczajenia do używanych form niż z istotnej wartości rozszerzeń.

W sposób istotny wyróżnia się zastosowanie elementów: -uf- w *żytniówka*, *twardówka* i -ov- w *płatownik*. Oba, co oczywiste, pozostają w związku z przymiotnikowym przyrostkiem -ow-v. Wprowadzone zostały do formacji odprzymiotnikowych, zawierających i bez nich wyraziste przymiotnikowe podstawy. Dodanie rzeczownikowego przyrostka -ka do podstawy *żytn-* nie jest możliwe, podobnie dodanie -nik do *płat-* dałoby zbieg spółgłosek niezbyt pożądanym, jednak podstawowe *tward-* z przyrostkiem -ka można by połączyć, uwzględniając tylko alternację d/t. Dostosowanie do połączenia z formantem jest być może jakimś motywem wprowadzenia rozszerzeń -uf- i -ov-, ale nie zasadniczym. Istotniejsze jest zapewne oddziaływanie ciągów semantycznych, w jakich występują

tak utworzone formacje. Formacja *żytniówka* została utworzona dla nazwania gatunku wódki i występuje obok nazw: *wisniówka*, *pieprzówka*, *śliwówka*, *cytrynówka* itp., utworzonych przyrostkiem -ka od odpowiednich przymiotników: *wisniowy*, *pieprzowy* itp. Podobnie formacja *twardówka*, nazywająca jedną z błon gałki ocznej - *białkówkę*, występuje obok nazywających inne części oka wyrazów: *naczyniówka*, *rogówka*, *siatkówka*, *tęczówka*, utworzonych od przymiotników na -owy za pomocą przyrostka -ka. Oba rozważane wyrazy - *żytniówka* i *twardówka* zawierają element rozszerzający, który czyni je podobnymi do innych wyrazów występujących w odpowiednich ciągach semantycznych, nie wprowadzając ich jednak do innego modelu słowotwórczego niż Adi + ka. Kilka odnotowanych wyrazów, zawierających podstawy przymiotnikowe i -ówka (por.: *twardówka*, *złotówka*, *szarówka*, *żytniówka*) nie tworzy takiego modelu i nie pozwala właściwie na wyodrębnienie formantu -ówka. Tak samo nazwa pręta płaskiego - *płaskownik* usytuowana jest wśród nazw prętów i kształtowników metalowych: *ceownik*, *kątownik*, *teownik*, *zetownik* itp., utworzonych za pomocą przyrostka -nik od przymiotników na -owy. Nawet gdyby przyjąć, że formantem jest w nich -ownik, to *płaskownik* byłby jedynym derywatem odprzymiotnikowym w tym ciągu semantycznym i mógłby co najwyżej zapoczątkować nowy model słowotwórczy. Okazuje się jednak, że jeden z tych wyrazów występować może w wariacie bez -ov- (por. *kątownik*) i jest dostatecznie czytelny, a w *płaskownik* mniej jeszcze była wnoszona przezeń informacja niezbędna.

Pozostaje przyjąć, że choć rozważane elementy -uf- i -ov- wprowadzone zostały do formacji *żytniówka*, *twardówka* oraz *płaskownik* pod wpływem zakończenia -ówka i -ownik występującego w odpowiednich ciągach semantycznych, to nie utworzyły wspólnie z -ka i -nik nowych, rozszerzonych formantów przyrostkowych. Są interfiksami, lecz tym razem nie pozostałymi przypadkiem śladami genetycznych stosunków derywacyjnych ani ułatwiającymi połączenie morfemów dźwiękami bez własnej wartości. Są śladami intencji tworzącego, syntetyzującego nazwę i lokującego ją w znanym sobie zbiorze nazw. Dla analizującego formację są te intencje już mniej czytelne. W efekcie niektóre formacje nawet tracą na przejrzystości.

e) Uszczuplenia

Racjonalnym powodem obserwowanego uszczuplenia podstaw słowotwórczych wydaje się przede wszystkim rezygnowanie z elementów w formacji zbędnych, dźwięków, bez których formacja zachowuje czytelność dla użytkownika języka wartość strukturalną. Z tego powodu nie wchodzi do derywatów końcówki fleksyjne. Z tego samego powodu nie wchodzi zwykle w skład formacji wykładniki stopni, bo w zasadzie już użycie przymiotnika jako podstawy oznacza, że wskazywana przez ten przymiotnik cecha właściwa jest przedmiotowi, którego nazwą ma być formacja, w wyróżniającym stopniu. Stopnie inne niż równy używane są więc do tworzenia nazw przedmiotów wyróżniających się właśnie pod tym względem (por. *młodzak, starszak* itp. wobec *młodzik, starzec*). Z rzadka możliwe okazuje się też rezygnowanie z pewnych elementów tematu (por. *szpet-n-y* i *szpet-ot-a*), gdyż i bez nich pozostałe elementy kojarzą się przede wszystkim z przymiotnikiem. Są to jednak wyjątkowe wypadki. Tymczasem w licznych formacjach motywowanych przez przymiotniki stwierdzić można uszczuplenie cząstek brzmiących jak afiksy przymiotnikowe, a często będące takimi afiksami w rzeczywistości. W efekcie pozostają przed przyrostkami rzeczownikowymi czasami segmenty dalej kojarzące się przede wszystkim z przymiotnikiem (por.: *króciec* : *krótki*, *mięczak* : *miękki*, *małańtas* = *małańki*, *niezgrabiasz* : *niezgrabny*), ale z powodzeniem mogą pozostać ciągi brzmieniowe identyczne z tematami odpowiednich rzeczowników (por. np. *karbidka* : *karbidowy/karbid*, *parterek* : *parterowy/parter* lub czasowników (por. np. *dziwadło* : *dziwry/dziwić*, *skąpiradło* : *skąpy/skąpić*). O odprzymiotnikowym charakterze podstawy może rozstrzygać czasem charakter przyłączonego do niej formantu. Wiadomo np., że przyrostek -ość tworzy rzeczowniki od przymiotników. Czasem rozstrzyga dopiero wartość formacji (por. *smarkula* 'osoba smarkata, niedorośla'). Nie zawsze jednak rozstrzygnięcie jest łatwe. Jeśli mimo to dochodzi do uszczuplenia podstawy, to albo ewentualna dwu- czy wielomotywacyjność z jakichś powodów okazuje się dla wartości derywatu obojętna, albo też działają czynniki zmuszające, mimo zagrożenia dla wyrazistości formacji, do uszczuplenia podstaw w określonych sytuacjach. Niewątpliwą przyczyną, dla której w formacjach atrybutywnych (głównie odprzymiotniko-

wych) pojawiają się z konieczności podstawy równe tematowi rzeczownikowym, jest istnienie przymiotników odrzeczownikowych utworzonych paradygmatycznie. Końcówki (także tych przymiotników) do derywatów nie wchodzi, a ewentualne alternacje w temacie (por. kura : kurzy) przypisać można także oddziaływaniu sifuksu rzeczownikowego (por. kura : kurzyna), jeśli więc potrzebne jest utworzenie derywatu od paradygmatycznie utworzonego przymiotnika odrzeczownikowego, nie zostaje nic innego, jak przyłączyć odpowiedni sufiks do tematu, który równy jest tematowi podstawowego rzeczownika (por. krowa : krowi : krowiak). Historycznie, do czasu wytworzenia się zaimkowej odmiany przymiotnika, zamienne traktowanie tematów rzeczownikowych i przymiotnikowych było jeszcze łatwiejsze. Analiza nagromadzonych dotąd derywatów czyni wielce prawdopodobnym postrzeżenie, które tak przedstawiłem w odniesieniu do formacji z przyrostkiem -ak: $Nom + Suf^{Adi} + ak = Nom + ak^{24}$, a które jeszcze pewniej daje się odnieść do formacji z -acz ($Nom + Suf^{Adi} + -acz = Nom + -acz$). Wynika z niego w sposób oczywisty, że wartość przyrostka przymiotnikowego jest zerowa w formacjach tego typu. Jeśli przyrostek -acz, bez względu na rodzaj imiennej podstawy, tworzy formacje o podobnej wartości (por. smarkacz 'ktoś smarkaty', brodacz 'ktoś brodaty', wąsacz 'ktoś wąsaty' itp.), to komplikowanie podstawy nic nie wnoszącym przyrostkiem przymiotnikowym jest nieuzasadnione. Nieco pochopne, ale narzucające się użytkownikowi języka może być też stwierdzenie uogólnione, a mianowicie takie, że formacje odrzeczownikowe w ogóle mogą mieć wartość formacji odprzymiotnikowych (motywowanych przez odrzeczownikowe przymiotniki). Przy takim poczuciu łatwo zdecydować się na uszczuplenie przymiotnikowej podstawy o element utrudniający połączenie jej z rzeczownikowym przyrostkiem. Czy w konkretnych przypadkach dochodzi do uszczuplenia w istocie, czy też bezpośrednio wykorzystywany jest jeszcze nie rozbudowany temat właściwego rzeczownika - trudno rozstrzygnąć. Zapewne bywa i tak, że niejako wyprzedza się uszczuplenie, korzystając bezpośrednio, z krótkiego tematu. Trudno np. dopatrywać się uszczuplenia w formacji łopatacz, skoro nie ma w użyciu przymiotnika od łopata (tu - rodzaj poroża), niemniej formacja ta ma wartość podobną do innych z tego modelu (por.

²⁴ Tamże, s. 35.

rogacz, zębacz) i na ich wzór została utworzona. Ponieważ w wię-
 kszości porównywalnych modeli (a przyrostków łączących się z ob-
 u typami podstaw jest około dwudziestu) formacje odprzymiotni-
 kowe mają inne wartości niż formacje odrzeczownikowe (por. z
-ka - *słomianka* 'słomiana wycieraczka': *słomka* 'mała słoma', z
-ina - *wołowina* 'wołowe mięso': *wolina* 'nędzny wół' itd.),
 skłonny jestem przyjąć założenie, że w formacjach atrybutywnych
 należy się dopatrywać motywacji przymiotnikowej, a podobieństwo
 ich podstaw do tematów rzeczownikowych tłumaczyć uszczupleniem.
 Biorąc pod uwagę różne motywy i efekty, uwzględniłem w analizo-
 wanym materiale uszczuplenia takich m. in. elementów: -k- (por.
barbarzyński : *barbarzyńca*, *damski* : *damka*, *wścibiński* : *wścibstwo* itp.),
-k- (por. *krótki* : *króćca*, *gładki* : *gładziśna*, *płytki* : *płytota*,
brzydki : *brzydka*, *słodki* : *słodycz*), -q- (por. *ubogi* : *ubóstwo*), -u-
 (por. *łaciaty* : *łaciak*, *garbaty* : *garbus*), -ovat- (*piegowaty* : *pie-
 gus*), ast (por. *drabiniasty* : *drabiniak*, *grzywiasty* : *grzywacz*),
-n- (por. *prywatny* : *prywatka*, *drobny* : *drobina*, *sprytny* : *spryciuta*,
szpetny : *szpetota*, *szkaradny* : *szkaradstwo*), -v- (*plugastwo*), -ov-
 (por. *darmowy* : *darmocha*, *parterowy* : *parterek*, *miętywy* : *miętwa*),
-av- (por. *chuderławy* : *chuderlak*, *koszławy* : *koszlon*, *kulawy* : *kulas*
 itp.). Są wśród postrzeżonych przykładów takie, w których do
 zubożenia podstawy doszło wskutek uproszczenia grup spółgłosko-
 wych (por. *plugastwo*) lub alternacji prowadzącej do całkowitego
 upodobnienia się i nałożenia głosek na granicy morfologicznej
 (por. *ubóstwo*). Można o nich mówić także przy okazji alternacji
 lub interferencji. Warto też zauważyć, że i tu uszczupleniu pod-
 stawy o jeden element towarzyszy czasem rozszerzenie jej o in-
 ny (por. *małeński* : *małeńtas*), co też jednak trudno traktować
 jako wymianę morfemów nawiązującą do zjawiska derywacji wymiar-
 nej.

Metryki sufiksów przyłączanych do podstaw równych tematów
 rzeczowników, a dających w połączeniu z nimi formacje atrybutyw-
 ne mieściłem w obu grupach (wśród sufiksów z podstawami odprzymi-
 otnikowymi i odrzeczownikowymi), ze świadomością, że metryki i
 tworzone za ich pomocą formacje może być dwojako odczuwana. Bra-
 łem także pod uwagę formalną identyczność takich formacji, jak
kozina 'kozie mięso' i *kozina* 'o kozie z pobłażaniem'.

Prócz formacji, w których dają się dostrzec uszczuplenia:

części wygłosowej podstawy, w analizowanym materiale znalazły się też formacje z uszczupleniem części nagłosowej (por. *za-marzły* : *marzłość*, *we-wnętrzny* : *wnętrzałość*), a także jednocześnie nagłosowej i wygłosowej (por. *po-trój-ny* : *trójniak*). Taką interpretację należałoby przyjąć, jeśli się zważy, że te przedrostkowe przymiotniki współcześnie najlepiej motywują analizowane formacje. Historyczną przyczyną pozornego uszczuplenia jest najpewniej zmiana stosunków motywacyjnych, tj. wyjście z użycia odpowiednich podstaw bezprzedrostkowych.

f) Interferencja

Także w formacjach odprzymiotnikowych zdarzają się przypadki nałożenia elementów sufiksu na część podstawy, bo przecież niezależnie od kategorii mogą podstawy mieć zakończenia zbieżne brzmieniowo z początkiem dołączonego sufiksu, czy nawet z nim całym. Nie jest to oczywiście zjawisko nagminne, bo przecież tematy podstawowe są też i przekształcane opisywanymi wcześniej sposobami, niemniej znajduje się w analizowanym materiale przykłady interferencji. Dostrzec ją więc można w formacjach: *ciemnia*, *samotnia*, *osobnia*, jeśli przyjąć, że utworzone zostały one od przymiotników z -ny (por. *ciemny*, *samotny*, *osobny*) za pomocą przyrostka -nia, jak utworzono formacje: *stromnia* od *stromny*, *pochylnia* od *pochyły* itp. Podobnie, jak w tych formacjach dostrzega się interferencję -n- i -ń-, zauważyć można nałożenie się -t- i -ć- (a nawet -ot-, -oć-) w *wilgotny* : *wilgoć*, a także -os- i -oś- w *zazdrosny* : *zazdrość* i -g- -g- we *wścibski* : *wścibstwo*. W formacji *o-oświatówka* dopatrywać by się trzeba nałożenia -ov- -uf-; gdyby jednak przyjąć (wbrew zastrzeżeniom sygnalizowanym we fragmencie poświęconym rozszerzeniom), że formant -ówka został już wyodrębniony i może być w tym derywacie odczuwany z takim samym powodzeniem jak w formacji *muchówka*, utworzonej od *mucha* (kiedy *oświatówka* motywowana jest przez przymiotnik *oświatowy*). Uznawszy, że formacje *dwojak*, *trojak* są motywowane przez przymiotniki *dwojaki*, *trojaki*, trzeba w nich widzieć nałożenie się całych obu przyrostków -ak'- i -ak-. Możliwe wydaje się rozpatrywanie (tj. analizowanie) takich formacji, jak *ubóstwo* jako zawierających nałożenie -g- i -s-. Syntetyzującemu formację z elementów *ubog-i* i -stwo wystarczy wprowadzić informa-

... że w tej sytuacji, winien odrzucić element -g- i wprowadzić samogłoskę -a-, podmioty analizując nie może przekształcić na wyłączenie w wyrazie elementu -stwo i -ubó-. Jeśli chodzi o podjętą analizę, to podstawy podmiotnikowe kończą się -g- i -s- spółgłoską, zatem -g- i -s- należałoby oczekiwać jakiegś spółgłoski wygłosowej. Mając ewentualne doświadczenia z takimi formacjami, jak plugastwo, lenistwo, wścibstwo, jest się utwierdzonym w przeświadczeniu, że przed -stwo dokonuje się uszczuplenie podstaw o pewne (-v- i -s-) spółgłoski. Połączenie samogłoskowo zakończonej podstawy z sufiksem -stwo implikować więc może obecność którejś z tych spółgłosek w temacie, z którego ta podstawa została wyabstrahowana. Okazuje się, że jeszcze jedną głoską wchodzącą w rachubę jest -q- (por. także mnoży, mnóstwo). Możliwość uznania, że -s- w -stwo wykazuje jakiegolwiek podobieństwo do -g- (?), zatem, że doszło tu do interferencji -g- i -s-, wynika z przyjęcia założenia, że -q- przed -stwo alternuje z -s-, przechodząc etapy: g ż š, oczywiście już nie powtarzane każdorazowo, ale możliwe do odtworzenia.

Alternacje g/ż i ż/s w różnych (por. ciemiega : ciemieżyć : ciemieństwo), nie tylko odprzymiotnikowych formacjach, dają się zaobserwować, więc operacja łączenia ubog + stwo w ubóstwo (przez ubuż + stfo = ubuż + stfo = ubus + stfo = ubustfo)²⁵ może być objaśniona bez przywoływania wiedzy historycznej. Oczywiście całego takiego procesu nie powtarza się w każdym podobnym przypadku. Na zasadzie analogii przechodzi się bezpośrednio od -g- do -s-.

Być może wygodniejsze jest założenie, że dokonuje się nie interferencja (z poprzedzającymi ją alternacjami), lecz uszczuplenie podstawy (sygnalizowane jej samogłoskowym zakończeniem) i że brakującej samogłoski tematu podstawowego szukać należy wśród zwykle w takich sytuacjach odrzucanych, więc gdy idzie o formację ze -stwo, wśród spółgłosek: -v-, -s- i -g-. Do sprawy tej wróć jeszcze po przeanalizowaniu formacji odrzeczownikowych.

²⁵ Jako zespół "operacji" przedstawia m. in. przekształcenie połączenia -g + stwo w -stwp Laskowski w artykule: Kakaju morfofonemii w "brat"?, s. 22-23.

Podstawy odrzeczownikowe

Konsekwentnie, także podstawy odrzeczownikowe wyprowadzam od hasłowych form odpowiednich rzeczowników, więc od mianowników, zwykle (wyjawszy pluralia tantum) liczby pojedynczej, lecz w uzasadnionych przypadkach (por. karty : karcie^{ta}) także liczby mnogiej. Podstawy związane²⁶ wyprowadzam na podstawie kilku niekiedy wyrazów (por. sachar- w sacharyna, sacharoid, sacharoza), jeśli stosunki motywacyjne między nimi są równorzędne. Biorę też pod uwagę podstawowe wyrażenia przyimkowe (por. pod nog-ą : podnózek). Nie zajmuje się oddzielnie wyrazami złożonymi, jeśli więc rozważam formacje typu *babiogórzec*, to interesuję się wyłącznie członem podlegającym sufiksacji. Wśród formacji odrzeczownikowych omawiam też formacje odonomatopieczne. Jest ich niewiele. Utrzymuję nadal kolejność rozważanych problemów.

a) Zakończenia podstaw

Rzeczowniki mają w polszczyźnie tematy zakończone spółgłoskami. Podstawami słotwórczymi bywają jednakże też nie odmieniające, a zakończone samogłoskami wyrazy zapożyczone (por. *hobby, jury, da^{da}, Mao* itp.) i podobnie traktowane skrótowce (por. *ka^o* 'kaowiec, instruktor kulturalno-oświatowy'). Ponadto w zakończeniach podstaw odrzeczownikowych formacji pojawiają się samogłoski wskutek uszczupień tematów podstawowych (por. *gospodyni : gospo^{sia}, myśliwy : myśli^{stwo}, żelazo : żelast^{wo}*). Samogłoskowe zakończenia miewają też podstawy związane (por. *zoo- : zoolo^g, zooid* itp.).

Dokonując podziału liniowego formacji odrzeczownikowych, można wyodrębnić następujące samogłoskowe zakończenia podstaw: -a- (por. *brat : brach, żelazo : żelast^{wo}*), -e- (por. *proteina : proteid, papierz : papiest^{wo}*), -i- (*myśliwy : myśli^{stwo}*), -y- (por. *towarzysz : towarzyszo*), -o- (por. *gospodyni : gospo^{sia}, zoo- : zoid, proboszcz : probost^{wo}*), -u- (por. *kapusta : kapucha, toluen : toluol*), -y- (por. *pieniądz : pieni^{ch}, domokrązca : domokrąst^{wo}*), -ę- (por. *niedołęga : niedo^łęst^{wo}, mięso : mi^ęcho*). Naturalnie, dostrzegając w wielu formacjach interferencję, a także uznając

²⁶ Termin "viazaný slovo^tvo^rný zá^klad" wprowadził J. H o r e c k ý, *Slovo^tvo^rná sústava slovenčiny*, Bratislava 1959, s. 41.

niektóre wyrazy za utworzone nie sufiksalnie, a alternacyjnie (por. *mięso* : *mięcho*), należałoby uznać część podstaw za zakończone spółgłoskami, jeśli zaś uwzględnić jako zakończenia podstaw samogłoskowe interfiksy, to prócz wymienianych przykładów można by jeszcze podać takie, jak: *proza* : *prozaika*, *ChD* : *chadeoja*, *generał* : *generalicja*, *akwizytor* : *akwizycja*, *romb* : *romboide* itp.

Za zasadnicze, naturalne zakończenia podstaw odrzeczownikowych uznać trzeba zakończenia spółgłoskowe. Samogłoska w zakończeniu takiej podstawy sygnalizuje, że rzeczownik podstawowy może być nieodmiennym wyrazem zapożyczonym, albo też temat ma obszerniejszy od użytej w formacji podstawy, albo właśnie o tę samogłoskę końcową szczuplejszy. Stwierdzenie uszczuplenia podstawy może w szczególnych przypadkach oznaczać uznanie jej za związaną. Świadomość, że uszczuplenie mogło wynikać z nałożenia morfemów, każe rozważyć ewentualność podobieństwa brzmieniowego przyrostka i wygłosowej części tematu podstawowego.

Różnorodność spółgłoskowych zakończeń tematów podstawowych, a także różnorodność bardzo licznych sufiksów występujących w formacjach odrzeczownikowych zapowiada podobną różnorodność spółgłoskowych zakończeń podstaw. Istotnie, przed odpowiednimi przyrostkami mogą się zachować bez alternacji wszystkie spółgłoski spotykane w zakończeniach tematów podstawowych, zatem: -b-, -b'-, -p-, -p'-, -m-, -m'-, -v-, -v'-, -f-, -f'-, -d-, -t-, -z-, -c-, -t-, -s-, -i-, -n-, -j-, -č-, -š-, -r-, -l-, -l'-, -j-, -ń-, -ź-, -ć-, -ż-, -ś-, -g-, -k'-, -x-, -g-, -k-, -x-. W rezultacie alternacji pojawiają się ponadto spółgłoski w polszczyźnie na ogół rzadkie: -d'- (por. *fiord* : *fior-ding*), -t'- (por. *jacht* : *jachting*); -s'- (*dans-*, : *dansing*). Spółgłoska -c'- występuje także w zakończeniu tematu (por. *nazi-* : *nazim*). Uszczuplenia tematów podstawowych dają także m. in. spółgłoskowe zakończenia podstaw (por. *jarzębina* i *jarzębiak*, *głuszec* i *głuszycyca*), ale nie zwiększają już ich różnorodności. Wpływają natomiast na stopień wyzyskania odpowiednich zakończeń. Najmniej wyzyskiwane są oczywiście spółgłoski: -d'-, -t'-, -c'-, -s-, nacechowane obcością. Przed niewielką ilością przyrostków możliwe są też: -x-, -j-, -z-, -k'-, -g-, -l'-. Przedstawia się tu nieco odmiennie niż w formacjach odczasownikowych i adprzymiotnikowych. Dzięki kilku przyrostkom obcego pochodzenia

jest jednak pojawienie się ~~-x-~~ w zakończeniach podstaw odrzeczownikowych (por.: *psych-* : *psychika*, *Lechia* : *lechita*, *szachy* : *szachista*, *Wiech* : *wiechizm* itp.), gdy w odczasownikowych i odprzymiotnikowych w ogóle go nie ma. Zastosowanie -g- i -k'- podobne jest we wszystkich kategoriach (odprzymiotnikowych z -g- nie ma wcale), natomiast -ż- i -ż-, lepiej wykorzystane w formacjach odczasownikowych, obce jest odprzymiotnikowym. Proporcjonalnie częściej niż w zakończeniach podstaw odrzeczownikowych występuje -l'- w formacjach odczasownikowych i odprzymiotnikowych. Znacznie częściej pojawiają się natomiast w zakończeniach podstaw odrzeczownikowych niektóre spółgłoski, jak np. -f- i -f'-, niemal wyjątkowe w formacjach odczasownikowych i odprzymiotnikowych.

Pewne zróżnicowanie zakończeń podstaw odczasownikowych, odprzymiotnikowych i odrzeczownikowych jest skutkiem zróżnicowania zakończeń tematów przede wszystkim, ale zależy też od wywoływanych przez odpowiednie przyrostki alternacji. Warto zauważyć, że czasem przed identycznie brzmiącym przyrostkiem inaczej zachowują się końcowe spółgłoski podstaw różnych kategorii. Na przykład przed przyrostkiem -ak spółgłoska -t- kończąca tematy rzeczownikowe alternuje z -ć- (por. *cedet* : *cedeciak*, *drut* : *druciak*, *gont* : *gonciak*), natomiast kończąca tematy czasownikowe (por. *chwycić* : *chwytak*, *chłostać* : *chłostak*, *deptać* : *deptak*) i odprzymiotnikowe (por. *prosty* : *prostak*, *pusty* : *pustak*, *pospolity* : *pospolitak*) zachowuje się bez zmian. W formacjach z tym samym sufiksem alternacje n/n' spotyka się w podstawach odrzeczownikowych (por. *bagno* : *bagniak*, *bekon* : *bekoniak*, *benzyna* : *benzyniak*) i odprzymiotnikowych (por. *biały* : *białniak*, *ciemny* : *ciemniak*, *cwany* : *cwaniak*), a zachowanie -n- obserwuje się w podstawach odczasownikowych (por. *obcinać* : *obcinak*, *odcinać* : *odcinak*, *wyginać* : *wyginak*). Alternacje mogą więc pogłębiać albo niwelować zróżnicowanie zakończeń podstaw poszczególnych kategorii. Gdy idzie o podstawy odrzeczownikowe, to na ogół mamy do czynienia z przemieszczeniami, zmianami ilości podstaw z określonymi zakończeniami, rzadziej zaś z pojawianiem się nowych, a zwłaszcza zaniżaniem zakończeń właściwych tematów. O alternacjach i' innych przekształceniach podstaw będę pisał oddzielnie. Tymczasem trzeba jeszcze przypomnieć, że podstawowe rzeczowniki (w ich for-

mach hasłowych) mają bardzo często zakończenie spółgłoskowe. Wygłosowe spółgłoski są bezdźwięczne i (wyjąwszy -j-, -ń-, -ć-, -ś-) twarde. Dźwięczne i miękkie lub zmiękczone spółgłoski w zakończeniach podstaw wywodzonych od takich (zwłaszcza rodzaju męskiego) rzeczowników uznaje za alternanty spółgłosek tematowych.

b) Oboczności na granicy z sufiksem

Rzeczowniki z zakończeniem samogłoskowym, w całości wchodzące do derywatu, są nieliczne, a przy tym jeszcze przed sufiksami rozpoczynającymi się od samogłosek są rozszerzane o rozbijający samogłoskowe połączenie element brzmieniowy (por. -j- w m. : maoista) Także pozostające wskutek uszczuplenia podstawy słowotwórczej samogłoski zwykle przekształceniom przed sufiksem nie podlegają. Podobnie jak w formacjach poprzednio omawianych, alternują natomiast spółgłoski. Pozycją fonetyczną, więc współczesnymi procesami fonetycznymi wymuszane są oboczności spółgłosek dźwięcznych do bezdźwięcznych (por.: b/p w żaba : żabsko, v/f - żuczyno : żuczyno, d/t - posada : posadka, z/s waza : wazka, ż/ż' - dzieża : dzieżka) i alternacje spółgłosek twardych i miękkich przed sufiksalem -i- (por.: b/b' - baba : babina, p/p' - małpa : małpica, m/m' - cham : chamidło, v/v' - kawa : kawina, f/f' - harfa : harfista, t/t' - jacht : jachting, c/ć - dziecko : dziecina, z/ż - koza : kozica, s/s' - dans- : dansing; s/ś - głos : głosisko, n/ń - wulkan : wulkanit, l/l' - nikiel : nikielin, g/g' - asparagus : asparagina, k/k' - Frank : frankista, x/x' - chizm). Nie są podobnie wymuszane alternacje bezdźwięcznych i dźwięcznych, bo sufiksów rozpoczynających się od dźwięcznych spółgłosek właściwych w formacjach odrzeczownikowych nie ma, natomiast "przywracanie dźwięczności" spółgłoskom ubezdźwięcznionym w wygłosie lub w kontakcie z bezdźwięczną nie jest już procesem równie oczywistym, automatycznym²⁷. Świadczą o tym błędnie przez użytkowników języka tworzone formy fleksyjne (por. gulażu, leziesz : leżeża), a także liczne spolszczone formy wyra-

²⁷ Krytycznie ocenia stosowanie terminu "oboczności automatyczne" u J. K. a l n y Ń (K woprosu o rozdelenii zwukowych czeredowani na samofoneticzkie i niefoneticzskie, [w:] *Bałkanskeje i sławianskoje isporobienie i problemy morfonologii*, Moskwa 1981, s. 205).

w zapożyczonych (por. rynek, ganek, Frombork itp.). Wśród de-
 rywatów odrzeczownikowych trafiają się więc takie, w których bez-
 dźwięczna spółgłoska tematu podstawowego traktowana jest dalej
 jak bezdźwięczna (mimo pozycji bezdźwięczności nie wymuszającej),
 chociaż w innych derywatach lub formach fleksyjnych wyrazu pod-
 stawowego alternuje z dźwięczną (por. *żeb* : *żepok/żebek*, a także
wiązka : *wiącha*, *zagryzka* : *zagrycha*). Przykładów nie aprobowanych
 przez normę, właściwych tekstom mówionym²⁸, jest więcej. Dzieje
 się tak dlatego, że mówione, brzmieniowe postaci wyrazów podsta-
 wowych uboższe są o informację utrwaloną w zapisie ortograficznym
 (por. *babka* : *baba*). Brak znajomości postaci graficznych wyrazów
 podstawowych może być w poważnej mierze kompensowany znajomością
 ich form fleksyjnych lub innych derywowanych od nich wyrazów (naj-
 lepiej takich, w których interesująca nas spółgłoska występuje w
 otoczeniu samogłoskowym). Wobec przyjętego założenia, że dla a-
 nalizującego i syntetyzującego formacje źródłem wiadomości o wy-
 razach jest słownik, należy oczekiwać, że odtworzenie wyrazu mo-
 tywującego będzie wymagało w takich przypadkach najczęściej u-
 względnienia obu możliwości, tj. sprawdzenia ewentualnej formy
 hasłowej ze spółgłoską dźwięczną i z bezdźwięczną. Utworzenie
 derywatu natomiast nie powinno nastęrczać trudności, bo np. po-
 stać graficzna rzeczownika *wirtuoz* nakazuje utworzenie formacji
wirtuozostwo (nie - *virtuosostfo*), a także "przywrócenie" dźwięcz-
 ności -z- w Gpl rzeczownika *wirtuozka*, ubezbdźwięcznionemu w Nsg
 (zatem - Nsg *wirtuozka*, Gpl *wirtuozek*). Obecności bezdźwięcznej
 do dźwięcznej pojawiają się na granicy morfemów przed sufiksali-
 nymi samogłoskami i spółgłoskami półotwartymi (por.: p/b w *grzyb*
 : *grzybek*, f/v - *chlew* : *chlewnia*, t/d - *dziad* : *dziadyga*, c/ʒ -
ksiądz : *księżzowa*, s/z - *śluz* : *śluzawica*, č/ʒ - *brydź* : *brydźzista*,
š/ž - *jeź* : *jeżak*, č/ʒ - *miedź* : *miedzica*, ś/ź - *gałąź* : *gałęzian-*
ka, k/g - *śnieg* : *śnieguła*). W formach zależnych derywatów z przy-
 rostkami wykazującymi w nagłosie oboczność ø/e pojawia się rów-
 nież oboczność spółgłoski bezdźwięcznej do dźwięcznej (por. *ryb-*
ka : *rybek*), a przez sufiksami z obocznością e/ø następują od-
 powiednio ubezbdźwięcznienia (por. *dziadek* : *dziadka*, *żrebiec* : *żre-*

²⁸ Zjawisko to dostrzegł m. in. także W. C i e n k o w s k i (Teoria e-
 tymologii ludowej, Warszawa 1972, s. 55).

bca). Zmiany pod względem dźwięczności towarzyszą czasem zmianom innym, np. zmianom pod względem miękkości. Te ostatnie, jak wspomniałem, są wymuszane współcześnie sąsiedztwem -i- lub spółgłoski palatalnej (w tym -j-). Przyrostki w formacjach odrzędniczych miewają w nagłosie -i-, przed którym bezwzględnie nie może wystąpić spółgłoska twarda, i niekiedy spółgłoski miękkie (-nica, -cia itp.), przed którymi palatalizacje nie zachodzą już tak regularnie. Oddziaływanie -i- powoduje wspomnianą wcześniej alternację: b/b', p/p', m/m', v/v', f/f', t/t', c/c', z/z', s/s'; n/n', l/l', g/g', k/k', x/x'. Przed -i- pojawiać się mogą także alternacje spółgłosek pozostających w opozycji i pod innym niż palatalność względem (por. i/l', t/ć). Te nowości wiążą do historycznych procesów palatalizacyjnych i pojawiać się mogą także przed innymi niż -i- nagłosowymi głoskami przyrostków. Ważne jest jednak, że przed -i- oboczność twardej do palatalnej jest obligatoryjna. Pozostawienie spółgłoski twardej w zakończeniu podstawy wymaga wymiany nagłosowego -i- w sufiksie na -y- (por. gwardzista lub gwardysta). Taka oboczność w nagłosie sufiksów zachodzi także po spółgłoskach będących historycznie palatalnymi alternantami odpowiednich głosek, a dźwięcznie stwardniałymi, jak np. -č-, -ž- (por. kocica - wilczuca - złotyca). Przed innymi niż -i- początkowymi głoskami sufiksów alternacje występują nieregularnie, tj. wiążą się z przyłączeniem do podstawy konkretnego przyrostka raczej niż głoski w ogóle (por. -e- w garniec i garnek), a nawet w obrębie jednego modelu słowotwórczego dotyczyć mogą nie wszystkich spółgłosek (por. -ek w kwiat : kwiatek i dach : daszek). Dość często obserwuje się alternację tematycznych spółgłosek tylnojęzykowych przed sufiksalnym -e- także wtedy, gdy, jak w podanym przykładzie, pozostałe spółgłoski nie alternują.

Alternacje nawiązujące do historycznych palatalizacji przedstawiają się następująco: b/b' (por. śruba : śrubiarnia), p/p' (czop : czopiarka), m/m' (por. taśma : tasiemiec), v/v' (piwo : piwiarnia), f/f' (torf : torfiarz), l/l' (ciasto : ciastko), g/g' (jagły : jaglica), d/ź (woda : wodzianka), t/ć (niewiasta : niewieściuch), c/ć (dziecko : daleciuch), z/z' (koza : koziarnia), k/ć (koks : koksiak), n/n' (glin : glinian), c/č (świeca : świeciak), r/ż (kołdra : kołdrzarka), g/ż (kolega : kołozanka), k/č (kołozanka : kołozanka).

mak : ślimacznica), x/š (brzech : brzuszek), a w połączeniu z obocznościami pod względem dźwięczności jeszcze i tak: p/b' (gar : garbiak), v/f' (por. żuraw : żurawiec), t/š (owad : owadzarka), c/ž (ksiądz : księżulo), s/ž (bez : bziaż), r/š (saletara : saletarnia), k/ž (dombiaż : dombiażdżarka) i k/š (biolożka). Przed przyrostkami obcego pochodzenia pojawia się oboczność k/c (por. gotyk : gotycyzm), możliwa też i w formacjach całkowicie złożonych z elementów rodzimych (por. cwaniak : cwaniactwo), ale już nie samymi względami palatalizacyjnymi tam powodowana. Ze względów indywidualnych -k- w podstawowym ptak- alternuje zwykle z -š-, nie z -č- (por. ptaszek, ptaszarnia, ptaszę, ptaszysko i np. wilczek, wilczę, wilczyisko). Także rzadkie i niemal z określonymi wyrazami związane są oboczności: š/š (gross : grossiwo), š/š (czereśnia : czereszeńka), ž/ž (rogoża : rogożina), č/ž (krawędź : krawężnik). Prócz oboczności twarda : palatalna obserwuje się też oboczności przeciwstawne, podobnie jak w formacjach odczasownikowych i odprzymiotnikowych, ale uzasadnionych współczesnymi przyczynami fonetycznymi jest w tej grupie derywatów znacznie mniej. Tłumaczy się to tym, że mniej jest tematów podstawowych zakończonych tymi palatalnymi spółgłoskami (-b'-, -p-, -m-, -v-, -f'-, -l'-, -g-, -k'-) mającymi współcześnie ograniczony zasięg występowania. Nie biorą pod uwagę rzeczowników typu gołąb, ponieważ w formie hasłowej mają one spółgłoski twarde, a takich rzeczowników, jak hrabia, skrobia itp. jest niewiele wśród motywujących rozpatrywane formacje, przy tym jeszcze nie wszystkie wchodzą w połączenia z sufiksami rozpoczynającymi się od spółgłosek twardych (por. hrabia : hrabstwo). Pewna ilość takich palatalnych spółgłosek pojawia się w zakończeniach podstaw uszczuplonych (por. grzebień : grzebyk, chłopiec : chłopyś, kamień : kamyk), ich alternacje ze spółgłoskami twardymi najczęściej jednak nie wynikają ze współczesnych uwarunkowań fonetycznych. Dotyczy to również oboczności: c/k (por. rusznica : rusznikarz), l/ł (por. przyjaciół : przyjaciółka), š/r (por. karciarz : karciarstwo), n/n (okoń : okonek), č/c (ojciec : ojca-
-nek), š/z (gałąź : gałęzatką). Pojawiają się one dość nieregularnie. Możliwe są niekiedy formy oboczne (por. ogłeniek i ogłeniek), zdarza się też, że ten sam sufiks wywołuje jednocześnie obie przeciwstawne alternacje, więc nawiązujące do palatalizacji

jednych, a do dyspalatalizacji innych spółgłosek (por. -stwo w *diabeł* : *diabelstwo*, *kołtun* : *kołtuństwo* i *garniarz* : *garniarstwo*). Oboczność š/r jest zresztą o tyle uzasadniona, że pozostawienie -š- doprowadziłoby do jego upodobnienia i w konsekwencji zaniku, co zaszkodziłoby przejrzystości formacji, ale podobna oboczność pojawia się przed -czyk (por. *kominiarz* : *kominiarczyk*), w którym to sufiksie, powodującym też oboczność n/ń (por. *Pekin* : *pekińczyk*), występuje nie -s-, lecz -č-. Prócz alternacji nawiązujących do upodobnień pod względem dźwięczności i palatalności dostrzec można w formacjach odrzeczownikowych alternacje wynikające z innych procesów fonetycznych. Już oboczność š/r przed przyrostkiem -stwo tłumaczy się przede wszystkim odpodobnieniem -š- od sufiksального -s-. W innych formacjach skutkiem upodobnień pod względem miejsca czy sposobu artykulacji stał się zanik jednej z sąsiadujących głosek (por. *domokrążca* : *domokrąstwo*, *niedołęga* : *niedołęstwo*, *papież* : *papiestwo*) lub powstanie głoski trzeciej, która ostatecznie pozostaje w derywacie na miejscu dwóch pierwotnych (por.: *wariat* : *wariactwo*, *krawiec* : *krawiectwo*, *pieniacz* : *pieniactwo*, *szkodnik* : *szkodnictwo*). Zjawiska te można by, uwzględniając liniowy podział formacji, zinterpretować jako uszczuplenia podstaw odpowiednio o głoski: -g- (por. *niedołęstwo*), -š- (*papiestwo*), -ž- (por. *książe* : *księstwo*), a także -z- (por. *wełazo* : *wełastwo*) i -s- (por. *sołtys* : *sołtystwo*) przed sufiksem -stwo i o głoski: -d- (por. *inwalida* : *inwalidztwo*), -t- (por. *wariactwo*), -z- (por. *władza* : *władztwo*), -c- (por. *krawiectwo*), -č- (por. *krętacz* : *krętactwo*), -k- (por. *próżniak* : *próżniactwo*) przed jego wariantem -ctwo. Przyjmując interferencję jako objaśnienie postaci takich formacji, trzeba tu zauważyć oboczności: g/s, ž/s, š/s, z/s i d/c, t/c, z/c, č/c, k/c, umożliwiające nałożenie się -s- -s- i -c- -s-.

Przy założeniu, że wymieniane głoski zanikają, pozostawałoby uznanie, czy rejestrować to jako oboczność spółgłoski do zera dźwięku, czy jako odrzucenie jej (uszczuplenie podstawy). Podobne wątpliwości zostawia np. redukcja -v- w formacji *myślistwo* motywowanej przez rzeczownik *myśliwy*.

Tak jak w formacjach odczasownikowych i odprzymiotnikowych, pojawiają się w formacjach odrzeczownikowych oboczności wywołane żywymi, fakultatywnymi upodobnieniami, zatem np. ń/i (por.

wałkoń : wałkoństwo), ń/jŋ (por. kaganiec : kagańczyk), którymi, zgodnie z założeniami, nie zajmują się tu zasadniczo.

c) Oboczności wewnątrz podstaw

W strefach kontaktowych formacji odrzeczownikowych pojawiają się oczywiście oboczności spółgłosek występujących przed spółgłoskami alternującymi na granicy morfologicznej, zatem: s/ś przed t/ć (por. kapusta : kapuścina), ś/s przed ć/t (por. kość : kostucha), s/ż przed k/ż (por. drobiaż : drobiażdżarka), s/ż przed k/ż (por. pysk : pyszczek), a także przed interfiksami, np. t/d przed -oŷ- (por. dziad : dziadowina), ł/l' przed -i (por. generał : generalicja), ń/p przed -t- (por. chłopiec : chłoptuś). Przed interfiksem -j-, zwłaszcza występującym w formacjach z przyrostkami obcego pochodzenia, częste są oboczności spółgłosek twardych do półmiękkich, a więc: c/c' (por. Horacy : horacjanin), t/t' (por. renta : rentier), d/d' (por. brygada : brygadier), z/z' (por. Salezy : salezjanin), s/s' (por. kasa : kasjer). W latynizowanych podstawach rodzimych mogą z półmiękkimi alternować także spółgłoski miękkie (por. Łódź : łodziana).

Z rzadka, przede wszystkim w efekcie uproszczenia grup spółgłoskowych, zdarzają się przypadki zaniku spółgłosek (por. -t- w kapusta : kapuśniak, -k- w werniks : wernisaż). Pojawianie się spółgłosek w innych podstawach (por. -d- w serce : serduszko) tłumaczy się odejściem od uproszczenia, które zaszło w wyrazie motywującym.

Od zmian na granicy morfologicznej zależą również oboczności samogłoskowe wewnątrz podstaw. Skutkiem przyłączenia przyrostków rozpoczynających się od spółgłosek, więc powstania na granicy podstawy i przyrostka grupy spółgłoskowej, są oboczności: ɔ/e (por. weźna : weźenka), ɔ/o (por. gardło : gardziółko), ɔ/u (por. cieśla : ciesiołka). Zapobiegają one nagromadzeniu się nadmiernej ilości spółgłosek. Temu służy również oboczność ɔ/e w podstawach łączonych z przyrostkami, które wprawdzie rozpoczynają się od samogłoski, ale alternującej z zerem dźwięku (por. taśma, Nsg tasieniec, Gsg tasienca). Z przyłączaniem sufiksalnych spółgłosek do spółgłosek kończących podstawy wiąże się też oboczność o/u (por. stodoła : stodołsko).

Przed przyrostkowymi samogłoskami mogą natomiast zachodzić o-

boczności: e/ó (por. *pies* : *psiak*), o/ó (por. *kocioł* : *kotlarnia*), a także u/o (por. *miód* : *miodarka*), o : e (por. *mąka* : *mężunio*) i o/e (por. *zab* : *zębacz*).

Najregularniej występują oboczności ó/e, bo są uzasadnione potrzebą rozdzielania niewygodnych artykulacyjnie grup spółgłoskowych.

Inne spotykane w formacjach odrzeczownikowych oboczności samogłoskowe, więc: a/e (por. *ciało* : *cielsko*, *niewiasta* : *niewieściuch*), o/e (por. *anioł* : *anielstwo*, *kocioł* : *kotelnia*), u/e (por. *popiół* : *popielnik*) zdarzają się przed alternacjami spółgłoskowymi nawiązującymi do procesów palatalizacyjnych, więc tu odpowiednio przed: i/l, t/ć. Mogą się też pojawić nie tylko bezpośrednio przed alternującą na granicy morfologicznej, ale i przed spółgłoską alternant poprzedzającą (por. *jodła* : *jedlina*, *biodra* : *biedrzeniec*). Alternacje przeciwstawne: e/a (por. *wieniec* : *wianek*), e/o (por. *jedzenie* : *jedzonko*, *grzebień* : *grzebionatka*) łączą się ze spółgłoskowymi alternacjami nawiązującymi do dyspalatalizacji. Te historycznie uzasadnione przegłosy oboczności samogłoskowe występują niezbyt regularnie. Możliwe są warianty formacji (por. *kwiat* : *kwiaciarnia* / *kwieciarnia*) z obocznością lub bez, a zdarza się, że od tej samej podstawy, za pomocą podobnych brzmieniowo sufiksów tworzy się różne pod tym względem derywaty (por. *miotła* : *mietlica* i *miotła* : *miotlisko*).

Niektóre alternacje samogłoskowe zależą i od alternacji spółgłoskowych na granicy morfologicznej, i od nagromadzenia spółgłosek w strefie kontaktowej, a więc np. -o- może alternować z -e- (por. *kocioł* : *kotelnia*) lub z -ó- (por. *kocioł* : *kotlarnia*).

Nieregularnie przedstawiają się też oboczności -e- i -ó- (oraz ich kontynuantów). Zdarzają się warianty formacji (por. *dąb* : *dąbczak*, *dębczak*) z -ó- i z -e- (-om- i -em-).

Przed alternującymi samogłoskami mogą się znów pojawić alternacje spółgłoskowe (por. ć/t przed ś w *kocioł* : *kotelnia*).

d) Rozszerzenia

Zasadniczym powodem pojawiania się interfiksów także w formacjach odrzeczownikowych były zmiany w stosunkach morfologicznych. Interfiksami są m. in. niekiedy dawne przyrostki przymiotnikowe

(por. *kapusta* : *kapuś-n-isko*, *wieś* : *wieś-ni-ak*), ponieważ genetycznie podstawowe przymiotniki (*kapustny*, *wieśny*) wyszły z użycia. W innych formacjach (por. *dąb* : *dęb-cz-ak*, *zwierzę* : *zwierz-y-ni-ec*, *Grek* : *Grecz-yn-ka*) stały się rozszerzeniami morfemy rzeczownikowe, gdy ustał związek z genetycznie podstawowymi rzeczownikami (*dąbek*, *zwierzyna*, *Greczyn*) i formacje zaczęły być motywowane przez rzeczowniki takich morfemów pozbawione. Bardzo liczną grupę rzeczowników zawierających interfiksy stanowią zreinterpretowane wyrazy zapożyczone. Ich formy brzmieniowe były traktowane w polszczyźnie niejednakowo²⁹, a składające się ostatecznie na jedną rodzinę i pozostające ostatecznie we współczesnej polszczyźnie w stosunkach motywacyjnych wyrazy były przejmowane nie tylko w różnych okresach, ale i z różnych języków. Zwłaszcza europeizmy grecko-łacińskiego pochodzenia docierały do polszczyzny przez różne media. Zdarza się, wskutek tych różnorodnych przyczyn, że wyrazy interpretowane dziś jako motywujące bywają szczuplejsze o element podstawowego genetycznie rzeczownika (por. *opozycja* : *opozycj-on-ista*, *wizja* : *wizj-on-er*) lub przymiotnika (por. : *uzus* : *uzu-al-ista*, *Dalmacja* : *Dalmat-yn-czyk* *Malta* : *Malt-ań-czyk*, *Andy* : *and-ez-yn*). Współcześnie te i podobne rozszerzenia mogą być wprowadzane do nowo tworzonych formacji przez analogię, zwłaszcza kiedy ułatwiają połączenie podstaw i przyrostków (por. *biuro* : *biuralista*).

Interfiksem często pojawiającym się w formacjach odrzeczownikowych, a ułatwiającym łączenie zakończonych samogłoskami podstaw z rozpoczynającymi się od samogłosek przyrostkami jest *-j-*. Po samogłosce, a przed *-i-* (por. *Mao* : *maoista*, *Jezus* : *jezuita*, *beta* : *betaina*) występuje ono ze względów fonetycznych. Zdarza się także przed sufiksalnymi spółgłoskami, po samogłoskach uszczuplonych podstaw (por. *faryzeusz* : *faryzejstwo*). Elementami ułatwiającymi połączenie podstaw z sufiksami są czasem samogłoski, więc np. *-o-* (por. *wódz* : *wodzostwo*), *-i-* (por. *generał* : *generalicja*). Między interfiksalną samogłoską i nagłosowym *-i-* sufiksu zjawia się oczywiście jeszcze *-j-* (por. *fibra* : *fibroina*, *romb* : *romboid*, *Juda* : *judaista*). W niektórych, zwłaszcza tworzo-

²⁹ Sposoby traktowania tych wyrazów w polszczyźnie przedstawił i usystematyzował W. Cyr an, w artykule: *Mechanizm zapożyczania wyrazów w języku polskim*, "Rozprawy Komisji Językowej ŁTN" 1974, s. 23-37.

nych od zapożyczonych podstaw, formacjach dostrzega się rozszerzenia złożone z samogłosek i -j- także przed sufiksalnymi spółgłoskami (por. *Europa* : *Europejczyk*, *Fryzja* : *fryzycyzk*, *Kongo* : *Kongijczyk*). Towarzyszy także -j- niektórym rozpoczynającym się od samogłosek sufiksom (por. *uniwersytet* : *uniwersjada*, *Mars* : *Marsjanin*, *sekretarz* : *sekretariat*), co się już jednak fonetycznymi względami nie tłumaczy. W takich formacjach -j- przedstawia się nawet raczej jako rozszerzenie przyrostka.

W licznych formacjach (por. np.: *mąka* : *mącz-i-ik*, *ogar* : *ogar-cz-yca*, *człowiek* : *człowiecz-eń-stwo*, *nić* : *nici-el-nica*, *drewno* : *drew-ut-nia*, *ogon* : *ogon-at-ka*, *świnia* : *świn-t-uch*, *gaigan* : *gaigan-d-uch*) występują rozszerzenia, których pochodzenie trudno ustalić. Nawet jeśli w kilku wyrazach obserwuje się taki sam element brzmieniowy (por. *derm-at-oid* i *ogon-at-ka*, *biazen-t-eria* i *chłop-t-as*), nie można zakładać jego identyczności genetycznej. Część rozszerzeń wyraźniej łączy się z przyrostkami, wzbogacając także ich wartość. Tak ocenić można m. in. element -at- występujący wspólnie z -ka w formacjach: *gaęzatką*, *małpiatką*, *ogonatką*, *pazurczatką*, wyabstrahowany zapewne z formacji tworzonych od przymiotników na -aty, więc takich, jak *bogatka*, *kosmatka*, *włochatka*. Niektóre rozszerzenia, łącząc się z sufiksem (por. -eń-stwo w: *człowiek* : *człowieczeństwo*, *kolega* : *koleżeństwo*, *wdowa* : *widowactwo*), nie wnoszą do formacji żadnej wartości ponad tę, jaką ma sam sufiks. Ułatwiają czasem zachowanie względnie wyrazistej podstawy słowotwórczej, ale zastosowane mogły być nie z tego powodu, a przez analogię do wyrazów, w których sufiks poprzedzany był podobnie brzmiącym morfemem (por. *pokrewny* : *pokrewieństwo*, *duchowny* : *duchowieństwo*, *szalony* : *szaleństwo*). Przez analogię do jednego konkretnego wyrazu i w jednej tylko formacji może się również pojawić element rozszerzający (por. *wilk* : *wilczyca* i *ogar* : *ogar-cz-yca*). Osiągnięte w ten sposób, wzmocnienie podobieństwa brzmieniowego bywa skutkiem kontaminacji wyrazów. Żartobliwy współczesny wyraz *pisuardessa* 'babka klozetowa' dzięki elementowi -d- kojarzy się całym fragmentem *-uardessa* z rzeczownikiem *stewardessa*. Niewykluczone, że śladami dziś już nieczytelnych kontaminacji są rozszerzenia w formacjach: *świn-t-uch*, *gaigan-d-uch*, *zyd-t-ak* itp.

e) Uszczuplenia

O nagłosowe części podstawy bywają uszczuplone rzadko. Takie zabiegi dokonywane są właściwie tylko na imionach własnych osób (por. *Jadzia* : *Dziunia*, *Sławomir* : *Mirek* itp.). Uszczuplenia podstaw w częściach wygłosowych dokonywały się z kilku powodów. Jednym były uproszczenia grup spółgłoskowych w strefie kontaktowej (por.: *żdźbło* : *żdziabko*, *niedołęga* : *niedołęstwo*, *paskuda* : *paskustwo*, *szubrawiec* : *szubrastwo*). Wspominałem już o takich przekształceniach w części poświęconej obocznościom na granicy morfologicznej i wróć do nich jeszcze omawiając interferencję. Uszczuplenie czasem zbyt długich, a przez to niewygodnych podstaw dokonywało się także, gdy ich pozostający w formacji fragment dalej dostatecznie kojarzył się z wyrazem podstawowym (por.: *kamień* : *ka-mica*, *jęczmień* : *jęczmianka*, *kaczka* : *kaczor*, *Paderewski* : *paderewiana*, *Mazowsze* : *mazowizm*, *warchlak* : *warchlarnia*, *asparagus* : *asparagina*, *Wezuwiusz* : *wezuwian*, *Morfeusz* : *morfina* itp.). Warunkiem wystarczającym, by stało się zadość ekonomii językowej, była przejrzystość formacji przynajmniej w najbardziej im właściwych kontekstach (por.: *truteń* : *trutówka*, *Liptów* : *Liptak*, *owsik* : *owsica*, *norka* : *norzyca*, *tarcica* : *tarcówka*). Pominięcie części wygłosu było też możliwe, gdy będąca jego następstwem ewentualna wielomotywywność nie wiązała się z rażącą wieloznacznością formacji (por. *opakowanie*, *opakować* : *opakowalnicwo*).

Jako uszczuplone przedstawiają się współcześnie podstawy w formacjach motywowanych w przeszłości przez wyrazy uboższe o odpowiedni element (por. *książka* : *księgarnia* - *księga*, *flaszka*, *flaszowiec* - *flaszka*, *córka* : *córka* - *córa*).

We wszystkich podawanych dotąd przykładach odpowiednie sufiksy zajmują miejsce elementów z podstaw wyrugowanych. W części derywatów modyfikacyjnych (por.: *hocian* : *hocięk*, *emigrant* : *emigrus*, *hajdak* : *hajdus*, *konik* : *konis*, *korepetytor* : *korek*, *palec* : *paluch*, *piętrowiec* : *piętrus*, *uniwersytet* : *uniwerek*, *urzędnik* : *urzędus*) mamy do czynienia, jak się zdaje, że świadomą wymianą przyrostków. Zmiana wartości emocjonalnej powoduje nie tylko odpowiedni przyrostek, ale i odrzucenie poprzedniego. Teoretycznie możliwe byłyby niektóre z tych formacji i bez uszczuplenia podstawy (por. *hocian* : *hocianek*, *korepetytor* : *korepetytorok*), miałyby jednak inną wartość.

Wymiana w nazwach żeńskich tworzonych od nazw męskich³⁰ (por. *głuszc* : *głuszyc*, *kołchoźnik* : *kołchoźnica*, *cyrkowiec* : *cyrkówka*) przedstawia się nieco inaczej. Nazwy takie tworzone od pełnych, nie uszczuplonych podstaw (por. *nauczyciel* : *nauczycielka*, *wilk* : *wilczyca*, *krawiec* : *krawcowa*) nie różnią się zupełnie wartością od nazw zawierających podstawy uszczuplone. W większości przypadków wymiana przyrostków dokonuje się obligatoryjnie. Nazwom męskim na -anin odpowiadają żeńskie na -anka, męskim na -nik żeńskie na -nica, męskim na -owiec żeńskie na -ówka. Z tego zresztą nie wynika konieczność uznania, że wszystkie nazwy żeńskie są motywowane przez męskie. Nie brak przykładów takich nazw nawet genetycznie nie związanych z nazwami męskimi (por. nazwy zakonnic typu *szluzietanka*). Jeśli formację *cyrkówka* interpretować jako nazwę kobiety pracującej, występującej w cyrku, nie zaś nazwę żeńskiego odpowiednika cyrkowca, nie można się w niej w ogóle dopatrywać uszczuplenia podstawy słowotwórczej. Odrębną sprawą jest powstanie rozszerzonych przyrostków -anka, -nica, -niczka, -ówka na drodze perintegracji w nazwach istotnie od męskich utworzonych. Gdyby jednak bez zastrzeżeń przyjąć, że we wszystkich rozpatrywanych przykładach nastąpiła wymiana przyrostków, to przyczyny tego zabiegu pozostają nie objaśnione. Racjonalne wydaje się przyjęcie powodów formalnych. Odrzucenie członu -in z przyrostka -anin obserwuje się i w formach fleksyjnych formacji z tym przyrostkiem (por. *Meksykanin* : *Meksykanie*) i w kolejnych, motywowanych przez nie formacjach (por. *luteranin* : *luteński*). Jest to element niekonieczny dla wyrazistości formacji, zatem może być poniechany także w nazwach żeńskich, tworzonych od zawierających do wyrazów podstawowych (por. *Rosjanin* : *Rosjanka*). Uszczuplanie podstaw na -nik przed sufiksem -ica tłumaczy się przede wszystkim podobieństwem elementów -ik i -ica. Do uszczuplenia -ik przed -ica dochodzi nie tylko w nazwach żeńskich (por. *owsik* : *owsica* 'choroba pasożytnicza'). Bodaj jedyną nazwą, w której nie nastąpiło uszczuplenie elementu -ik- przed

³⁰ Ta kategoria nie przedstawia się współcześnie, moim zdaniem, zbyt wyraziście. Choć trudno kwestionować w ogóle powstawanie nazw żeńskich w oparciu o męskie, to trzeba jednak zauważyć, że np. rzeczowniki *cyrkowiec* i *cyrkówka* mogą się przedstawiać dziś jako motywowane niezależnie, przez rzeczownik *cyrk* lub przymiotnik *cyrkowy*.

-ica, jest podana w SDor za I. Krasickim dziełczyca 'samica dzika'. Uszczuplenie rdzenia o ten fragment mało było możliwe. Zdarza się natomiast także uszczuplenie o -k- przed -ica (por. *kanarek* : *kanarzyca*), jeśli temu względy znaczeniowe nie zapobiegają. Podobnie tłumaczy się skłonność do wymiany raczej niż dodawania elementów -aniec i -ka, -owiec i -ka. Jednakowe alternanty miewają -c- i -k-. Strefy kontaktowe w formacjach feminatywnych i deminutywnych mogą przedstawiać się identycznie (por. *przewodnik* : *przewodniczka* i *zakonnica* : *zakonniczka*). Nie uniemożliwiło to powstawania formacji feminatywnych z -niczka, ale jednak ich tworzenie ogranicza, natomiast zdecydowanie, jak dotąd, wyklucza tworzenie feminatiwów przez dodawanie przyrostka -ka do podstaw zakończonych na -owiec. Zakończenie -óweczka mają deminutiwa (por. *pokojówka* : *pokojóweczka*, *cyrkówka* : *cyrkóweczka*).

Dwojaką interpretację nasuwają uszczuplenia dokonujące się w formacjach z przyrostkami: -ch, -cha, -cho. W części ich element -x- pojawił się wskutek alternacji (por. $\frac{\text{ż}}{\text{x}}$ w *gruszka* : *grucha*), co skłania do uznania formacji (por. także *misa* : *micha* *papieros* : *papieroch*, *kapelusz* : *kapeluch*) za utworzone alternacyjnie. Uszczuplenia, przy tej interpretacji, dotyczą ewentualnych elementów występujących w tematach podstawowych po alternującej spółgłosce -s-, -š-, czy -ś- (por. *pótmis-ek* : *pótmich*, *flaszka* : *flacha*, *czereś-nia* : *czerecha*). Trzeba by oczywiście przyjąć, że alternujące w tych podstawach głoski: -s-, -š-, -ś-, są wariantami różnych morfonemów (por. np.: *mięso* : *mięcho*, *wiązka* : *wiącha*, *zagryzka* : *zagrycha*, *pieniążki* : *pieniążchy*). Niektóre spośród takich formacji przedstawiają się jednak jako motywowane także przez rzeczowniki nie zawierające w części w wygłosowej wspomnianych głosek (por.: *pieniążki* : *pieniążchy* lub *pieniądz* : *pieniąch*, *gospośia* : *gospoścha* lub *gospodyni* : *gospoścha*), a niektóre wyłącznie przez tak zakończone rzeczowniki (por. *brat* : *brach*). Takie przykłady przemawiają za dostrzeżeniem samodzielnego formantu -ch, -cha, cho. W formacjach z tak wyodrębnionym formantem przyrostkowym trzeba by uwzględnić uszczuplenia o wygłosowe elementy (najczęściej zawierające -s-, -š- lub -ś-) tematów podstawowych. Połączenie z -ch- poprzedzane bywa wyrugowaniem z podstawy cząstek: -sek (por. *pótmisek* : *pótmich*), -sk- (por. *laska* : *lacha*); -šk- (por. *gruszka* : *grucha*), -s- (por. *papieros* :

papieró**ch** , -ł- (por. kapelusz : kapeluch), -ś- (por. gosposia : gospocha), -śf- (por. czereśnia : czerecha), -e- (pieniądz : pieniądze), -t- (brat : brach), -st- (kapusta : kapucha), -stk- (ciastko : ciacho, piątka : piącha), -stf- (towarzystwo : towarzyszo).

Szczególnym przypadkiem uszczuplenia jest wyodrębnianie podstaw nazwanych przez J. Horeckiego³¹ związanymi. Zjawisko to obserwuje się przede wszystkim w wyrazach zapożyczonych (por. sachar-*oza* : sacharyd : sachar-*yna*). Pozostające we wzajemnym stosunku motywacyjnym wyrazy (por. sad-*yzm* : sad-*ysta*) nie mogą być interpretowane identycznie jak formacje wcześniej analizowane, gdy również dobrze można uznać każdą z nich za utworzoną od uszczuplonego tematu drugiej. Wytypowanie wyrazu, którego uszczuplony temat występuje w innych jako podstawa słowotwórcza, staje się jeszcze trudniejsze, gdy uwzględnimy już nie pary pozostające we wzajemnym stosunku motywacyjnym, ale połączone wielokierunkową motywacją konstelacje (por. amylen : amyłaza : amyloza : amyloid). Racjonalne wydaje się dostrzeżenie wspólnego tym wyrazom elementu (tu np. amył-) i uznanie, że on właśnie jest ich podstawą słowotwórczą.

Jako formacje z uszczuplonymi podstawami można by też interpretować takie (por. staro-*st-a* : staro-*st-wo*), w których doszło do nałożenia elementu wygłosowego podstawy i podobnego brzmieniowo nagłosowego elementu przyrostka (tu np. -st-). Przypadki uszczuplenia podstaw o pojedyncze spółgłoski (por. żelazo : żelastwo, rajdak : rajdactwo) kwalifikowałoby się jako konsekwencje upodobnień artykulacyjnych, redukcje grup głosek uzasadniając uproszczeniami artykulacyjnymi (por. proboszcz : probostwo) lub hapologią (por. oszust : oszustwo).

f) Interferencja

Zbieżność brzmieniowa zakończeń tematów podstawowych z początkowymi elementami przyrostków, a nawet całymi przyrostkami, jest w części formacji orzeczownikowych (por. sołtys : sołtystwo, towarzysz : towarzystwo, hobby : hobbista itp.) zupełnie przygodna. Zmiany brzmieniowe dokonujące się w strefach kontaktowych takich formacji dają się sprowadzić do redukcji³¹ jednej z podobnych gł-

³¹ Por. przypis 26.

sek lub grup głosek, o czym wspominałem już w części poświęconej uszczupleniom. Orzeczenie, czy uszczuplenie dotyczy tematu podstawowego, czy przyrostka, musi być jednak w takich sytuacjach arbitralne, a poczucie podwójnej przynależności pozostającego w formacji elementu nasuwa się analizującemu ją nieuchronnie. Nakładaniu się morfemów w takich formacjach zapobiegać może wprowadzanie rozszerzeń (por. *ulicznik* : *ulicznikstwo*, *wójt* : *wójtostwo*, *lizus* : *lizusostwo*).

Inaczej³² przedstawia się interferencja w formacjach utworzonych za pomocą przyrostków powstałych w rezultacie perintegracji i absorpcji. Rozszerzone sufiksy -arnia, -alnia, -owiec itp. wydziela się bez trudu w formacjach, których podstawom nie można przypisać elementu podobnego brzmieniem do odpowiedniego rozszerzenia (por. np.: *miód* : *miodarka*, *ananas* : *ananasarnia*, *saletra* : *saletralnia*, *blacha* : *blachówka*, *AK* : *akowiec* itp.), natomiast w formacjach motywowanych przez wyrazy zawierające w tematach takie elementy (por. *kanarek* : *kanarnia*, *krochmal* : *krochmalnia*, *kakao* : *kakaowiec*) podział na podstawę i przyrostek nie jest już tak oczywisty. Zwłaszcza derywaty, z których wyabstrahowane zostały przyrostki rozszerzone, zachowują w poczuciu użytkowników języka podstawy zawierające cząstki będące rozszerzeniami odpowiednich przyrostków (por. *drukacz* : *drukarnia*, *ślusarz* : *ślusarnia*, *stolarz* : *stolarnia*). W miarę umacniania się samodzielności rozszerzonych sufiksów dostrzega się je wyraźniej we wszystkich formacjach, więc i w tych, które motywowane są przez wyrazy z tematem mającym zakończenie podobne brzmieniem do rozszerzenia przyrostka (por. *cukier* : *cukiernia*, *papier* : *papiernia*, *lakier* : *lakiernia*). Interferencja w formacjach z rozszerzonymi sufiksami jest przede wszystkim skutkiem zmian w świadomości użytkowników języka, rezultatem reinterpretacji³² derywatów. W kolejno tworzonych za pomocą rozszerzonych sufiksów derywatach interferencja może się już przedstawiać podobnie jak w formacjach, w których zbieżność brzmieniowa zakończenia podstawy i nagłosu przyrostka jest przygodna.

³² Reinterpretację rozumiem tu jako ustalenie synchronicznych stosunków motywacyjnych. Ta powtórna interpretacja nie musi być różna od pierwotnej, genetycznej, choć w niektórych przypadkach daje efekty opisywane przez W. Cienkowskiego, który "reinterpretację etymologiczną" określa jako zastąpienie stosunków genetycznych stosunkami motywacyjnymi. Por. Cienkowski, op. cit., s. 15-17.

O interferencji jako następstwie perintegracji i absorpcji wspominałem omawiając formacje odczasownikowe i odprzymiotnikowe. W formacjach odrzeczownikowych dostrzec można pewien osobliwy jej przypadek. Zdarza się mianowicie, że zakończenia modyfikacyjnych derywatów ujemnych (por. *reakcjonista* : *reak*) są identyczne brzmieniowo z odpowiednimi przyrostkami. Takie sufiksoidy mogą i w poczuciu syntetyzującego formacje mieć jednocześnie wartość sufiksów i stanowić istotną część podstawy słowotwórczej. Uszczuplenie tematu podstawowego, jak się zdaje, celowo prowadzone jest do miejsca, w którym pojawia się sufiksoid albo ciąg brzmieniowy, który by można uznać za jego alternant (por. *farmaceuta* : *farmak*). Podobne uszczuplenia trafiają się i w formacjach odprzymiotnikowych (por. *koncentracynyjny* : *koncentrak*), jednak zakończenia tak tworzonych formacji mają wyraźniej sufiksalny charakter. Przykładów takich jest niewiele, zatem obserwacje nie mogą być zbyt pewne.

Swoiste przykłady interferencji znajdujemy też w niektórych wyrazach powstałych w rezultacie kontaminacji. Analiza liniowa nie wykazuje w nich nic ponad podstawę słowotwórczą i przyrostek (por. *chemikalia* 'juwenalia chemików, studentów chemii'), ewentualnie z rozszerzeniem (por. *pisuardesa* 'obsługująca pisuary, szalet'), można je więc traktować jak zwyczajne derywaty. Fragmenty końcowe, więc przyrostki, a czasem i obszerniejsze części tych wyrazów (por. *-uardesa* w *pisuardesa* i *stewardesa*) mają podwójną wartość, przynajmniej póki wyraz traktowany żartobliwie kojarzy się jeszcze z obu członami kontaminacji. W podobny sposób mogą się nakładać i całe wyrazy (por. też *chemikalia* 'juwenalia chemików' i *chemikalia* 'substancje chemiczne'), co czasem wynika z intencji tworzącego formacje.

Ogólnie w formacjach odrzeczownikowych interferencja ma podobne przyczyny i objawia się podobnie jak w formacjach odczasownikowych i odprzymiotnikowych.

FLEKSJA DERYWATÓW

Pod względem fleksyjnym nie różnią się między sobą derywaty odczasownikowe, odprzymiotnikowe, odrzeczownikowe, więc nie zamierzam ich tu rozdzielać. Nie jest też moim zamiarem opisywanie

fleksji wyrazów motywowanych, jakby różniły się one od wyrazów niemotywowanych. Uogólnienie obserwacji przedstawianych w metrykach poszczególnych sufiksów ma się sprowadzić do stwierdzenia, czy i w jakiej mierze przyrostki wpływają na ustalenie rodzaju gramatycznego, dobór końcówek fleksyjnych, czy możliwe jest uzupełnienie dotychczasowych, poświęconych temu zagadnieniu opracowań³³.

Jak wiadomo, paradygmat może sam być formantem, natomiast nie mogą być bez niego rzeczownikowe formanty sufiksalne. Stanowi ich istotną część, współtworzy je. "W znakomitej większości derywowanych rzeczowników rodzaju żeńskiego, we wszystkich derywowanych rzeczownikach rodzaju nijakiego, w niektórych rodzaju męskiego jest końcówka tak ściśle złączona z przyrostkiem słowotwórczym, że po oddzieleniu końcówki w podziale morfologicznym zostanie tylko jakiś szkielet przyrostka"³⁴. To stwierdzenie J. Horeckiego odnosi się równie dobrze i do polszczyzny. Gdyby brać pod uwagę nie formy hasłowe rzeczowników derywowanych, a ich formy przypadkowe, trzeba by uznać, że tak jest we wszystkich bez wyjątku. Zważywszy jeszcze, że w korpusach sufiksalnych pod wpływem końcówek fleksyjnych zachodzą zmiany brzmieniowe, trzeba uwzględnić możliwość całkowitej identyczności korpusów zupełnie różnych sufiksów. W tej sytuacji rozważania, czy sufiksy wpływają na ustalenie rodzaju gramatycznego formacji, na dobór końcówek fleksyjnych, stają się kłopotliwe. Sprowadzają się do szukania odpowiedzi na pytanie, czy korpus sufiksalny przesądza o fleksji derywatów, gdy, jak widać, jest on sam ciągiem brzmieniowym często trudnym do zidentyfikowania, bez fleksji mało wyrazistym, niesamodzielnym. Możliwe i potrzebne wydaje się natomiast stwierdzenie, czy w określonych modelach słowotwórczych wszystkie formacje mają ten sam rodzaj gramatyczny, czy z przyrostkiem reprezentowanym przez postać właściwą formie hasłowej, nie przez korpus wyabstrahowany z różnych form, wiąże się jeden tylko paradygmat itd.

³³ Por. np.: J. K o b y l i Ń s k a, *Rozwój form dopełniacza liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego w języku polskim*, Wrocław 1968; W. M a t z a, *O repartycji końcówek dopełniacza "-a : -u"*, "Język Polski" 1953, s. 75-77.

³⁴ H o r e c k i, *Słowotwórcza struktura...*, s. 50.

Przyjmując takie założenie należy stwierdzić, że w zasadzie każdemu modelowi właściwy jest jeden tylko rodzaj gramatyczny. Zmiana rodzaju może się wiązać z istotną zmianą wartości derywatu (por. *łazęga* r. ż. 'łożenie' i *łazęga* r. m. 'ten, co lubi łażyć'), co oznacza właściwie wyłączenie go z określonego modelu. Tak też powinny być potraktowane niektóre formacje (por. np. *woźnica* r. m. i *przodownica*, *gaśnica*, *maźnica* itp. r. ż., *kąpiel* r. ż. i *śmierdziel* r. m., *łupież* r. m. i *kradzież*, *grabież* r. ż., *chruściel* r. m. i *torbiel*, *gardziel* r. ż., a nawet *zółcień* r. m. 'roślina' i *zółcień* r. ż. 'pigment'), które pozostawiłem wśród przykładów wspólnych z charakterystycznymi dla określonego modelu, gdy wyodrębnianie ich było niecelowe (np. *woźnica* - jedyny przykład odmienny) lub utrudnione (np. *łazęga* r. m. i r. ż., *zółcień* r. m. i r. ż.). Do takich rozbieżności znaczeniowych mogło dojść wskutek spłynięcia się w jeden różnych genetycznie modeli słowotwórczych i z przyczyn dotyczących poszczególnych wyrazów. Kształtowaniu się kategorii rodzaju gramatycznego poświęconych już wiele opracowań³⁵.

Zmiana rodzaju gramatycznego derywatu, która nie pociągałaby za sobą istotniejszej zmiany jego znaczenia, możliwa jest wyjątkowo. Właściwie tylko odprzymiotnikowe derywaty, tworzone za pomocą formantów -ul i -ula (por. *smarkul* i *smarkula*, *brzydul* i *brzydula*), -iś i -isia (por. *ostroźniś* i *ostroźnisia*, *poboźniś* i *poboźnisia*) dałoby się bez poważniejszych zastrzeżeń potraktować jako warianty rodzajowe. Tym razem można by więc też wyodrębnić korpusy sufiksalne -ul- i -iś- funkcjonujące w połączeniu z podstawami przymiotnikowymi i paradygmatami męskim lub żeńskim. Podobne dublety rodzajowe zdarzają się wśród odprzymiotnikowych formacji z przyrostkami -ch i -ocha (por. *czyścioch* i *czyściocha*, *tłuścioch* i *tłuściocha*), -uch, -ucha (por. *staruch* i *starucha*), ale gdy formacje z -och i -uch są niemal wyłącznie nazwami osób, formacje z -ocha i -ucha nadają się równie dobrze do nazywania innych desygnatów (por. *darmocha* 'rzecz udzielana lub otrzymywana za darmo', *taniocha* 'rzecz bardzo tania', *siwucha*

³⁵ Por. np.: M. K u c a ł a, *Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny*, Wrocław 1978; Z. S t a s z e w s k a, *Ustalanie się rodzaju gramatycznego rzeczowników zapożyczonych w języku polskim*, [w:] *Studia językoznawcze. Streszczenia prac doktorskich*, t. V, Wrocław 1980, s. 101-144.

'gorsza wódka', *wesołucha* 'gatunek żaby'). Co istotne, rzeczowniki łączone z paradygmatem męskim mogą być dwurodzajowe. Podobnie jest z formacjami odczasownikowymi. Zdarzają się dublety rodzajowe (por. *pieszczoch* i *pieszczocha*, *pleciuch* i *pleciucha*), ale od niektórych czasowników utworzono wyłącznie dwurodzajowe formacje z -och i -uch (por. *śpioch*, *smoluch*), zaś formacje z -och i -ucha są stosowane do nazywania innych niż osoby desygnatów (por. *popijocha* 'pijatyka', *śmierdziucha* 'gorzałka'). W formacjach deminutywnych występują m. in. przyrostki: -cia i -cio, -unia i -unio, -ka, -ek i -ko, -usia i -uś. Sufiksy: -cio, -unio, -ek, -uś derywują deminutiwa od rzeczowników rodzaju męskiego, sufiksy: -cia, -unia, -ka, -usia od rzeczowników rodzaju żeńskiego, -ko natomiast w zasadzie od rzeczowników rodzaju nijakiego. Rodzaj gramatyczny deminutywów z tymi przyrostkami przesądza jest właściwie przez rzeczowniki podstawowe. Poza tymi modelami korpusy sufiksalne -uś- i -k- mają już wyraźniej ograniczoną łączliwość z paradygmatami określonych kategorii rodzajowych. Sufiks -uś w połączeniu z podstawami odczasownikowymi i odprzymiotnikowymi tworzy wyłącznie rzeczowniki rodzaju męskiego (por. *umizguś*, *grzeczniś*), -ko występuje wyłącznie w kilku odprzymiotnikowych rzeczownikach rodzaju nijakiego (por. *białko*, *zółtko*), zaś -ka i -ek, występując w derywatach odczasownikowych i odprzymiotnikowych, tworzą derywaty różniące się także znaczeniem, nie tylko rodzajem. W połączeniu z podstawami odczasownikowymi -ka tworzyć może nazwy czynności (por. *młócka*, *drzemka*, *bumelka*), gdy -ek wyłącznie nazwy wykonawców i rezultatów (por. *grajek*, *opałek*, *załamek*). Odprzymiotnikowe formacje z -ka i -ek są bliższe sobie znaczeniami strukturalnymi, lecz znaczenia realne miewają odległe (por. *łyska* 'ptak łowny' i *łysek* 'ktoś łysy, łysiejący', *piątka* 'cyfra, stopień, grupa pięciu przedmiotów' i *piątek* 'piąty dzień tygodnia'), a co ważniejsze, formacje z -ek (por. *zadufek*, *chytrek*, *głupek*) nie są stosowane do nazywania abstraktów, w przeciwieństwie do formacji z -ka (por. *bolączka* 'dolegliwość' *pro-wizorka* 'tymczasowość'). Oczywiście, są możliwe i wśród derywatów odczasownikowych (por. *obierek* *obierka*), i wśród odprzymiotnikowych (por. *łyska* 'o klaczy' i *łysek* 'o koniu') dublety rodzajowe nie różniące się lub różniące się znaczeniem w nie-

wielkim tylko stopniu, jednak w wielu przypadkach od określonej podstawy w ogóle jest możliwy tylko jeden derywat, z -ka (por.: *drzeć : drzemka, opasać : opaska, stary : starka, dochodzeniowy : dochodzeniówka*) lub z -ek (por. *schować : schówek, załamać : załamek, głupi : głupek, chytry : chytrak*). Jak widać, o dublecie rodzajowym -ek i -ka można mówić w zasadzie tylko w odniesieniu do takich sufiksów występujących w formacjach deminutywnych. Element -k- nie przesądza o rodzaju gramatycznym, natomiast końcówki -ó lub -a pozwalają identyfikować różne funkcyjnie prefiksy. Wahania co do doboru -ek lub -ka w formacjach odczasownikowych i odprzymiotnikowych pozostają w związku z występowaniem takich sufiksów w innych modelach, więc -ka w odrzeczownikowych formacjach deminutywnych i feminatywnych oraz -ek w deminutywnych. Jak wiadomo, od przymiotników i od czasowników tworzy się rzeczowniki również paradygmatycznie (por.: *podstawić : podstawa, zestawić : zestaw; biały : biel, zły : zły*). Zwłaszcza od tak utworzonych dwerbatiwów (rodzaju męskiego i żeńskiego) można dalej derywować np. deminutiwa odpowiednio z -ek lub -ka. Ich odczasownikowy lub odrzeczownikowy charakter nie zawsze jest dość oczywisty (por. *podstawek i podstawka - podstawić i podstawa*). Na dobór -ka lub -ek w formacjach odprzymiotnikowych mógłby mieć też wpływ rzeczownik występujący w uniwerbizowanym wyrażeniu (por. *zabawa prywatna - prywatka*), jednak nie jest on silny skoro powstały nazwy: *papierówka 'gatunek jabłka', dochodzeniówka 'wydział dochodzeniowy'* itp.

Przyrostków, które pod względem brzmieniowym dałyby się zestawiać jak -ek i -ka jest więcej, jednak nie tworzą par rodzajowych. Formacje, których mianowniki zakończone są spółgłoskami, nie muszą być rzeczownikami rodzaju męskiego, a zakończone samogłoską -a nie zawsze mają rodzaj żeński, jak to zresztą jest nie tylko z rzeczownikami motywowanymi. Wyraziste, właściwe wyłącznie rodzajowi nijakiemu są mianownikowe formy z -e i -ę, rodzajowi żeńskiemu z -i. Formacje będące rzeczownikami rodzaju męskiego mogą zawierać sufiksy z -a (por.: -ca w *kłameca* i w *łakomca*, -ata w *dyplomata*, -ita w *kosmita*, -aka w *zabijaka*) i odpowiednio brzmiące, ale występujące w innych modelach sufiksy z -ó (por.: -ec w *wabiec* i w *głupiec*, -at w *dziekant*, -ak w *molibdenit*, -ak w *wieszak*).

Wprawdzie można znaleźć kilka przyrostków występujących wyłącznie w rzeczownikach jednego rodzaju, więc męskiego np.: -acz, -ista, -arz, -as, żeńskiego np.: -alnia, -arnia, -ernia, -ość, -ini, nijakiego: -ę, -ątko, -anie, -enie, -adło, -idło, -sko, -stwo; jednak i te, traktowane jako ciągi brzmieniowe, w oderwaniu od odpowiednich modeli dają tylko względną pewność co do rodzaju tworzonych przez nie rzeczowników. Mniej jeszcze pewności dają przyrostki co do tego, czy tworzone za ich pomocą rzeczowniki rodzaju męskiego są żywotne i osobowe. Kilka zaledwie (-anin, -ca, -ista, -iciel) łączy się z tymi subkategoriami trwalej, choć już z -iciel możliwe są rzeczowniki nieżywotne, nieosobowe (por. *niszczyciel* 'rodzaj okrętu'). W odpowiednich modelach i inne sufiksy mogą wykazywać przynajmniej szczególną przydatność do tworzenia żywotnych lub nieżywotnych, osobowych lub nieosobowych rzeczowników. Ważne dla doboru końcówek fleksyjnych może się okazać i to, które rzeczowniki w danym modelu pojawiają się częściej, które w poczuciu użytkowników języka są dla modelu typowe. Trzeba przy tym zauważyć, że w pełni od przynależności rzeczownika do jednego z tych podrodzajów zależy właściwie tylko forma biernika liczby mnogiej. Nazwy męczyzn wyłącznie i bezwyjątkowo mają te formy równe formom dopełniacza. Wyraźniej też wyodrębniają się przyrostki typowe raczej dla nazw osobowych (zwłaszcza: -ca, -anin, -asta, -ita, -ista, -arz, a także: -iciel, -unio) niż dla rzeczowników żywotnych w ogóle. Osobowe nazwy z przyrostkami -arz, -anin, -iciel, -unio, będące rzeczownikami żywotnymi, mają też regularnie formy biernika liczby pojedynczej równe dopełniaczowi, a i ten właściwy rzeczownikom żywotnym. Formacje z -ca, -asta, -ista mają w liczbie pojedynczej końcówki właściwe deklinacji żeńskiej. Formy dopełniacza i biernika liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego związane są z podrodzajem żywotności jednostronnie. Rzeczowniki żywotne, jak wiadomo, mają w dopełniaczu końcówkę -a, zaś biernik równy dopełniaczowi, jednak mogą takie formy mieć również rzeczowniki nieżywotne. Końcówka -a nie jest zatem wyrazistym wykładnikiem żywotności i przyłączanie jej przez formacje z określonymi przyrostkami³⁶ może mieć różne, nie tylko ro-

³⁶ Wymieniane są w pracach J. Kobylińskiej i M. Mańczaka. Por. przypis 33.

dzajowe powody. Tym bardziej, że nie bardzo możliwe jest, jak wspomniałem, wyodrębnienie przyrostków, a właściwie modeli słowotwórczych właściwych rzeczownikom żywotnym. Za pomocą sufiksów: -acz, -ak, -as, -ator, -ec itp., które często przyłączają końcówkę -a, tworzy się zarówno rzeczowniki żywotne, jak i nieżywotne. Nazwy wykonawców czynności tworzy się jednakowymi przyrostkami niezależnie od tego, czy mają być stosowane do istot żywych (por. np. *ładowacz*, *kłusak*, *mamlas*, *deklamator*, *wyjec*), czy do przedmiotów nieożywionych (por. *utrwalacz*, *cedzak*, *zawijas*, *katalizator*, *przylepiec*). Gdyby przyjąć, że w przeszłości nomina agentis odnosiły się wyłącznie lub przede wszystkim do istot i personifikowanych sił przyrody, można by występowanie końcówki -a w dopełniaczu formacji z sufiksami -acz, -ak, -ec itp. łączyć z tradycyjnym poczuciem ich rodzaju. Zastanawiające jest jednak to, że w bierniku liczby pojedynczej te same formacje miały postaci równe mianownikowi, a więc właściwe rzeczownikom nieżywotnym. Zdarza się przy tym, że końcówkę dopełniacza -a mają również wyrazy z sufiksoidami, np.: -ak (por. *durszłak*), -ec (*kaganiec*), -erz (por. *koźnierz*) itp., jakby przez analogię do formacji z odpowiednimi sufiksami, gdy niektóre formacje z przyrostkami przyłączającymi w zasadzie -a mają końcówkę -u (por. np. *salitrzaka*, *kremiku* itp.). Jeśli, przynajmniej w określonych modelach, z niektórymi sufiksami (por. np. -acz, -ak, -ik w'połączeniu z podstawami odczasownikowymi) łączy się trwale końcówka -a, z innymi zaś (por. -izm łączyony z podstawami odrzeczownikowymi -unek z odczasownikowymi) końcówka -u, to oczywiście taka regularność fleksyjna daje się tłumaczyć regularnością znaczeniową, lecz nie tylko. Nie jest ona, jak widać, warunkiem wystarczającym, by analogicznie były traktowane rzeczowniki żywotne i nieżywotne z -acz w bierniku liczby pojedynczej lub osobowe i nieosobowe z -iciel w bierniku liczby mnogiej. Ujednolicenie form dopełniacza liczby pojedynczej w niektórych modelach skłonny jestem wiązać przede wszystkim z neutralnością rodzajową końcówki -a. Końcówka -u, która jest niewątpliwym wykładnikiem nieżywołności, pojawia się systematycznie tylko w takich modelach (por. formacja z -izm, -unek), w których derywowanie rzeczowników żywotnych jest niemożliwe. Dokładniejsze badania repartycji końcówek dopełniacza nie wiążą się z zasadniczymi

tem moich dociekań, pozostaje więc przy stwierdzeniu, że końcówka -a upowszechniła się w części tych modeli słowotwórczych, które nie wykluczały tworzenia rzeczowników żywotnych.

Bezpośredni wpływ na dobór końcówki -i w mianowniku liczby mnogiej ma sufiks -ość, tworzący nazwy pojęć oderwanych (por. *wysokość, miłość, podłość*). Inne rzeczowniki rodzaju żeńskiego mają tę końcówkę wyjątkowo (por. *dobroć*), a rzeczowniki z -ość mają ją regularnie.

Na repartycję innych, poza dotąd omówionymi, końcówek nie mają sufiksy wyraźniejszego bezpośredniego wpływu, ale stanowią o zakończeniach tematów fleksyjnych derywatów, od których dobór końcówek fleksyjnych zależy w poważnej mierze.

Niektóre modele słowotwórcze wyodrębniają się jako oddzielne wzorce deklinacyjne. Derywaty z przyrostkiem -anin zachowują w formach liczby mnogiej wyłącznie sufiksalne -an-, derywaty z -um zachowują ten przyrostek w liczbie pojedynczej, nie przyłączając żadnych końcówek, zaś w formach liczby mnogiej przyłączają końcówki do tematu o ten sufiks uszczuplonego. Jako jedyne wśród rzeczowników rodzaju nijakiego mają wyrazy z sufiksem i sufiksoidem -um formę dopełniacza liczby mnogiej z końcówką -ów. Derywaty z przyrostkiem -ę dla odmiany wyróżniają się rozszerzeniem (poza mianownikiem, biernikiem i wołaczem liczby pojedynczej) tematu o -eńc-, -ent-, -ont-. To rozszerzenie i tamte uszczuplenia dokonują się w części sufiksальной wyrazów. Zmiany w sufiksach omawiam oddzielnie, tu jednak wypada mi zauważyć, że są one, jak wszystkie zmiany w tematach, istotne dla fleksji.

Wielość czynników wpływających na dobór końcówek fleksyjnych i ukształtowanie postaci form przypadkowych rzeczowników uniemożliwia łączenie całego modelu słowotwórczego z jednym paradygmatem deklinacyjnym, jeśli, a tak bywa często, formacje według określonego modelu tworzone nie są dostatecznie jednorodne znaczeniowo. Różnice między formacjami w obrębie jednego modelu są zwykle niewielkie. Wspólny jest im w zasadzie rodzaj. Wątpliwości nastroić mogą pluralia tantum z -ki, ale już nie z -ęta. Końcówki właściwe odpowiedniemu rodzajowi pomagają zresztą identyfikować liczne korpusy sufiksalne jako właściwe odpowiednim modelom słowotwórczym. W obrębie rodzaju męskiego różnią się derywaty jednego modelu podkategoriami żywotności i osobowości i

tylko nieliczne modele są pod tym względem zupełnie jednolite. Właściwe podrodzajom końcówki fleksyjne (biernika liczby pojedynczej i mnogiej, a w pewnym zakresie także dopełniacza liczby pojedynczej i mianownika liczby mnogiej) ułatwiają odróżnianie wariantów znaczeniowych formacji. Spółgłoska kończąca korpus odpowiedniego formantu, więc i temat wyrazu, wpływa na dobór końcówek motywowanych fonetycznie i choć czasem (por. wołacz liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego z -ec i mianownik liczby mnogiej rzeczowników rodzaju żeńskiego z -ość) przyrostek przyłącza wyjątkową dla określonego typu zakończeń, to jednak zwykle właściwą całemu modelowi końcówkę. Zwykle zresztą osobliwości fleksyjne (np. oboczności w części sufiksальной tematów) dotyczą całych modeli.

ZMIANY W SUFIKSACH POD WPLYWEM KOŃCÓWEK FLEKSYJNYCH

Oboczności w tematach fleksyjnych wyrazów derywowanych sufiksalnie pojawiają się na tych samych zasadach, co w wyrazach inaczej derywowanych i w niemotywowanych. Część zmian jest następstwem przyłączenia samogłosek rozpoczynających końcówki lub stanowiących je w ogóle, część zaś zachodzi wyłącznie przed niektórymi z nich, tj. przed -i-, -y- oraz -e-. Derywaty sufiksalne nie przyłączają jedynej możliwej, rozpoczynającej się spółgłoską końcówki -mi, natomiast miewają, jak pozostałe wyrazy, końcówkę -ø, która także powodować może zmiany w sufiksach. Przyłączanie końcówek z samogłoskami szeregu przedniego powoduje oboczności nawiązujące do historycznych procesów palatalizacyjnych, że jednak i one same są kontynuantami genetycznie różnych samogłosek (np. -e- kontynuuje historyczne -e-, -ě- oraz -ę), nie traktuje się ich we fleksji łącznie. O obocznościach nawiązujących do historycznych zmian iloczynowych, a także wynikających z neutralizacji współczesnych opozycji fonologicznych, a więc obecnie pojawiających się w związku z przyłączeniem jakiegokolwiek końcówkowej samogłoski lub -ø można natomiast mówić, nie zajmując się poszczególnymi formami przypadkowymi z osobna. Zdarzające się oboczności innego typu dotyczą czasem poszczególnych sufiksów, gdy nawiązują do palatalizacji i regulacji iloczasa w całych ich grupach.

Przyjmuję w dalszym ciągu postać hasłową sufiksu jako reprezentacyjną i z nią zestawiam postaci oboczne, właściwe przypadkom zależnym formacji. Jak już wspominałem, wyróżniam sufiksy występujące w połączeniu z końcówką -o, -a, -o, -e, rzadziej z -i. Oddzielnego potraktowania wymagają sufiksy -um oraz -ę. Przejęta z łaciny końcówka fleksyjna jest w polszczyźnie niewątpliwym przyrostkiem, jakkolwiek niezbyt produktywnym i ustabilizowanym funkcyjnie. Wyrazy z sufiksoidem -um (por. *stadium*, *muzeum*) są zwykle w liczbie pojedynczej nieodmienne, albo (por. *album*) zachowując także -um- przyłączają końcówki właściwe rodzajowi męskiemu w obu liczbach. Tendencja do takiego traktowania wyrazów z -um jest, jak wiadomo, ganiona. Rodzimy sufiks -ę prezentuje się nieco inaczej. Jego funkcja fleksyjna nie oddzieliła się tak wyraźnie od słowotwórczej. Element -ę właściwy postaci hasłowej tego sufiksu występuje także w rzeczownikach typu, *ramię*. Poza formami bliźniaka i wołacza liczby pojedynczej, równymi mianownikowej, mają takie rzeczowniki końcówki właściwe i innym rzeczownikom rodzaju nijakiego. Element -eń/on- rozszerzający tematy rzeczowników typu *znanie* nie ma żadnej wartości słowotwórczej, natomiast -eńc/ent/ont- wyróżnia bez wątpienia rzeczowniki deminutywne.

Końcówkę -o postaci hasłowej sufiksów poprzedzają spółgłoski wszystkich istotnych dla doboru końcówek typów, więc: miękkie (por. -eń, -uś), funkcjonalnie miękkie (por. -ec, -arz, -aż), twarde (por. -or, -us, -at) i k, x (por. -ak, -ek, -ik, -uch, -och). Przed końcówkami samogłoskowymi występują spółgłoski podobnie różnorodne. Pojawiają się także pewne spółgłoski przed końcówką -o z przyczyn fonetycznych niemożliwe, więc spółgłoski dźwięczne (por. -ada, -ęga, -owa), -v- (por. -owie), -k- (por. -ki). Ostatecznie jednak wyrazy derywowane sufiksalnie nie mają w zakończeniach tematów niektórych spółgłosek w ogóle, zatem: -b'-, -p-, -p'-, -m-, -f'-, -z-, -ż-, -ż-, -l'-, -g-, -x-. Wyjawszy -p- i -x- mogą wszystkie te spółgłoski pojawiać się jako alternanty w zakończeniach tematów odpowiednich przypadków zależnych.

Bezdzwięczne spółgłoski poprzedzające w formach hasłowych końcówki: -o alternują ze spółgłoskami dźwięcznymi (por. t/d, ś/ż w: *mongoloid* - *mongoloida*, *ozonid* - *ozonidu*; *kolejarz* - *kolejarza*, *gra-*

bież ; grabieży) przed samogłoskami końcówek form przypadkowych. Udźwięcznienia dotyczą właściwie tylko tych dwóch spółgłosek i zachodzą głównie w sufiksach tworzących rzeczowniki rodzaju męskiego. Rzeczowniki żeńskie z -t są w ogóle niemożliwe, z -s rzadkie. W formacjach będących rzeczownikami żywotnymi alternanty dźwięczne występują we wszystkich formach zależnych, w rzeczownikach nieżywotnych poza biernikiem liczby pojedynczej z końcówką -o.

Spółgłoski dźwięczne występujące przed samogłoskowymi końcówkami form hasłowych alternują przed końcówką -o dopełniacza liczby mnogiej rzeczowników rodzaju niemęskiego (por. b/p w: palba - palb; v/f w: dmuchawa - dmuchaw; paliwo - paliw; d/t w: sinusoida - sinusoid; z/s w: psychoza - psychoz; g/k w: włóczęga - włóczęg). W sufiksach zakończonych samogłoską półotwartą ubezdźwięczniana jest w takich przypadkach ewentualna poprzedzająca ją samogłoska właściwa (por. z/s w: golizna : golizn).

Ubezdźwięcznienia sufiksalnych spółgłosek właściwych w wygłosie absolutnym są oczywiście obligatoryjne, natomiast udźwięcznienia przed samogłoskami końcówek, motywowane wyłącznie morfologicznie, zachodzą w określonych sufiksach (por.: -id, -arz, -aż, -eż). Zdarza się, że użytkownicy języka wprowadzają te alternacje błędnie w wyrazach z sufiksoidami (por. -asz w: gulasz - gulażu, -esz w: lemiesz - lemeża) albo nie stosują ich w wyrazach z właściwymi sufiksami (por. -id w: karbid - karb'itu).

Z wymianą hasłowej końcówki samogłoskowej (-i) na -o w dopełniaczu wiąże się oboczność k'/k w rzeczownikach z przyrostkiem -ki (por. widełki - widełek). Nie notuje się w sufiksach rzeczownikowych oboczności wargowych twardych (przed -o w postaci hasłowej) do miękkich (w formach przypadkowych przed samogłoskami innymi niż -i oraz -e). Przed końcówkami -z, -i, -y, -e pojawiają się oboczności związane z żywymi i historycznymi procesami palatalizacyjnymi. Alternacje: b/b', m/m', v/v', f/f', d/ǰ, t/č, c/č, z/ž, s/š, n/ň, l/l', r/ř, l/l', g/g', k/k', g/ǰ, k/c, x/š obserwuje się w odpowiednich formach różnych typów deklinacyjnych. Nie ma ich zupełnie w bierniku liczby pojedynczej oraz w celowniku, narzędniku i miejscowniku liczby mnogiej. Biernikowe -e w typie XII (por. bieganie - bieganie), a także -e z -ę w VI (por. biedula - biedułę), VII (por. bieganie

- *lisicę*), VIII (por. *szkółka - szkółkę*), IX (por. *flecista - flecistę*) nie wywołują oboczności, podobnie jak powszechne u rzeczowników derywowanych sufiksalnie końcówki celownika (*-om*), narzędnika (*-ami*) i miejscownika liczby mnogiej (*-ach*). Kończówki *-i*, *-y* powodują oboczności występując w dopełniaczu, celowniku i miejscowniku liczby pojedynczej rzeczowników typu VI (por. *paniula - paniuli*) i X (por. *przerębel - przerębli*), dopełniaczu typu VIII (por. *mordęga - mordęgi*), mianowniku i wołacza liczby mnogiej typu III (por. *domek - domki, chemik - chemicy*), IV (por. *mongoloid - mongoloidzi, kandydat - kandydaci, prokurator - prokuratorzy*), VIII (por. *nalepka - nalepki, szaruga - szarugi*), a także rzeczowników męskoosobowych typu IX (por. *legionista - legionści*), w dopełniaczu i bierniku liczby mnogiej typu I (por. *brzydal - brzydali*) i X (por. *torbiel - torbieli*). Samogłoska *-e-*, będąc końcówką lub jej elementem nagłosowym, powoduje oboczności w celowniku i miejscowniku liczby pojedynczej typu VIII (por. *zabawka - zabawce, zabijaka - zabijace, włóczęga - włóczędze, prościucha - prościusze*) i IX (por.: *służba - służbie, ssawa - ssawie, bitwa - bitwie, propaganda - propagandzie, europida - europidzie, szachista - szachiście, amylaza - amylazie, płaksa - płaksie, gmatwanina - gmatwaninie, grzebała - grzebale, plotkara - plotkarze*), w miejscowniku liczby pojedynczej także typu XIV (por. *ciągnio - ciągnie, poidło - poidle*), w narzędniku typu III (por. *konik - konikiem, drapak - drapakiem*), w wołacza typu II (por. *głupiec - głupcze*) i IV (por.: *pigmoid - pigmoidzie, doktorant - doktorancie, brudas - brudasie, żodzianin - żodzianinie, cenzor - cenzorze*).

Oboczności te są we wskazanych formach odpowiednich typów obligatoryjne dla identycznych spółgłosek wszystkich sufiksów. Na odejście od tych oboczności pozwala jedynie zmiana końcówek (por. *potoczne - skubaniec - wołacz liczby pojedynczej - skubańcu*), co nie zawsze jest w ogóle możliwe, a często wiąże się ze zmianą wartości derywatu (por. *symulanci i symulanty, włóczędzy i włóczęgi, wojacy i wojaki*). Zdarza się, że o takiej zmianie wartości decyduje sama alternacja (por. *dystrybutory i dystrybutorzy*).

Oboczności spółgłosek sufiksalnych wygłosowych powodować mogą kolejno oboczności poprzedzających je spółgłosek, zatem pojawiają się oboczności: *s/ś* w sufiksach *-asta* i *-ista* (por. *entuzjasta - entuzjaści, szablista - szabliści*), *z/ź* w *-izna* (por. *stabilzna - stabilźnie*), *s/ż* w *-izm* (por. *wiechizm - wiechizmie*),

n/ń w -anta, -ant (por. *kontynuanta* - *kontynuancie*, *protokolant* - *protokolanci*). Oboczność w -izm jest nieobligatoryjna, a formy z -z- traktowane są jako poprawniejsze i podtrzymywane podobnie, jak -n- w -ant, -anda, -anta, -ent przez pisownię.

Jakościowych alternacji samogłoskowych, związanych z alternacjami spółgłosek, w sufiksach rzeczownikowych nie ma (jeśli oddzielnie traktować -ę i -ęta). Oboczności e/ø w przyrostkach: -ec, -ek, -eń (por. *dzwonic* - *dzwońca*, *koziółek* : *koziółka*, *przechodzień* + *przechodnia*) związane są z przyłączeniem końcówek samogłoskowych, natomiast oboczności ø/e w sufiksach: -ka, -ki -ko, -adło, -idło, -na, -nia, -no (por. *ciotka* - *ciotek*, *sanki* - *sanek*, *ciałko* - *ciałek*, *straszydło* - *straszydeł*, *wiązadło* : *wiązadęł*, *druhna* - *druhen*, *kuchnia* - *kuchen*), -no (por. *ściągnę* : *ściągnien*) z przyłączeniem końcówki -ø. Takie same oboczności pojawiają się w sufiksach rozszerzonych, z końcowym -ec (por. -owiec); -ek (por. -unek), -ka (por. -arka, -ówka), -ko (por. -ątko), -na (por. -uchna, -ówna), -nia (por. -arnia). Obligatoryjna jest oboczność e/ø w zasadzie we wszystkich modelach z -ec i -ek. Wyjątki (por. *podlec* - *podleca*) są nieliczne. Podobnie obligatoryjna jest oboczność ø/e w przyrostkach -ka, -ki, -ko, -adło, -idło. Wyjątkowo zdarza się oboczność ø/e w przyrostkach -na, -nia. Rzeczowniki z tymi przyrostkami miewają zresztą częściej w dopełniaczu liczby mnogiej końcówkę samogłoskową niż -ø. W przyrostkach -alnia, -arnia oboczność ta nie pojawia się, nawet gdy derywowane za ich pomocą rzeczowniki mają w dopełniaczu liczby mnogiej końcówkę -ø (por. *przędzalnia* - *przędzalń*, *wędzarnia* - *wędzarń*).

Także z tymi obocznościami wiązać się mogą kolejne, dotyczące spółgłosek poprzedzających w sufiksach -e- ruchome. Spółgłoski dźwięczne alternować mogą z bezdźwięcznymi (por. *alowiec* - *alowca*), przy czym możliwa jest jednocześnie alternacja miękkiej i twardej, bezdźwięczne spółgłoski alternować mogą z dźwięcznymi (por. *twardówka* - *twardówek*). Naturalnie, dalej możliwe są oboczności w podstawowej części derywatów (por. *starzec* - *starca*). Jak wiadomo, niektóre hasłowe formy wyrazów powstały przez analogię do przekształcanych w taki sposób w przeszłości form zależnych (por. np. *ojciec*, *szewc*). Współcześnie nieuniknione są oboczności wargowych miękkich do twardych przed e/ø (por. *skąpiec* - *skąpowc*).

samec - samca) i dźwięcznych do bezdźwięcznych (por. ząbek : ząb-ka, ogryzek - ogryzka), a przed -óc- także oboczność ż/r w derywatach od podstaw zakończonych na -r- (por. mądry : mądrzec - mądrca). Zmian w podstawie, które mogłyby utrudniać używanie derywatów, unika się, np. przyjmując temat wygodny dla wszystkich form (por. córeczka - córeczek i córka - córek, syneczek : syneczka i synek - synka, tasiemiec - tasiemca i taśma - taśm).

Niektórym (-um, -anin, -e) przyrostkom są właściwe, jak wspominałem, specyficzne oboczności. Przyrostek -um nie przyłącza w ogóle końcówek fleksyjnych i występuje wyłącznie w formach liczby pojedynczej derywatów. Przyrostek -anin ma przed końcówką -e miejscownika i wołacza oczekiwaną postać oboczną -aniń-, zaś w formach liczby mnogiej jest uszczuplony o -in. Pozostająca część -ań- zachowuje się bez zmian tylko przed mianownikowym -e. Przed pozostałymi samogłoskami końcówek liczby mnogiej zachodzi w niej alternacja n/n. Przyrostek -e występuje w czterech postaciach. W bierniku i wołacza liczby pojedynczej zachowuje się postać hasłowa -e, w pozostałych przypadkach liczby pojedynczej jest obszerniejsza o -ć-, a w liczbie mnogiej o -t-. Samogłoska nosowa przed obu rozszerzającymi przyrostek spółgłoskami wymawiana jest oczywiście z rozłożeniem, przy czym przed -ć- występuje niezmiennie -eń-, natomiast w połączeniu z -t- w dopełniaczu liczby mnogiej przed końcówką -ó samogłoska -e- alternuje z -o-. W pozostałych przypadkach liczby mnogiej sufiks ma postać -ent-. Niezbyt wygodny ze względu na te oboczności przyrostek -e bywa we współczesnej polszczyźnie zastępowany innymi, co oczywiście nie w pełni jest możliwe. Ekwiwalentami niektórych formacji z -e bywają formacje z: -ak (por. kurczę - kurczak), -ek (por. wilczę - wilczek), -ik (por. słonię - słonik), -ka (por. sarnię - sarenka), trudno jednak uznać wymienione przyrostki za ekwiwalenty sufiksu -e w ogóle, bo występują w różnych modelach, gdy -e w jednym. Nawet wymieniane formacje nie mają wartości zupełnie identycznej z derywatami z -e. Przyrostek -ak przyłączony do nazw zwierząt (por. jeleniak, krowiak 'nazwy grzybów') nie musi tworzyć nazw zwierząt niedorosłych ani nawet deminutiwów czy hipokorystyków. Formacje z -ek, -ik, -ka motywowane przez nazwy zwierząt czy generalnie istot także nie muszą być nazwami istot niedorosłych,

małych czy młodych (por. *motylek, śledzik, krówka*). Ze względu na jego wyrazistość w deminutiwach, a szczególnie w nazwach istot młodych, nie rezygnuje się w nowszej polszczyźnie z sufiksu -ę, ograniczając jedynie użycie jego postaci hasłowej i alternantu +ęń-. Zwykle bez kłopotów (podobnie jak w innych językach słowiańskich) stosowane są formy liczby mnogiej zawierające ten przyrostek. Alternant -ęta usamodzielniał się zresztą (por. *karcięta, porcięta, rączęta*). Rozszerzony przyrostek -ątko daje możliwość niekłopotliwego tworzenia form obu liczb i zachowuje najwierniej wartość -ę.

Zarówno gdy idzie o repartycję końcówek, jak i o ich wpływ na alternacje w sufiksach i w ogóle w tematach rzeczowników derywowanych sufiksalnie, trzeba się liczyć z ewentualnością osobliwości w pojedynczych formacjach, nie zawsze zresztą rejestrowanych przez słowniki. Przy tym słowniki rejestrują zwykle wyrazy na podstawie tekstów pisanych, czego skutkiem może być m. in. notowanie form artykulacyjnie trudnych, więc w tekstach mówionych mało prawdopodobnych (por. w SDor - *wścieklec, wścieklca*). Bezpośrednie badanie tekstów, zwłaszcza mówionych, byłoby niewątpliwie bardzo pożyteczne, jednak przekracza znacznie możliwości jednej osoby.

WNIOSKI KOŃCOWE

W podrozdziałach poświęconych elementom dystrybucji sufiksów przedstawiłem spostrzeżenia dotyczące derywatów z podstawami różnych kategorii. Starłem się przy tym uwzględnić postawę nadawcy (syntetyzującego derywaty) i odbiorcy (analizującego je). Postawy te, choć wymagają podobnych kompetencji, różnią się jednak. Potrzebne jest zatem zwrócenie uwagi na różnice w sposobie postępowania analizującego i syntetyzującego, z uwzględnieniem prawidłowości dotyczących wszystkich rodzajów derywatów sufiksalnych.

Analiza występującego w tekście wyrazu może prowadzić do stwierdzenia, że jest on rzeczownikiem derywowanym sufiksalnie, i do określenia modelu, według którego został utworzony, a zatem do ustalenia jego znaczenia strukturalnego, jeśli będzie uwzględniać poza dystrybucyjnymi także inne, przede wszystkim semantyczne uwarunkowania derywacji. Zakładam, że względy semantyczne, stylistyczne, emocjonalne są oczywiste.

Wstępnym warunkiem przeprowadzenia analizy słowotwórczej występującego w tekście rzeczownika jest ustalenie właściwego mu wzorca deklinacyjnego, a także sprowadzenie go do postaci hasłowej. Usunięcie oboczności, pojawiających się w derywacie pod wpływem końcówek fleksyjnych, ułatwia skojarzenie odpowiednich jego segmentów z obserwowanymi w znanych modelach. Ustalenie wzorca deklinacyjnego pozwala odróżnić przyrostki mające zbieżne postaci w formach zależnych (por. np. -ek, -ka, -ko, a także -ic, -ica w narzędniku liczby mnogiej) i ewentualne warianty znaczeniowe formacji (por. mianowniki liczby mnogiej: *wodniaki* i *wodniacy*, *włóczęgi* i *włóczędzy*).

W części wyrazów wyodrębnią się bez trudu wyrazista część sufiksalna i część podstawową równą motywującym rzeczownikom w ich hasłowej postaci, tj. z -ó końcówką fleksyjną z poprzedzającą spółgłoską półotwartą lub bezdźwięczną spółgłoską właściwą

(nie alternującą z dźwięczną w przypadkach zależnych tego rzeczownika). Tak przedstawiają się np. derywaty: *dom-ek, noc-ka, kamieni-arz, advent-ysta*.

Poza przypadkami, kiedy pierwsza próba podziału liniowego formacji daje pozytywny rezultat ostateczny, tzn. wyodrębnienie właściwego sufiksu i wyrazu motywującego, należy się spodziewać przekształceń (alternacji, uszczupień, rozszerzeń) części podstawowych w stosunku do postaci hasłowych wyrazów motywujących bądź także (w efekcie interferencji) i przyrostków w stosunku do ich postaci właściwych określonym modelom.

Występujące przed wyrazistymi sufiksami części podstawowe mogą się okazać równe odpowiednim wyrazom motywującym (rzeczownikom z końcówką -ó w mianowniku liczby pojedynczej lub bezokolicznikom z zakończeniem -c) po usunięciu (odwróceniu) alternacji, jakie się w nich dokonały pod wpływem przyrostków (por. np.: *bieg-un - biec, piek-arz - piec, druci-arz - drut* itp.). Odwrócenie alternacji w części podstawowej może ujawnić jej identyczność brzmieniową z tematem hasłowej postaci rzeczownika motywującego, tematem motywującego przymiotnika lub z. pozbawionym -ć i poprzedzającej samogłoski motywującym czasownikiem. Odtworzenie tak uszczuplonych wyrazów motywujących wymaga rozszerzenia podstaw o odpowiednie pominięte w derywacie elementy (por. np.: *zwycięz-ca = zwycięż-yć + -ca, szmaci-arz = szmat-a + -arz* itp.). Tematy bez alternacji wymagają wyłącznie takich uzupełnień (por. np. *mac-ka = mac-ać + -ka, bab-us = bab-a + -us, grub-as = grub-y + -as* itp.).

Podział liniowy dający w efekcie wyrazistą część podstawową (równą wyrazowi motywującemu lub jego tematowi) i zdeformowaną część sufiksálną (por. *starost-wo, kao-wiec*) lub wyrazistą część sufiksálną i zdeformowaną (uszczuploną) część podstawową (por. *staro-stwo, ka-owiec*) upoważnia do przypuszczenia, że segment graniczny należy traktować jednocześnie jako wygłos podstawy i nagłos przyrostka. Powinien go zawierać zarówno odtworzony temat wyrazu podstawowego, jak i przyrostek (por. *staro-st-wo = starost-a + -stwo, ka-o-wiec = k.o. + -owiec* itp.).

Podział ujawniający wyrazistą część podstawową i zdeformowaną część sufiksálną (por. *jeździec-two, kupiec-two*) sugeruje spłynięcie się stosownej fonetycznie głoski początkowej przyrostka z

głoską końcową podstawy (por. *jeździec-two* = *jeździec* + -stwo, *kupiec-two* = *kupiec* + -stwo), a zatem potrzebę uzupełnienia odtwarzanego przyrostka o tę głoskę.

Stwierdzenie deformacji obu części w strefie kontaktowej każe element graniczny traktować jako powstały wskutek asymilacji wygłosu podstawy i nagłosu przyrostka, a odtwarzane postaci tematu i sufiksu rozszerzyć o odpowiednie głoski (por. *łajda-c-two* = *łajdak* + -stwo, *bło-cko* = *błot-o* + -sko, *inwali-dz-two* = *inwalid-a* + -stwo).

Jeśli w formacji wyodrębnia się wyrazisty sufiks, a część podstawowa może być interpretowana wyłącznie jako uszczuplona w stosunku do tematu podstawowego, czego znakiem jest np. nietypowe, samogłoskowe jej zakończenie (por.: *pluga-stwo*, *probo-stwo*), to przypuścić trzeba przede wszystkim, że wygłosowa część tematu zanikła w rezultacie upodobnienia do nagłosu sufiksu i ewentualnych uproszczeń artykulacyjnych. Odtwarzane tematy należy zatem uzupełnić odpowiednimi głoskami. Niezbędnymi uzupełnieniami podstaw bywają też głoski, grupy głosek, morfemy, o które regularnie uszczuplane są odpowiednie typy wyrazów motywujących (np. -k-, -n- przymiotników niemotywowanych, jak w: *krót-k-i* - *króci-ak*, *mizer-n-y* - *mizer-ak*; -owa- czasowników zapożyczonych, jak w: *rejter-owa-ć* - *rejter-ada*, *absorb-owa-ć* - *absorp-cja* itp.). Takich uzupełnień wymagają czasem także podstawy równe brzmieniu tematów wyrazów, które mogłyby uchodzić za motywujące (por. np. *galop-ada*, *pieg-us*, *blond-as*), gdy jednak wyrazy obszerniejsze lepiej tłumaczą wartość derywatu (por. *galop-owa-ć* - *galop-ada* 'galopowanie', *pieg-owat-y* - *pieg-us* 'ktoś piegowaty', *blondas* 'o blondynie, z zabarwieniem emocjonalnym').

Utrudnienie podziału formacji na część podstawową i sufiksálną wynika niekiedy stąd, że między nimi znajduje się element obcy zarówno tematowi wyrazu motywującego, jak i modelowej postaci przyrostka (por. np. *głup-t-ak* = *głup-i* + -ak, *opozycj-on-ista* = *opozycj-a* + -ista, *ogar-cz-yc-a* z *ogar* + -ica). Element ten, nie zmieniający w zasadzie strukturalnego znaczenia formacji, kojarzyć może derywat z grupą semantyczną wyrazów utworzonych według odmiennego modelu (por. np. *tward-ów-ka* i nazwy innych części oka - *białk-owka*, *siatk-ówka*, *rogow-ka*; *młód-ni-ak* i nazwy innych skupisk drzew - *sosni-ak*, *brzeźni-ak*). Powtarzanie się takiego in-

-ka - *cyrk-ø / cyrk-owy / cyrk-owiec*; *rozwal-icha* - *rozwal-ać / rozwal-ić*; *bucz-ek* - *bucz-eć / buk-ø* itp.). Jeśli przyrostek występuje w różnych modelach słowotwórczych (por. *narciarz* + *-ka* = *narciarka* i *narciarsk-i* + *-ka* = *narciarska*), to utworzona za jego pomocą formacja może być wieloznaczna. Również wieloznaczne mogą się stać wyrazy niemotywowane, zbudowane jednak z ciągów brzmieniowych i dentycznych z odpowiednimi składnikami derywatów. Dodatkową wartość uzyskać mogą w ten sposób wyrazy przedstawiające się jako zgodne w całości z odpowiednim modelem (por. np. *siksa* 'dziewczyna, podłotek', i *sik-sa*, *bek-sa*, *plak-sa*), a nawet tylko domniemaną częścią podstawową kojarzące się z odpowiednimi wyrazami (por. *sikora* 'dziewczyna' i *sik-ora*, *sik-sa*). Pozorne znaczenie strukturalne zastępuje nawet niekiedy znaczenie słownikowe (por. *oportunist* 'przeciwnik, stawiający opór'), jeśli kontekst temu nie przeszkadza. Analizujący nie powinien wykluczać takich możliwości interpretacji spotkanych w tekście rzeczowników, bywają one bowiem zgodne z intencją nadawcy. Nadawca czasem wskutek nieświadomości stosuje błędnie (np. *oportunist* 'przeciwnik'), a czasami celowo, żartobliwie, z uwzględnieniem dwuznaczności (por. np. *denat* - *den-at* 'ktoś denny, bardzo głupi', *bambus* - *bamb-us* 'Murzyn, Bambo', *gruzinka* - *gruz-inka* ' prostytutka uprawiająca swój proceder na gruzach, w ruinach') - wyrazy o pozornej przejrzystości.

Mimo iż analiza budowy rzeczowników pozwala z pewnym tylko prawdopodobieństwem określać ich znaczenie strukturalne, które zresztą nie przesądza o znaczeniu słownikowym, to jednak w znacznym stopniu ułatwia ustalenie ich wartości w tekście, gdy korzystanie ze słownika jest niemożliwe. Znajomość zasad dystrybucji afiksów, typowych alternacji, rozszerzeń itp. podnosi niewątpliwie sprawność analizującego. Potrzebna ona jest oczywiście także występującemu w roli nadawcy, i to nie tylko dlatego, że syntetyzowanie derywatów może być obiektywnie uzasadnioną koniecznością wobec braku odpowiednich wyrazów. Zdarza się, że musi kompensować nieznaną słów istniejących. Umiejętność syntetyzowania ułatwia także przypominanie sobie, odtwarzanie wyrazów wcześniej poznanych.

Synteza powinna prowadzić do utworzenia wyrazu możliwie dogodnego artykulacyjnie i kojarzącego się względnie łatwo z obra-

nym przez nadawcę modelem w różnych kontekstach i konsytuacjach. Obranie modelu słowotwórczego zależy w poważnej mierze o przewidywaną wartość semantyczną, stylistyczną i emocjonalną formacji, jednak niemożność zastosowania brzmieniowej podstawy i sufiksu może zmusić do poniechania zamiaru skorzystania z niego. Gdy analizujący powinien być przede wszystkim świadom możliwości interpretacyjnych, to syntetyzujący powinien brać pod uwagę przede wszystkim ograniczenia konstrukcyjne. Ograniczenia formalne, dystrybucyjne, wiążą się oczywiście ze znaczeniowymi. Wagi tych ostatnich nie pomniejszam, choć się nimi oddzielnie nie zajmuję, przyjmując, że w większości prac z zakresu słowotwórstwa są opisywane.

Obraniu odpowiedniego sufiksu towarzyszyć musi świadomość nie tylko jego funkcji, ale i ograniczonej łączliwości. Część przyrostków łączy się mianowicie wyłącznie z podstawami tworzonymi od wyrazów określonych kategorii gramatycznych (np.: -anie, -enie z podstawami odczasownikowymi, podobnie -adło, -iciel, zaś -ość wyłącznie z odprzymiotnikowymi, -ę z odrzeczownikowymi itp.), a niezależnie od tego wszystkie mają ograniczoną łączliwość brzmieniową. Naturalnie w różnym stopniu i wyjątkowo do jednego tylko typu zakończeń podstaw (jak np. rzadko wykorzystywany przyrostek -sa, por.: *bek-sa*, *ptak-sa*). Ograniczenia wynikające z przyczyn fonetycznych dotyczą podobnie wszystkich przyrostków, inne bywają specyficzne dla poszczególnych formantów. Są niekiedy różne dla identycznie brzmiących, a występujących w różnych modelach sufiksów (np. -ek łączy się z podstawami odczasownikowymi zakończonymi, wyjąwszy -j-, na spółgłoski twarde, gdy w formajach odrzeczownikowych występuje także po miękkich). O ograniczeniach tych informują metryki dystrybucyjne.

Rzadko do bezpośredniego połączenia z sufiksem nadają się całe wyrazy podstawowe w nie przekształconym brzmieniu. Właściwie tylko postaci hasłowe rzeczowników zakończone spółgłoskami bezdźwięcznymi (nie alternującymi w paradygmacie z dźwięcznymi) i półotwartymi mogą być zespalane z większą liczbą sufiksów (por. *noc-ka*, *plot-ek*, *ślalom-owiec* itp.). Z nielicznymi łączą się całe postaci hasłowe rzeczowników nieodmiennych (por. *hindu-ista*, *mi-izm*). Wyjątkowo powstają formacje zachowujące postaci hasłowe innych rzeczowników (por. *łep-ek - łeb*). Samogłoskowe zakończenia postaci hasłowych rzeczowników i przymiotników są z

nie wprowadzane do derywatów. Regularnie też odrzucane są bezokolicznikowe zakończenia -ć wraz z poprzedzającymi je samogłoskami. Tak utworzone tematy podstawowe bez dalszych przekształceń brzmieniowych występują przed nielicznymi przyrostkami rozpoczynającymi się od samogłosek (por.: *cykad-owiec*, *narzędzi-owiec*; *podchorąż-ówka*, *biodr-ówka*, *talerz-ówka*) lub od stosownych spółgłosek (por. *szaf-sko*, *chłop-stwo*). Jeśli nawet nie alternują wygłosowe spółgłoski tematów, to jednak przed większością przyrostków zachodzić mogą wewnątrz tematów alternacje samogłoskowe, zwłaszcza alternacje ó/e i e/ó w wygłosowych sylabach tematów.

Oboczności na granicy podstawy i sufiksu zachodzą w licznych derywatach obligatoryjnie. Powodowane względami fonetycznymi są właściwe derywatom ze wszystkimi typami podstaw i zachodzą podobnie także w odpowiednich formach fleksyjnych i na styku wyrazów sąsiadujących w wypowiedzeniach. Dają w efekcie zwykle asymilację wygłosowej spółgłoski podstawy (por. *bab-a* - *bab-sko*, *bab-ina*), prowadzą do uproszczenia grup spółgłoskowych (por. *ziarn-o* - *ziar-n-ko*, *proboszcz* - *probo-stwo*, *kupiec* - *kupiec-two*) kosztem brzmienia podstawy lub sufiksu. Dostosowanie fonetyczne (zwłaszcza pod względem miękkości, miejsca artykulacji) dokonuje się w derywatach także przez wykorzystanie alternacji nawiązujących do historycznych procesów fonetycznych (por. *bat* - *bac-ik*, *widl-y* - *widl-ik*). Konieczność wprowadzenia określonych alternacji na granicy morfologicznej może pozostawać w ogóle bez związku z żywymi procesami fonetycznymi jako właściwa określonemu modelowi słowotwórczemu (por. *wykrzyk-nąć* - *wykrzyk-nik*, ale *przetak* - *przetacz-nik*). Morfologiczny charakter mają, podobnie jak we fleksji, oboczności bezdźwięcznych do dźwięcznych przed samogłoskami, morfologicznie uwarunkowane są alternacje -c kończącego bezokoliczniki wprowadzane do derywatów w całości (por. np. *biec* - *bieg-un*, *piec* - *piek-arz*), a także -ś- poprzedzającego odrzucane bezokolicznikowe -ć (por. np. *kraś-ć* - *kradzi-eź*, *prząd-ć* - *prząd-ka*, *gnieś-ć* - *gniec^{enie}*). Są one systematyczne i również obligatoryjne jak alternacje fonetyczne i zachodzą podobnie jak w formach fleksyjnych. Regularnie przekształcany jest też rzeczownikowy przyrostek -g. Prócz postaci właściwych mu w formach fleksyjnych (por.: -eńc- w *ciel-ę* - *ciel-ęc-ina*, -ent- w *ciel-ę* - *ciel-ęt-nik*, -ont- w *dziewcz-ę* - *dziewcz-ąt-ko*) przybiera także postać -enc- (por. *niemowl-ę* - *niemowl-ęc-two*).

Z obocznościami na granicy wiążą się oboczności wewnątrz podstaw. Upodobnienia fonetyczne zachodzą według ogólniejszych zasad w całych wygłosowych grupach spółgłoskowych podstaw. Także zmiany warunkowane morfologicznie obejmują całe strefy kontaktowe. Zmiany samogłoskowe w podstawach są warunkowane głównie morfologicznie, przy czym niektóre właściwe są raczej określonym podstawom niż modelom (zwłaszcza a/e i e/a). Oboczność ɔ/e ma pewne uzasadnienie fonetyczne, bo służy rozdzielaniu niepożądanym grup spółgłoskowych, tworzących się w rezultacie przyłączania przyrostkowych spółgłosek do grup spółgłoskowych podstaw. Nie ma takiego uzasadnienia oboczność e/ɔ, której respektowanie jest jednak przez opozycję do tamtej generalnie obligatoryjne. Różnie traktowane jest jednak -e- ruchome w poszczególnych modelach słowotwórczych (por. *syn-ek - syn-ecz-ek* i *chłopi-ec - chłop-cz-yk*). Inne oboczności typu ɔ/V wiążą się wyraźniej z określonymi grupami podstaw (por.: *kolacj-a - kolacyj-ka*, *koalicj-a - koalicyj-ka*, *fuzj-a - fuzyj-ka*, *Polinezj-a - Polinezyj-czyk*). Oboczności w podstawach odczasownikowych, nawiązujące do apofonii, wpływają na zmianę wartości formacji, bo wskazują jej powiązanie motywacyjne z różnymi ze względu na aspekt, postać (por. *sp-anie - sp-ać* i *sypj-anie - sypjać*) bezokolicznikami, ale bywają również środkiem zapobiegania nadmiernemu nagromadzeniu spółgłosek (por. *żr-ać - żar-cie*, *trz-ać - tar-ło*, *sł-ać - ściół-ka*). Niektóre spośród tych oboczności spotyka się także w formach fleksyjnych wyrazów, zatem możliwe jest wprowadzanie ich do podstaw przez analogię do znanych tematów fleksyjnych, z uwzględnieniem ograniczeń znaczeniowych.

Dokonywane się na granicy z sufiksem i w obrębie podstawy alternacje nie zawsze są korzystne dla wyrazistości formacji. Obligatoryjnym a niepożądanym obocznościom zapobiec można niekiedy, wprowadzając między podstawę a przyrostek odpowiedni element niemorfemowy, nie wywołujący niecelowych skojarzeń brzmieniowych i znaczeniowych. W formacjach odczasownikowych interfiksami takimi bywają zwykle ciągi brzmieniowe przypominające elementy form osobowych (por. np. -j- w: *gra-ć - gra-j-ek*, *my-ć - my-j-ka* *czu-ć - czu-j-nik* itp.) lub imiesłowów (por. -ł- w: *grza-ł-ka*, -i- w: *opi-j-ać się - opi-l-ca*). W formacjach, w których występują one są to często cząstki przypominające przyrostki, np. *-j-* w *graj-ek* i *my-j-ka*, *-ł-* w *grzał-ka* i *opi-l-ca*.

kowe (por. np. -ov- w: *żytn-i - żytni-ów-ka*, *kąt - kąt-ow-nik*, -n- w: *młód-y - młód-ni-ak*, *wieś - wieś-ni-ak*). Wprowadzanie interfiksów wiąże się z ryzykiem upodobnienia formacji do właściwych innemu modelowi słowotwórczemu czy do konkretnych wyrazów należących do specyficznej grupy znaczeniowej. Takie aluzyjne upodobnienie może być zresztą zgodne z intencjami nadawcy. Nie wywołują dodatkowych skojarzeń rozszerzenia obligatoryjne, właściwe pewnym typom podstaw w określonych modelach (por. -oń- po -cj-, -sj-, -zj- w formacjach z -ista, np. *reakcj-a - reakcj-on-ista*, *impresj-a - impresj-on-ista*, *iluzj-a - iluzj-on-ista*).

Dostosowanie tematu wymaga niekiedy również jego uszczuplenia. Prócz wspomnianych już końcówek fleksyjnych przymiotników i rzeczowników oraz wygłosowego -ć z poprzedzającą samogłoską bezokoliczników nie wchodzi do derywatów także inne segmenty niektórych wyrazów motywujących. Odrzucane bywają: czasownikowe przyrostki -ną- i -owa- (por.: *zwi-ną-ć - zwi-tka*, *ciąg-ną-ć - ciąg-ota*; *bumel-owa-ć - bumel-ka*, *mord-owa-ć - mord-ęga*, *plotk-owa-ć - plotkara*), -aty, -asty, -awy (por.: *łaci-aty - łaci-ak*, *grzywi-asty - grzyw-acz*, *koszl-awy - koszl-on*). Uszczuplenia elementów zbędnych dla zachowania wyrazistości formacji (por. -k- w: *krót-k-i - króci-ak*, -n- w: *mizer-n-y - mizer-ota*, -sk w: *dam-ski - dam-ka*) mogą ułatwiać derywację, zapobiegać mniej pożądanym przekształceniom. W określonych modelach bywają jednak pewne uszczuplenia obligatoryjne (por. uszczuplenia podstaw feminatiwów o -ec- w: *reżym-owi-ec - reżym-ów-ka*, *bander-owi-ec - bander-ów-ka*). Obligatoryjnie uszczuplane bywają też pewne typy podstaw w różnych modelach (por. uszczuplenie o -in podstawowych rzeczowników z -anin w: *luter-anin - luter-an-ka*, *mieszcz-anin - mieszcz-aństwo*). Jako obligatoryjne należy też traktować uszczuplenia podstaw o elementy wygłosowe identyczne z nagłosem sufiksu (por. *starost-a - staro-stwo*, *ciemn-y - ciem-nia*, *lakier - laki-ernia*). W zasadzie tylko przyrostki -ka, -ko i -ek mogą być przyłączane do podstawowych tematów nie uszczuplonych o -k-, jednak to -k- obligatoryjnie alternuje w odpowiednich formacjach z -ć- (por. *ścierk-a - ścierecz-ka*, *słówk-o - słowecz-ko*, *rysunek - rysunecz-ek*). Jeśli uniknięcie powtarzania ciągów brzmieniowych (głosek, grup głosek, sylab) w drodze uszczuplenia podstawy i alternacji jest niemożliwe, to może się okazać potrzebne skorzystanie z innego przyrostka (por. *łódź - łodzianin*, ale *poznań - poznaniak*).

Uszczuplenie dokonywane bywa ze względów przede wszystkim znaczeniowych, nie brzmieniowych, gdy formacja ma być motywowana nie przez uszczuplany o sufiks(oid) wyraz, ale przez wyabstrahowany element podstawowy, który samodzielnie w tekstach nie występuje (por. *sachar-yna, sachar-ymetr, sachar-yd - sachar-oza*). Wyraz uszczuplany i rzeczownik derywowany w oparciu o wyodrębnioną zeń podstawę mogą pozostawać we wzajemnym stosunku motywacyjnym. Jeśli w miejsce przyrostka odrzuconego wprowadzany jest bliski mu funkcyjnie, to formacja może być odbierana jako nacechowana stylistycznie, emocjonalnie wobec wyrazu uszczuplanego (por. *łodzi-anin - łodzi-ak*). Wymieniane z takim skutkiem mogą być też zakończenia (sufiksoidy) wyrazów podstawowych na wyraziście przyrostki (por. *kapel-usz - kapel-uch, łajd-ak - łajd-us*) lub na inne sufiksoidy, nabierające w ten sposób wartości formantów (por. *kund-el - kund-ys*). Odrzucane mogą być z różnych powodów nie tylko wygłosowe części wyrazów podstawowych, ale także prefiksy (por.: *wy-gładzać, do-gładzać, o-gładzać - gładz-arka* i postfiksy (por. *włóczyć się - włócz-ęga, pętać się - pęt-ak*). Uszczuplenie podstaw o postfiksy jest, poza nazwami czynności (por. *włóczenie się, pętanie się*), obligatoryjne.

Derywowanemu z uwzględnieniem dystrybucyjnych prawidłowości rzeczownikowi przypisać trzeba ostatecznie właściwy paradygmat. Z niektórymi przyrostkami łączy się nieodwołalnie jeden możliwy (por. paradygmaty z formacji z *-arka, -ista*). W części modeli tworzy się rzeczowniki różniące się rodzajem (por. *łaz-ęga 'łazik' i łaz-ęga 'łożenie'*), a zwłaszcza podrodzajem gramatycznym (por. *pływ-ak 'pławik' i pływ-ak 'osoba pływająca', niszc-yciel 'osoba co niszcząca' i niszc-yciel 'rodzaj okrętu'*), co również wyznacza wybór odpowiedniego wzorca deklinacyjnego lub przynajmniej końcówek odpowiednich form przypadkowych. Także przynależność do różnych grup znaczeniowych (por. *szczypi-or 'liście cebuli' i wisi-or 'wisząca ozdoba, zwykle pojedynczy przedmiot'*) wskazywać może odpowiednie końcówki (por. Gsg: *szczypi-or-u i wisi-or-a*).

Przyłączanie odpowiednich końcówek fleksyjnych powoduje alternacje spółgłoskowe w przyrostkach. Alternacje spółgłoskowe dokonują się podobnie we wszystkich rzeczownikach, nie tylko derywowanych sufiksalnie, przed właściwymi końcówkami fleksyjnymi. Alternacje samogłoskowe *e/ø* i *ø/e* zachodzą regularnie i obli-

atoryjnie w przyrostkach: -ec, -ek, -ka, -ko. Obecność e/ø w przyrostku powodować może powstanie grupy spółgłoskowej na granicy morfologicznej i ewentualne obecności wygłosowych spółgłoszek podstawy (por. *starz-ec* - *star-ec*). Ruchome w wygłosowej sylabie wyrazu podstawowego -e- (por. *synek* - *synka*, *panna* - *panien*) utrzymuje się zwykle w całym paradygmacie odpowiedniego wyrazu derywowanego, w którego przyrostku występuje także -e- ruchome (por. *synecz-ek* - *synecz-ka*, *panien-ka* - *panien-ek*). Możliwości wprowadzania alternacji ø/e dla rozdzielenia grup spółgłoskowych (por. *taśm-a* - *tasiem-ka*, *form-a* - *forem-ka*) w podstawach wyodrębnionych z tematów bez -e- ruchomego są ograniczone. Nieregularne, wyjątkowe obecności utrudniają właściwe skojarzenia brzmieniowe.

Obligatoryjne obecności zachodzące w przyrostkach, a następnie i w podstawach słowotwórczych pod wpływem końcówek fleksyjnych powodują niekiedy powstawanie trudnych artykularyjnie grup spółgłoskowych (por. *żuszcz-ec* - *żuszcz-ca*), a nawet komplikują skojarzenia z wyrazami motywującymi (por. współczesne *kojec* i staropolskie *koci-ec*, *koć-ca*). Ewentualność niepożądanych przekształceń brzmieniowych może skłaniać do poniechania derywacji według niewygodnego modelu, jeśli odstępstwa od narzucanego przezeń paradygmatu nie są możliwe.

Kolejne przekształcenia elementów składających się na derywat mogą być przyczyną jego wieloznaczności, wielomotywowości (por. *wkręt-ak* - *wkręc-ać*, *wkręt*; *dam-ka* - *dam-ski*, *dam-a*). Niejednoznacznie może się przedstawiać podzielność słowotwórcza formacji (por. *gwintow-nik* - *gwint-ow-ać* i ewentualnie *gwint-ownik-gwint*). Dodatkowe utrudnienia interpretacyjne mogą się wiązać z przyłączaniem kolejnych przyrostków, toteż rzadko spotyka się ich więcej niż (jak w rzeczowniku *plot-k-ar-ecz-k-a*) cztery. Ewentualna strukturalna wieloznaczność derywatów nie uniemożliwia ich stosowania. Nadawca powinien jednak uwzględniać różne potencjalne interpretacje odbiorcy.

Tabele wzorców deklinacyjnych

		I	II	III	IV	V
		M l.p. na: ó, dź, j, ń, ś, ź, l	M l.p. na: c, cz, dź, rz, sz, ź	M l.p. na: k, g, ch	M l.p. na: b, d, f, ł, m, n, p, r, s, t, w, z	M l.p. na -anin -
Liczba pojedyncza	M	-ó kowal	-ó stróż	-ó robotnik	-ó sąsiad	-anin mieszczanin
	D	ż. n.ż. -a kowala -a, -u pala, balu	-a stróża -a, -u kołnierza, placu	-a robotnika -a, -u stołka, stogu	-a sąsiada -a, -u słupa, ga- lopu	-anina mieszczana- nina
	C	-owi kowalowi	-owi stróżowi -u chłopcu	-owi robotnikowi	-owi sąsiadowi -u chłopcu	-aninowi mieszczana- ninowi
	B	ż. n.ż. jak D kowala jak M pal	jak D stróża jak M plac	jak D robotnika jak M stołek	jak D sąsiada jak M słupek	jak D mieszczanina
	W	jak Mc kowalu	jak Mc, -e stróżu, chłopcze	jak Mc robotniku	jak Mc sąsiedzie	jak Mc mieszczani- nie
	N	-em kowalem	-em stróżem	-em robotnikiem	-em sąsiadem	-aninem mieszczana- ninem
	Mc	-u kowalu	-u stróżu	-u robotniku	-e sąsiedzie	-aninie mieszczana- ninie
Liczba mnoga	M	os. -e, -owie kowale, królowie	-e, -y stróże, -owie chłopcy, me- żowie	-y, -i, -owie ro- botnicy, mnisi, geologowie	-i, -y, -owie są- siedzi, dyrektorzy, panowie	-anie mieszczanie
	W	n.os. -e pale	-e kołnierze	-i, -y stołki, mchy	-y słupy	
	D	-i, -ów kowali, królów	-y, -ów żołnierzy, stróżów	-ów robotników	-ów sąsiadów	-an, -anów miesz- czan, dominikanów
	C	-om kowalom	-om stróżom	-om robotnikom	-om sąsiadom	-anom mieszczanom
	B	os. jak D kowali, kró- lów n.os. jak M pale, konie	jak D stróży jak M kołnierze, węże	jak D robotników jak M stołki, ptaki	jak D sąsiadów jak M słupy, koty	jak D mieszczan dominikanów
	N	-ami kowalami	-ami stróżami	-ami robotnikami	-ami sąsiadami	-anami mieszczanami
Mc	-ach kowalach	-ach stróżach	-ach robotnikach	-ach sąsiadach	-anach mieszczanach	

		VI	VII	VIII	IX	X	XI
		Temat na: ć, dź, j, ń, ś, ź, p, b, m, f, w, .l	Temat na: c, cz, dz, dź, rz, sz, ż	Temat na: k, g, ch	Temat na: b, d, f, i, m, n, p, r, a, t, w, z	M l.p. na: ć, dź, j, ń, ś, ź, l	M l.p. na: c, cz, dz, dź, rz, sz, ż
Liczba pojedyncza	M	-a kula, mądra- la	-a ulica, zdrajca	-a zatoka, wło- częga	-a zagroda, kos- mita	-ó wieś	-ó noc
	D	-i kuli	-y ulicy	-i, -y włóczęgi, muchy	-y zagrody	-i wsi	-y nocy
	C	-i kuli	-y ulicy	włóczędze -e zatoce musze	zagrodzie -e kosmicie	-i wsi	-y nocy
	B	-e kule	-e ulice	-e zatokę	-e zagrodę	jak M wieś	jak M noc
	W	-o, -u kulo, mamusiu	-o ulico	-o zatoko	-o zagrodo	-i wsi	-y nocy
	N	-a kulą	-a ulicą	-a zatoką	-a zagrodą	-a wsią	-a nocą
	Mc	-i kuli	-y ulicy	włóczędze -e zatoce musze	zagrodzie -e kosmicie	-i wsi	-y nocy
Liczba mnoga	MW	n.os. -e kule, mądrale os.	-e ulice -y zdrajcy	-i, -y zatoki, muchy -y włóczędzy	-y zagrody -i kosmici	-e, -i wsie/wsi, radości	-e noce
	D	n.os. -ó, -ii, -ji os. kul, linii, sta- cji -ów mądralów	-ó ulic -ów zdrajców	-ó zatok -ów włóczęgów	-ó zagród -ów kosmitów	-i wsi	-y nocy
	C	-om kulom	-om ulicom	-om zatokom	-om zagrodom	-om wsiom	-om nocom
	B	n.os. jak M kule os. jak D mądralów	jak M ulice jak D zdrajców	jak M zatoki, muchy jak D włóczęgów	jak M zagrody jak D kosmitów	jak M wsie/wsi	jak M noce
	N	-ami kulami	-ami ulicami	-ami zatokami	-ami zagrodami	-ami wsiami	-ami nocami
	Mc	-ach kulach	-ach ulicach	-ach zatokach	-ach zagrodach	-ach wsiach	-ach nocach

		XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII	
		Temat na: ć, dz, j, ń, ś, ź, p, b, m, w, c, cz, dz, dź, rz, sz, ź	Temat na: k, g, ch	Temat na: b, d, f, ł, m, n, p, r, s, t, w, z	M l.p. na -ę D l.p. na -ęcia	M l.p. na -ę D l.p. na -enia	M l.p. na -um	
Liczba pojedyncza	M	-e, -o pole, dziadzio	-o stoisko, chłopisko	-o stado	-ę kurczę	-ę imię	-um akwarium	
	D	-a pola	-a stoiska	-a stada	-ęcia kurczęcia	-enia imienia	-um akwarium	
	C	n.os. os. -u polu -owi dziadziowi	-u stoisku	-u stadu	-ęciu kurczęciu	-eniu imieniu	-um akwarium	
	B	n.os. os. jak M pole jak D dziadzia	-o stoisko	jak M stado	jak M kurczę	jak M imię	jak M akwarium	
	W	n.os. os. jak M pole -u dziadziu	jak M stoisko	jak M stado	jak M kurczę	jak M imię	jak M akwarium	
	N		-em polem	-em stoiskiem	-em stadem	-ęciem kurczęciem	-eniem imieniem	-um akwarium
Liczba mnoga	Mc	-u polu	-u stoisku	-u stadu	-ęciu kurczęciu	-eniu imieniu	-um akwarium	
	MW	n.os. os. -a pola -owie tatuniowie	-a stoiska	-a stada	-ęta kurczęta	-ona imiona	-a akwaria	
	D	n.os. os. -ó, -y, -i pół, wybrzeży, sitowi -ów tatuniów	-ó stoisk -ów chłopisków	-ó stad	-ąt kurczęt	-on imion	-ów akwariów	
	C		-om polom	-om stoiskom	-om stadom	-ętom kurczętom	-onom imionom	-om akwariom
	B	n.os. os. jak M pola jak D dziadziów	jak M stoisk jak D chłopisków	jak M stada	jak M kurczęta	jak M imiona	jak M akwaria	
	N		-ami polami	-ami stoiskami	-ami stadami	-ętami kurczęta- mi	-onami imionami	-ami akwariami
	Mc		-ach polach	-ach stoiskach	-ach stadach	-ętach kurczę- tach	-onach imionach	-ach akwariach

Skróty: ż. - żywotne; n.ż. - nieżywotne; os. - osobowe, męskoosobowe; n.os. - nieosobowe, niemęskoosobowe.

Tabela połączeń przyrostków z różnymi rodzajami podstaw

	I	II	III		I	II	III
-ba	+			-unia			+
-oba	+			-ownia	+		+
-ca	+			-ynia		+	
-ica/yca	+	+	+	-eria			+
-nica	+		+	-atria			+
-wica	+			-isia		+	
-awica	+			-osia			+
-da	+			-usia			+
-ada	+		+	-aja	+		
-ęda	+			-cja	+		+
-ida			+	-acja	⊕		
-oida			+	-ancja	⊙		
-anda	+			-zycja	⊙		
-ga			+	-eja	+		
-aga	+			-oja			+
-ega	+		+	-ka	+	+	+
-iga/yga	+		+	-aka	+		+
-uga	+	+		-ika/yka			+
-cha			+	-ulka		+	+
-acha	+	+		-anka			+
-echa	+			-onka			+
-ęcha	+			-unka	+		+
-icha/ycha	+		+	-ynka			+
-ocha	+	+	+	-eńka			+
-ucha	+	+	+	-arka	+		+
-cia			+	-tka	+		
-alia			+	-atka			+
-nia	+		+	-otka		+	
-alnia	+		+	-awka	+		+
-elnia	+			-ewka			+
-arnia	+		+	-ówka	+	+	+
-ernia	+		+	-tyka	+		
-ornia			+	-aczka	+	+	
-atornia	+			-ączka	+		

Tabela połączeń przyrostków (cd.)

-aszka	*			-ota	+	+	+
-uszką	*		+	-asta			+
-la	+		*	-ista/yista			+
-ala		+		-wa	*	+	
-ola			+	-awa	+	+	
-ula	*	+	+	-owa			+
-ła	+			-ówa			+
-ała	+			-twa	*		
-oła	*		+	-aza			+
-uła		*	*	-eza			+
-na			+	-oza			+
-ana			+	-ec	+	+	+
-uchna			+	-eniec			+
-ina/yina	+	+	+	-owiec			+
-lina	+			-elec	+		
-nina	+			-ulec	+		*
-enina	*			-ic/yc	*		+
-owina			+	-oć			+
-ona			+	-ość			+
-óna			+	-id/yd			+
-izna/yzna	+	+	+	-oid			+
-ra			*	-ce	*		*
-ara	+			-ice			*
-era	*		+	-cie	+		
-ora	*		*	-anie	+		
-ura	*		*	-enie	+		
-atura			⊕	-iwie			*
-sa	+			-owie			+
-esa/észa			+	-owe			+
-ta			+	-iszcze/yszczę	+		+
-ata	+		+	-e			+
-eta			+	-ing			+
-ęta			+	-ch			
-ita/yta			+	-och	+		
-anta	+			-uch	+		
-enta			*	-ki			

Tabela połączeń przyrostków (c.d.)

-ini/yini			+	-oń	+	+	+
-aj	+		*	-uń	+	+	+
-ak	+	+	+	-cho			+
-ek	+	+	+	-cio			+
-unek	+			-unio			+
-uszczek			*	-ko		*	+
-aszek			+	-eńko			*
-iszek/yszek			+	-sko			+
-uszek			+	-isko/ysko	+		+
-ik/yk	+	+	+	-owisko			+
-nik	+	+	+	-ątko	+	+	+
-elnik	*			-uszko			*
-ownik	*		+	-ulo			+
-ok			*	-ło	+		
-uk			+	-adło	+	+	
-czuk			+	-idło/ydło	+		+
-czyk			+	-ajło	+		
-al	*	+	+	-mo	*	*	*
-el	+	*	+	-no	*		
-iciel/yciel	+			-iwo/ywo	+		
-ol			+	-nictwo			+
-ul			+	-stwo/ctwo		+	+
-yl	*			-ostwo			⊕
-sztyl			*	-arstwo			*
-ań			+	-erstwo			*
-oń		*	*	-ar	+		+
-um			+	-er	+		+
-izm/yzm			+	-or	+		+
-zn		+	+	-tor	+		
-en			+	-ator	⊕		
-in/yn		*	+	-ór			*
-anin		+	+	-ur		+	*
-on		*	+	-as	+	+	*
-isjon			*	-es			*
-un	+			-is/ys			*
-eń	+	+	+	-jans			*

Tabela połączeń przyrostków (c.d.)

-os			*	-acz	+	+	+
-us	+	+	+	-icz/yecz		*	+
-aś			+	-ewicz	*		+
-aś			*	-owicz	+		+
-aś			*	-arz	+		+
-ia/yá		+	+	-erz	+		
-nia	*			-asz		*	
-uś	+	+	+	-ijas			*
-at	+		+	-isz/ysz	+	+	+
-et	*			-osz		+	+
-it/yt			+	-usz		*	+
-ant	+		+	-cusz		*	+
-ent	+			-ariusz			+
-ot	+			-aż	+		+
-asy			+	-eż	+	*	
-niczy			+				

Objaśnienia: I - podstawy odczasownikowe; II - podstawy odprzymiotnikowe; III - podstawy odrzeczownikowe; + - formant; * - wariant formantu; ⊕ - formant sporadycznie, przygodnie łączący się z określonym rodzajem podstaw; ⊗ - wariant formantu przygodnie łączący się z określonym rodzajem podstaw.

Tabela nie uwzględnia genetycznego i funkcjonalnego zróżnicowania identycznie brzmiących przyrostków (por. np. -ik w: *budzik*, *chemik*, *kraik*) i ich wariantów fonetycznych (por. np. -icz w: *panicz* i *-ycz* w: *słodycz*).

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Baudouin de Courtenay J., *Szkice językoznawcze*, t. 1, Warszawa 1904.
- Buttler D., Związki syntaktyczne rzeczowników dewerbalnych o znaczeniach podmiotowych, "Poradnik Językowy" 1967, nr 5.
- Cienkowski W., *Teoria etymologii ludowej*, Warszawa 1972.
- Cyran W., *Mechanizm zapożyczania wyrazów w języku polskim*, "Rozprawy Komisji Językowej ŁTN" 1974.
- Daneš F., Dokulil M., Kuchař J., *Tvoření slov v češtině*, 2. *Odvozování podstatných jmen*, Praha 1967.
- Dokulil M., *Tvoření slov v češtině*, 1. *Teorie odvozování slov*, Praha 1962.
- Grzegorzczak R., Puzynina J., *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1979.
- Honowska M., *Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięcioleciu 1967-1977)*, Wrocław 1979.
- Horecký J., *Slovenská lexikologia*, 1. *Tvorenie slov*, Bratislava 1971.
- *Sústava substantívnych slovotvorných prípon*, [w:] *Jazykovedné štúdie*, I. *Spisovný jazyk*, Bratislava 1956.
- *Slovotvorná sústava slovenčiny*, Bratislava 1959.
- Kalný D. E., *K woprosu o rozdielení zvukových čeredovaní na fonietické a nefonietické*, [w:] *Balkanskoje i slávianskoje jazykoznanije. Problemy morfológii*, Moskwa 1981.
- Kobylńska J., *Rozwój form dopełniacza liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego w języku polskim*, Wrocław 1968.
- Kreja B., *Drobiazgi słowotwórcze*, 16. *Skąpiradło*, "Język Polski" 1982.
- *Poręcze derywacji wymiennej*, "Z polskich studiów slawistycznych" 1963, seria 2/1.
- Kucata M., *Rodzaj gramatyczny w historii polszczyzny*, Wrocław 1978.

- L a s k o w s k i R., *Kakuju morfonologiju vybrat'?* [w:] *Baĭkanskoje sĭawianskoje jazykoznanije. Problemy morfonologii*, Moskwa 1981.
- *Studia nad morfologią współczesnego języka polskiego*, Wrocław 1975.
- Ł o ś J., *Gramatyka polska*, cz. 2. *Słowotwórstwo*, Lwów 1925.
- M a Ń c z a k W., *O repartycji końcówek dopełniacza "-a : -u"*, "Język Polski" 1953.
- M i c h a ł e w s k i K., *Dystrybucja formantu -ak w języku ogólnopolskim*, "Prace Filologiczne" 1970.
- *Dystrybucja sufiksu -ak w języku polskim i języku rosyjskim*, *Gramatyka konfrontatywna języka polskiego i rosyjskiego. Materiały konferencji naukowej*, Łódź 1976.
- *Dystrybucja afiksów w opracowaniach konfrontatywnych*, "Acta Universitatis Lodziensis" 1981, Folia Linguistica 1.
- N i e s z c z i m i e n k o G. P., *Problematika dieriwacyonnoĭ morfonologii*, [w:] *Baĭkanskoje i sĭawianskoje jazykoznanije. Problemy morfonologii*, Moskwa 1981.
- O l e c h n o w i c z M., *Z zagadnień podstawy słowotwórczej*, "Rozprawy Komisji Językowej ŁTN" 1981.
- S t a s z e w s k a Z., *Ustalenie się rodzaju gramatycznego rzeczowników zapożyczonych w języku polskim*, [w:] *Studia językoznawcze. Straszczenia prac doktorskich*, t. V, Wrocław 1980.
- W o r t h D. S., *Morfonologija sĭawianskiego slovoobrazowanija*, *American contributions to seventh International Congress of Slavists*, v. I, preprint.
- Z i e m s k a j a E. A., *Sowriemiennyj russkij jazyk. Slovoobrazowanije*, Moskwa 1973.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Arbeit u.d.T. *Die Distribution polnischer suffixaler Formative bei Substantiven* ist ein Versuch, die lautliche Bedingtheit des Funktionierens substantivischer Suffixe im gegenwärtigen Polnisch zu systematisieren. Die Arbeit enthält die detaillierte distributionelle Charakteristik (metryka dystrybucyjna) einzelner Suffixe und gibt einen Überblick über morphologische Erscheinungen, die die suffixale Derivation begleiten, d.h.:

- Fügungspotenzen der Suffixe mit bestimmtem Auslaut der Derivationsbasis,
- Alternationen an der morphologischen Grenze und innerhalb der Derivationsbasis,
- Dehnung und Kürzung der Derivationsbasis,
- Fügungspotenzen der Derivate mit bestimmten Deklinationsparadigmen,
- Alternationen innerhalb der Suffixe, bedingt durch die Flexionsendungen.

Die Anwendungsmöglichkeit der Suffixe hängt nicht nur mit deren semantischer und stilistischer Funktion zusammen. Ein Teil der Suffixe verbindet sich mit Derivationsbasen, die verschiedene grammatische Kategorien vertreten, z.B.: -anie, -enie, -adło, -iciel kommen nur in deverbalen Derivaten vor; -osc in deadjektivischen Derivaten; das deminutive Suffix -ka bildet Derivate ausschließlich von Substantiven weiblichen Geschlechts etc. Unabhängig davon ist die Fügungspotenz aller Suffixe aus lautlichen Gründen begrenzt. Die genannten Beschränkungen können sowohl phonetischen als auch morphologischen Charakter haben.

Der Autor stellt im weiteren fest, daß die Suffixe nur in bestimmter Umgebung vorkommen können. Einen extremen Fall bildet hier das Suffix -aa, das in deverbalen Derivaten nur nach -k- auftritt. Über die erwähnten Beschränkungen informiert die distributionelle Charakteristik einzelner Suffixe.

Die Verbindung von Basis und Suffix wird häufig von lautlichen Veränderungen begleitet. Die Alternationen an den morphologischen Grenzen, die phonetisch d-terminiert sind, haben einen ähnlichen Charakter wie die Al-

ternationen in den Flexionsformen und Wortverbindungen. Die Notwendigkeit bestimmter Alternationen an der morphologischen Grenze muß jedoch nicht in einem Zusammenhang mit phonetischen Prozessen stehen, sondern kann als die Eigenschaft eines bestimmten Wortbildungsmodells interpretiert werden (vgl. *wykrzyk-nać* : *wykrzyk-nik* aber *przetak* / *przetacz-nik*).

Mit den Grenzalternationen verbinden sich auch die Alternationen innerhalb der Ableitungsbasis. Phonetische Assimilationen kommen regelmäßig in konsonantischen Auslautgruppen der Derivationsbasen vor. Vokalische Alternationen innerhalb der Derivationsbasis sind vorwiegend morphologisch bedingt, wobei manche, z.B. a/e und e/a eher bestimmten Basen als bestimmten Modellen eigen sind. Morphologischen Alternationen begegnet man auch in den Flexionsformen der Grundwörter, was ihre Verwendung in der Derivation erleichtert. Phonetisch obligatorische aber bedeutungslos unerwünschte Alternationen kann man vermeiden, indem man zwischen die Derivationsbasis und das Suffix entsprechende Morphemoiden (Interfixe) einführt. In deverbalen Ableitungen können diese Morphemoiden gewissen Elementen der Personalformen (z.B. -j- in *gra-j-ek*) oder Partizipialformen (-ł- in *grza-ł-ka*) ähneln.

Die Dehnungen der Derivationsbasis sind manchmal obligatorisch, z.B. -oń- nach -cj-, -sj-, -zj- in denominalen Ableitungen mit dem Suffix -ista.

Obligatorisch können aber auch Kürzungen der Derivationsbasis sein. Gewöhnlich fehlen in den Derivaten die verbalen Suffixe -no- und -ova- und die adjektivischen Suffixe -aty, -asty, -avy. Das Suffix -ec- wird in den femininen Derivationsbasen obligatorisch reduziert. Im Falle der Klangidentität des Auslauts der Derivationsbasis und des Anlauts des Suffixes kommt es zu einer Interferenz der beiden Elemente.

Alternationen innerhalb der Derivate und vor allem in deren suffixalem Teil werden durch die Flexionsendungen bedingt. Obligatorische Alternationen, die in den Suffixen vorkommen und weitere Alternationen innerhalb der Derivationsbasis hervorrufen, haben manchmal die Entstehung schwer artikulierbarer Konsonantengruppen zur Folge (vgl. Nom.Sg. / *łuszcz-ec*, Gen.Sg. *łuszcz-ca*).

Alle genannten Deformationen der Bestandteile des Derivats können dessen Mehrdeutigkeit oder gar Lexikalisierung bewirken. Zusätzliche Interpretationsschwierigkeiten verbinden sich auch mit der Anhäufung von Suffixen; daher begegnet man selten mehr als 4 aufeinanderfolgenden Suffixen, wie z.B. im Wort 'plot-k-ar-ecz-k-a'.

Die Arbeit umfaßt sowohl die Analyse als auch die Synthese der Derivate. Das Register der Suffixe wurde unter Berücksichtigung der Motivationsverhältnisse zwischen den Wörtern zusammengestellt und enthält auch genetisch fremde Suffixe.

Die vorliegende Arbeit wurde u.a. als theoretische Grundlage für den Unterricht des Polnischen als Fremdsprache gedacht.

S p i s t r e ć c i

Wstęp	3
Metryki przyrostków	7
Sufiksy występujące w połączeniu z podstawami odczasownikowymi	10
Sufiksy występujące w połączeniu z podstawami odprzymiotnikowymi	41
Sufiksy występujące w połączeniu z podstawami odrzeczownikowymi	17
Elementy dystrybucji sufiksów	113
Podstawy słowotwórcze	113
Podstawy odczasownikowe	113
a) Zakończenia podstaw	114
b) Oboczności na granicy z sufiksem	118
c) Oboczności wewnątrz podstaw	122
d) Rozszerzenia	124
e) Uszczuplenia	127
f) Interferencja	129
Podstawy odprzymiotnikowe	132
a) Zakończenia podstaw	132
b) Oboczności na granicy z sufiksem	134
c) Oboczności wewnątrz podstaw	136
d) Rozszerzenia	138
e) Uszczuplenia	141
f) Interferencja	144
Podstawy odrzeczownikowe	146
a) Zakończenia podstaw	146
b) Oboczności na granicy z sufiksem	149
c) Oboczności wewnątrz podstaw	154
d) Rozszerzenia	155
e) Uszczuplenia	158
f) Interferencja	161
Fleksja derywatów	163
Zmiany w sufiksach pod wpływem końcówek fleksyjnych	170

Wnioski końcowe	171
Tabele wzorców deklinacyjnych	185
Tabela połączeń przyrostków z różnymi rodzajami podstaw	193
Wykaz cytowanej literatury	197
Zusammenfassung	198

